

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO

DIPLOMSKA NALOGA
PROBLEMATIKA ZAPOSLEJIVOSTI BREZDOMCEV

Mentor: doc. dr. Srečo Dragoš

Blaž Izlakar
Marina Humar

Ljubljana, 2016

Podatki o diplomski nalogi

Ime in priimek: Blaž Izlakar in Marina Humar

Naslov diplomske naloge: Problematika zaposljivosti brezdomcev

Kraj: Ljubljana

Leto: 2016

Št. strani: 132

Mentor: doc. dr. Srečo Dragoš

Deskriptorji: brezdomstvo, brezdomci, zaposljivost brezdomcev, brezposelnost med brezdomci, zaposlovanje brezdomcev, položaj brezdomcev na trgu dela

Povzetek: Brezdomstvo je kompleksen družbeni pojav, ena izmed težav, s katero se spopadajo brezdomci, pa je tudi visoka stopnja brezposelnosti. Na trgu dela so brezdomci zaradi dolgotrajnega brezdomnega načina življenja ter zdravstvenih težav nekonkurenčni ali celo nezaposljivi. Z namenom ocene trenutnega stanja na področju zaposljivosti med brezdomci sva izvedla kvalitativno raziskavo, kamor sva vključila dva brezdomca, strokovne delavce vladnih in nevladnih organizacij ter strokovnjaka s področja socialnega podjetništva. Intervjuvanci izpostavljajo težave brezdomcev z zasvojenostjo, okrnjenimi delovnimi sposobnostmi ter pomanjkanjem stanovanjske varnosti in osebne higiene. Menijo, da je potrebno brezdomcem ponuditi dodatne programe nastanitvene podpore in socialne rehabilitacije, postopno uvajanje na delovno mesto ter spremstvo in zastopstvo novo zaposlenih brezdomcev, za kar bi lahko skrbele nevladne organizacije ali učna podjetja.

Title: The Employability Problematics of the Homeless

Decriptors: homelessness, the homeless, employability of the homeless, unemployment among the homeless, employing the homeless, situation of the homeless in the labour market

Abstract: Homelessness is a complex social phenomenon and high unemployment rate is only one of the problems faced by the homeless. Due to prolonged homelessness and health problems, the homeless cannot compete or are even unemployable on today's labour market. In order to assess the current homeless employability situation we conducted a qualitative research project, which included two homeless, practitioners of governmental and non-governmental organizations, and an expert from the field of social entrepreneurship. The interviewees highlight the problem of the homeless with addictions, impaired working abilities, and lack of housing security and personal hygiene. The interviewees believe that the homeless need to be offered additional supported housing and social rehabilitation programs, gradual introduction to the work place, and accompanying and representation of the newly employed homeless, all of which could fall under certain non-governmental organizations or training companies.

Predgovor

Z delom z brezdomnimi sva se prvič srečala proti koncu leta 2010, ko smo z Društvom študentk in študentov socialnega dela SOCIUS tik pred božično-novoletnimi prazniki prvič organizirali Praznično zabavo za brezdomce, nanjo pa povabili obiskovalce dnevnega centra Društva za pomoč in samopomoč brezdomcev Kralji ulice. Po pogovorih s posamezniki z izkušnjo brezdomstva sva že takrat ugotovila, da se njihove življenjske zgodbe močno razlikujejo od predstav, s katerimi hodi po svetu večina ljudi, ki brezdomcev pravzaprav ne pozna. Vsi najini predsodki in tabuji do brezdomcev, ki so do tistega trenutka morda še obstajali, so tako počasi pričeli izginjati. Bolj ali manj sva se že takrat odločila, da v svojem študijskem času nekaj preprosto morava storiti na področju pomoči brezdomcem, saj sva bila mnenja, da je njihova stiska, za razliko od stisk, ki jo preživljajo osebe iz drugih ranljivih skupin prebivalstva, precej bolj skrita našim očem. Ta misel naju je po nekaj letih pripeljala do pričujočega dela, ob tem pa upava, da bo to delo morda prišlo pod roke odgovornim na ministrstvu in bomo v prihodnje priča programom, ki bodo namenjeni posebej brezdomcem in reševanju problematike zaposljivosti med njimi. Prav tako še upava, da bo to delo v razmislek tudi kakšnemu (socialnemu) podjetniku, ko bo snoval vizijo in iskal ciljno publiko svojega podjetja ter brezdomcem ponudil možnost, da se izkažejo na delovnem področju in jim na pomoč priskočil še z nekajmesečno ali vsaj nekajtedensko prilagoditvijo delovnega procesa.

Želiva si, da bi najino diplomsko delo vsaj malce pripomoglo k izboljšanju težav zaposljivosti med brezdomci in da sva z njim dodala majhen kamenček v mozaik k spreminjanju položaja brezdomcev in k njihovi destigmatizaciji.

Za uspešno vodenje po poti pisanja diplomskega dela gre v prvi vrsti zahvala gotovo najinemu mentorju doc. dr. Sreču Dragošu, ki naju je v tako kratkem času vzel pod svoje okrilje. Hvala Vam, da ste nama bili vedno na voljo, za vse Vaše hitre odzive ter strokovne nasvete. Zahvalila bi se rada vsem intervjuvankam in intervjuvancem, ki so svoje misli in del svojega časa, podelili z nama. Hvala staršem za dolgoletno podporo in usmerjanje na najini življenjski poti, hvala Ani in Matiji za nasvete pri pisanju pravnih poglavij, Brigiti za pomoč pri prevajanju, Zali za lektoriranje in številnim drugim, ki ste naju vsa ta leta spodbujali in verjeli v naju. Še posebej iskrena hvala najinima srčnima izbrancema Petri in Tadeju. Brez vaju tega diplomskega dela (zagotovo) ne bi bilo.

Kazalo vsebine

1.	Teoretski uvod	1
1.1.	Pojav brezdomstva	1
1.1.1.	Definiranja brezdomstva	1
1.1.2.	Oblike brezdomstva.....	3
1.1.2.1.	Specifične oblike brezdomstva.....	7
1.1.2.2.	Prikrito brezdomstvo	11
1.1.3.	Vzroki za brezdomstvo.....	11
1.1.4.	Obseg brezdomstva v Sloveniji.....	15
1.1.5.	Slovenska zakonodaja na področju brezdomstva.....	18
1.1.5.1.	Zakon o socialnem varstvu.....	18
1.1.5.2.	Zakon o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev	19
1.1.5.3.	Zakon o socialno varstvenih prejemkih	20
1.1.5.4.	Zakon o delovnih razmerjih	21
1.1.5.5.	Zakon o urejanju trga dela.....	22
1.1.5.6.	Zakon o preprečevanju dela in zaposlovanja na črno	22
1.1.5.7.	Zakon o socialnem podjetništvu.....	23
1.2.	Položaj brezdomcev z vidika dela in zaposlitve.....	24
1.2.1.	Brezposelnost med brezdomci	24
1.2.2.	Ukrepi s področja pomoči pri zaposlovanju brezdomcev	26
1.2.2.1.	Aktivna politika zaposlovanja	26
1.2.2.2.	Podpora socialnemu podjetništvu.....	27
1.2.2.3.	Program spodbude za zaposlovanje ranljivih skupin na trgu dela	28
1.3.	Organizacije, ki nudijo pomoč brezdomnim iskalcem zaposlitve.....	29
1.3.1.	Vladne organizacije	29
1.3.1.1.	Centri za socialno delo	29
1.3.1.2.	Zavod RS za zaposlovanje	30
1.3.2.	Nevladne organizacije, ki delujejo na področju brezdomstva v Ljubljani	30
1.3.2.1.	Društvo za pomoč in samopomoč brezdomcev Kralji ulice	32
1.3.2.2.	Društvo prostovoljcev Vincencijeve zveze dobrote.....	35
1.4.	Socialno delo z brezdomnimi	36
1.4.1.	Odzivi in odnos socialnih delavcev in delavk do brezdomnih.....	36
1.4.2.	Obstoječe smernice na področju dela z brezdomnimi.....	37
2.	Opredelitev problema.....	40
3.	Metodologija	41
3.1.	Vrsta raziskave	41
3.2.	Merski instrument	41
3.3.	Populacija in vzorčenje	42
3.4.	Obdelava in analiza gradiva	43
4.	Rezultati	44
4.1.	Rezultati intervjujev opravljenih z brezdomcema.....	44
4.2.	Rezultati intervjujev opravljenih s strokovnimi delavci vladnih in	51
	nevladnih organizacij	
4.3.	Rezultati intervjuja opravljenega s strokovnjakom na področju	62
	socialnega podjetništva	
4.4.	Skupne točke vseh vprašanih oseb	65
5.	Razprava	68
6.	Sklepi in predlogi.....	74

7.	Uporabljena literatura.....	75
8.	Priloge	79
8.1.	Intervju I	79
8.2.	Intervju II.....	93
8.3.	Intervju III.....	103
8.4.	Intervju IV	108
8.5.	Intervju V.....	112
8.6.	Intervju VI	117
8.7.	Intervju VII.....	127

Kazalo slik

Slika 1.1.:	Področja brezdomstva in stanovanjske izključenosti	2
-------------	--	---

Kazalo tabel

Tabela 1.1.:	Sedem teoretičnih vrst brezdomstva.....	3
Tabela 1.2.:	ETHOS, kot jo je oblikovala FEANTSA	5
Tabela 1.3.:	Dejavniki, ki vodijo v brezdomstvo	13
Tabela 4.1.:	Primerjava informacij, pridobljenih v intervjujih z brezdomcema.....	44
Tabela 4.2.:	Primerjava informacij, pridobljenih v intervjujih s strokovnimi delavci	52
Tabela 4.3.:	Skupne točke vseh vprašanih.....	65

1. Teoretski uvod

1.1. *Pojav brezdomstva*

Skoraj ga ni posameznika, ki ga med sprehajanjem po mestnem jedru še ni ustavil kakšen »mestni potepuh« in ga poprosil za nekaj drobiža. Če nam torej nekdo omeni brezdomstvo, večina omenjeni pojem poveže z brezdomci, berači oz. »klošarji«, ki nas med sprehajanjem po ulicah mestnih središč nagovarjajo z »žicanjem«. A omenjeni »cestni« brezdomci so le ena izmed številnih skupin brezdomcev. Le peščica ljudi se namreč zaveda, kako kompleksen pojav brezdomstvo pravzaprav je.

1.1.1. *Definiranja brezdomstva*

Brezdomstvo je kompleksen družbeni pojav, njegovo dožemanje in pojmovanje pa je predvsem kulturno in politično pogojeno. Prav zato enoznačna definicija brezdomstva ne obstaja.

Med seboj se definicije brezdomstva zelo razlikujejo, najbolj preprosta in v širši družbi najbolj razširjena pa je, da je brezdomstvo pomanjkanje ustreznega bivališča oz. strehe nad glavo. Kljub temu, da je omenjena definicija v širši družbi najpogostejše uporabljena, pa se njena pomanjkljivost kaže v dejstvu, da je omejena le na pomanjkanje ustreznega bivališča, medtem ko vse druge dejavnike povezane z brezdomstvom zanemari. Tako tovrstna definicija izpusti populacijo ljudi, ki sicer imajo nekakšno streho nad glavo, vendar nimajo doma v pravem pomenu besede in v primeru katerih govorimo o prikritem brezdomstvu. Sem sodijo ljudje, ki so na meji plačevanja najemnine za spodobno stanovanje, tisti, ki bivajo v zabojnikih ali nelegalno živijo v zapuščenih hišah, tisti, ki z lastnimi sredstvi osebnega prenočišča ne morejo zadržati idr. Pri definiciji brezdomstva pa se nikakor ne smemo omejiti le na odsotnost bivalnega prostora, ampak moramo na brezdomstvo gledati kot na pojav na katerega vplivajo številni dejavniki (Dekleva, Razpotnik 2007: 13–15).

V zadnjih letih se je razvila in uveljavila Evropska tipologija brezdomstva in stanovanjske izključenosti (ETHOS), ki jo je leta 2005 oblikovala Evropska zveza nacionalnih

organizacij, ki delajo z brezdomci (FEANTSA) in temelji na razumevanju kompleksnosti pojava brezdomstva in hkrati poskuša reflektirati razlike med evropskimi državami in različnimi sistemi blaginje (Edgar, Meert 2005: 15).

ETHOS-ova definicija brezdomstva za vzpostavljanje široke tipologije brezdomstva in stanovanjske izključenosti vključuje tri področja: fizično, družbeno in zakonsko področje (Slika 1.1.). Deficit, ki se kaže na enem ali več omenjenih področjih, pa je ključen pri obravnavi brezdomstva in stanovanjske izključenosti (Amore in sod. 2011: 25). Deficit na fizičnem področju se kaže kot odsotnost fizičnega prostora za bivanje oz. odsotnost strehe nad glavo. Deficit na družbenem oz. socialnem področju se kaže v pomanjkanju zasebnega prostora, v katerem se lahko odvijajo družbeni odnosi, deficit na zakonskem področju pa kaže na odsotnost zakonite pravice bivati na nekem prostoru. V primeru, ko se torej na kateremkoli izmed omenjenih področij kaže deficit, posameznik nima ustreznega bivališča, ki bi mu zagotavljal varnost na vseh področjih in takrat lahko govorimo o brezdomstvu oz. stanovanjski izključenosti (Dekleva in sod. 2010: 13).

Slika 1.1.: Področja brezdomstva in stanovanjske izključenosti (povzeto po Edgar 2009: 16).

1.1.2. Oblike brezdomstva

Brezdomci niso enoznačna skupina, pač pa se brezdomstvo pojavlja v številnih oblikah, od tistih najbolj vidnih, ki živijo na ulici (t.i. odkriti oz. »cestni« brezdomci) pa vse do bolj skritih oblik. Pomembno je, da se družba, predvsem pa strokovnjaki, ki pri svojem delu prihajajo v stik z brezdomci, zavedajo kompleksnosti in raznovrstnosti brezdomstva, saj bomo le tako lahko uspešno in učinkovito delovali na izboljšanju položaja brezdomnih oseb in na preventivnih ukrepih za preprečevanje brezdomstva.

Na podlagi izključenosti iz enega ali več področij (fizično, družbeno in zakonsko področje) sta Bill Edgar in Henk Meert (2005: 15) oblikovala sedem teoretično možnih vrst brezdomstva (Tabela 1.1.), pri čemer dve vrsti opredelita kot brezdomstvo, ostalih pet pa kot stanovanjsko izključenost in potencialno brezdomstvo.

Tabela 1.1.: Sedem teoretičnih vrst brezdomstva (Edgar, Meert 2005: 15; Dekleva, Razpotnik 2007: 18).

		KONCEPTUALNA KATEGORIJA	FIZIČNO PODROČJE	ZAKONSKO PODROČJE	SOCIALNO PODROČJE
BREZDOMSTVO	1	Brez strehe (<i>Roofless</i>)	Nima prebivališča (strehe)	Ni zakonito upravičen do možnosti ekskluzivne lastnine	Nima zasebnega in varnega osebnega prostora za socialne odnose
	2	Brez hiše (<i>Houselessness</i>)	Ima prostor za življenje, ki je primeren za bivanje	Ni zakonsko upravičen do možnosti ekskluzivne lastnine	Nima zasebnega in varnega osebnega prostora za socialne odnose
STANOVANJSKA IZKLJUČENOST	3	Negotovi in nezadostno stanovanje	Ima prostor za življenje, ki pa ni varen in primeren za bivanje	Nima varnosti najema	Ima prostor za socialne odnose
	4	Nezadostno stanovanje in socialna izoliranost ob zakonitem bivanju	Nezadostno stanovanje (ni primerno za bivanje)	Je zakonsko upravičen do možnosti ekskluzivne lastnine	Nima zasebnega in varnega osebnega prostora za socialne odnose
	5	Nezadostno stanovanje (ob varnem najemu)	Nezadostno stanovanje (ni primerno za bivanje)	Je zakonsko upravičen do možnosti ekskluzivne lastnine	Ima prostor za socialne odnose
	6	Negotovo stanovanje (ob zadostnem stanovanju)	Ima prostor za življenje	Nima varnosti najema	Ima prostor za socialne odnose

	7	Socialna izoliranost ob zadostnem in varnem stanovanju	Ima prostor za življenje	Je zakonsko upravičen do možnosti ekskluzivne lastnine	Nima zasebnega in varnega osebnega prostora za socialne odnose
--	---	--	--------------------------	--	--

Na podlagi zgoraj omenjenih področij izključenosti in njihovih kombinacij je FEANTSA oblikovala svojo konceptualno definicijo brezdomstva in stanovanjske izključenosti prikazano v Tabeli 1.2. (str. 5–6). Gre za razvejano in kompleksno tipologijo, ki so jo razvile številne evropske države, njena razvejanost pa odraža obsežnost, razširjenost in kompleksnost pojava brezdomstva. Tovrstna tipologija nam ne nudi enostavne definicije brezdomstva, temveč nas opozarja na različne družbene podsisteme, ki so povezani s pojavom brezdomstva npr. zdravstvo, kazenski sistem, pravna ureditev, urbanizem, institucija družine in s tem povezana pričakovanja (Dekleva, Razpotnik 2007: 19– 20). Pravzaprav gre pri tovrstni tipologiji za shemo štirih konceptualnih kategorij s trinajstimi podkategorijami oz. vrstami brezdomstva in stanovanjske izključenosti. Prav zato ta definicija opozarja na množico oblik brezdomstva ter na kulturno pogojenost definicij.

Kot je razvidno iz Tabele 1.2. (str. 5–6), ETHOS-ova definicija razdeli na stanovanjskem področju ranljive ali izključene osebe v štiri spodaj opisane glavne oz. konceptualne kategorije (Dekleva in sod. 2010: 13–15):

- Osebe brez strehe nad glavo (ang. roofless)

Gre za posameznike, ki spijo na ulicah, javnih površinah, itd. Ker je v omenjenem primeru oseba izključena tako iz fizičnega kot tudi družbenega in zakonskega področja, gre v omenjenem primeru za najhujšo obliko izključenosti. Prav posameznike iz te kategorije širša družba in javnost tudi najpogosteje povezuje z brezdomstvom in jih napačno pogosto štejemo kot edine prave brezdomce.

- Osebe brez stanovanja (ang. houseless)

Sem uvrščamo različne podskupine, večinoma tiste, ki živijo v raznih institucijah. Uvrščeni v to kategorijo sicer niso izključeni iz fizične domene, saj imajo zagotovljeno streho nad glavo, imajo pa deficit na socialnem in zakonskem področju. V omenjeno kategorijo sodijo osebe nastanjene v centrih za brezdomce, v azilnih domovih, varnih hišah, osebe pred odpustom iz institucij idr.

- Osebe z negotovo nastanitvijo (ang. insecure housing)

Pri osebah z negotovo nastanitvijo gre predvsem za izključenost na zakonskem področju bivanja. Pri posameznikih obstaja velika možnost izgube nastanitve. V omenjeno skupino uvrščano najemnike brez zakonite pogodbe, bivajoče pri sorodnikih in prijateljih, bivajoče v zasilnem gospodinjstvu, nezakonito (na črno) naseljene osebe ter osebe, ki jim grozi izselitev.

- Osebe v neprimernem stanovanju (ang. inadequate housing)

V zadnjo kategorijo uvrščamo posameznike, ki sicer imajo streho nad glavo, vendar pri nastanitvi niso izpolnjeni zakonski pogoji varnosti oz. lastništva. Poleg tega pa v omenjeno kategorijo uvrščamo tudi osebe, ki živijo v neprimernih bivalnih razmerah, kot so: mobilno stanovanje (npr. avtodom); nelegalno bivanje na posestvu ali v stavbi, neprimerni za bivanje (skvoti); bivanje v prostorih, označenih kot neprimerne za bivanje po nacionalnih standardih; bivanje v ekstremni prenaseljenosti.

Tabela 1.2.: ETHOS, kot jo je oblikovala FEANTSA (Edgar 2009: 16; Dekleva in sod. 2010: 15-16).

Konceptualna kategorija	Operacionalna kategorija	Življenjska situacija	Generična definicija
Brez strehe (Roofless)	1 Ljudje, ki živijo na prostem, na javnem prostoru (brez zavetja)	1.1 Živeti na javnem ali zunanjem prostoru	Spijo pod milim nebom, nimajo 24-urnega dostopa do nastanitve/nimajo bivališča
	2 Ljudje, ki živijo v začasnih/nočnih zavetiščih	2.1 Nočna zavetišča	Ljudje, ki nimajo stalnega prebivališča, ki uporabljajo za prenočevanje nizkopražna zavetišča
Brez stanovanja (Houseless)	3 Ljudje, ki živijo v zavetiščih za brezdomce	3.1 Hostli/zavetišča za brezdomne	Ko naj bi bilo bivanje v zavetišču omejeno na kratek rok
		3.2 Začasne nastanitve	
		3.3 Prehodne podprte nastanitve	
	4 Ženske, ki živijo v ženskih zavetiščih/zatočiščih, varnih hišah za ženske	4.1 Nastanitev v ženskem zavetišču	Nastanitev v zavetiščih za ženske, zaradi domačega nasilja, ko naj bi bilo bivanje v zavetišču omejeno na kratek rok
	5 Ljudje, ki bivajo v zavetiščih/azilih za priseljence	5.1 Začasna namestitve/sprejemni centri	Priseljenci v sprejemnih centrih, ali kratkoročne namestitve zaradi njihovega priseljskega statusa
		5.2 Nastanitev za priseljske delavce	
	6 Ljudje, ki so pred	6.1 Kazenske ustanove	Ko po odpustu ni urejene/ zagotovljene

	odpustom iz institucij	6.2 Zdravstvene ustanove (vključno psihiatrične in za obravnavo zasvojenosti)	namestitve. Ostanejo v obravnavah dalj, kot je potrebno, ker nimajo nastanitve.
		6.3 Institucije (zavodi in domovi) za otroke	Ob izhodu iz ustanove po polnoletnosti ni jasno, kam bi lahko oseba šla.
	7 Ljudje z dolgoročno podporo v zvezi z namestitvijo (zaradi brezdomstva)	7.1 Institucionalna oskrba za starejše brezdomce	Dolgotrajna namestitev s podporo za nekdanje brezdomce (ki običajno traja več kot eno leto).
		7.2 Podprte namestitve za nekdanje brezdomce	
Negotovo (Insecure)	8 Ljudje, ki bivajo v negotovih razmerah (brez pravice najema)	8.1 Začasno bivanje pri sorodnikih/prijateljih	Bivanje v običajni namestitvi/stanovanju, a »ne na svojem«. Začasno bivanje s sorodniki/prijatelji (ne po svoji izbiri)
		8.2 Bivanje brez veljavne (pod)najemne pogodbe	Bivanje brez pravno urejenega (pod)najemnega statusa
		8.3 Nezakonita zasedba zemljišča	Nezakonita zasedba
	9 Ljudje, ki živijo v grožnji pred izselitvijo/deložacijo	9.1 Prisilne izvršbe oz. deložacije (iz najemnih stanovanj)	Ko se izvršijo nalogi za deložacijo
		9.2 Prisilne izvršbe oz. deložacije (iz lastniških stanovanj)	Ko lastniki ne morejo več plačevati obrokov posojil
Neprimerno (Inadequate)	10 Ljudje, ki živijo pod grožnjo nasilja	10.1 Policijsko zabeleženi primeri	Ko se s policijsko dejavnostjo zagotovi varnost žrtev družinskega nasilja
	11 Ljudje, ki živijo v začasnih nekonvencionalnih strukturah	11.1 Mobilni domovi	Ni namenjeno običajnemu domovanju
		11.2 Nekonvencionalne stavbe	Zasilna bivališča, bivaki
		11.3 Začasne strukture	Pol-stalna bivališča, kolibe
	12 Ljudje, ki živijo v neprimernih bivališčih	12.1 Bivališča, ki so neprimerna za bivanje	Neprimerno za bivanje (glede na nacionalno zakonodajo ali standarde)
	13 Ljudje, ki živijo v ekstremni prenaseljenosti	13.1 Nad nacionalno normo prenaseljenosti	Kar presega nacionalne norme površine ali števila sob

Tudi ETHOS tipologija ima, tako kot vse tipologije, svoje prednosti in slabosti. Njena prednost je predvsem v tem, da nam nudi nekakšen izjemno uporaben širši okvir brezdomstva in poudarja, da so osebe brez strehe nad glavo le vrh ledene gore stanovanjske izključenosti, ki kažejo na veliko širši problem, kot se širša družba in mediji zavedajo. Tudi Bojan Dekleva in sodelavke (2010: 16) kot prednost tovrstne tipologije navajajo večje zavedanje kompleksnosti brezdomske problematike ter opazovanje

brezdomstva skozi njegove možne poti, kar omogoča kompleksnejše in bolj integrirane pristope k reševanju problematike brezdomstva.

Na drugi strani pa omenjeni avtorji (*ibid.*) navajajo tudi nekatere slabosti tipologije ETHOS. Prvič, razširitev same tipologije lahko vodi v »zvođenitev« koncepta, saj zajema zelo raznolike situacije. Druga kritika se nanaša na širino definicije na osi stanovanjske problematike. ETHOS tipologija kot možne situacije tveganja vključuje le nekatere življenjske situacije (npr. nasilje, institucionalno bivanje, bivanje v neprimernih stanovanjih), medtem ko druge življenjske situacije in specifične skupine ostanejo izven omenjenega koncepta. Obstoječa definicija je vprašljiva tudi zato, ker ne zajema nacionalne specifičnosti. Avtorji navajajo, da bi npr. pri pregledu slovenskih razmer zagotovo pogrešali kategorijo »gradnje na črno« in kategorijo »bivanja brez urejenih dokumentov« (npr. izbrisani). Poleg zgoraj omenjenih kritik Bojan Dekleva in Špela Razpotnik (2007: 20) pri omenjeni tipologiji opozarjata še na možnosti prehoda posameznikov iz ene kategorije v drugo, kar povzroča težave pri točnem določanju kategorij. Mnogi brezdomci namreč skozi leta, mesece ali kot avtorja navajata, celo tedne, prehajajo med različnimi vrstami namestitve. Vsaka tipologija, naj si bo še tako kompleksna, namreč ne more dobro zajeti procesne, spremenljive narave brezdomstva, zaradi katere je velik del brezdomstva manj opazen oziroma skrit, neviden.

1.1.2.1. Specifične oblike brezdomstva

Brezdomci so heterogena skupina ljudi, ki jih glede na določene značilnosti razvrščamo v različne skupine. V spodnjih odstavkih je opisanih nekaj specifičnih skupin brezdomcev, ki jih v svojem delu navajata Bojan Dekleva in Špela Razpotnik (2007):

Dnevno brezdomstvo

Avtorja (*ibid.*: 21, 34) povzemata definicijo, kakršno zagovarjata Jones in Pleace (2005). Pravita, da dnevne brezdomce prepoznamo predvsem po tem, da dneve preživljajo podobno kot »pravi« brezdomci. So torej osebe, ki imajo nek bolj ali manj varen prostor za življenje, vendar so izključene iz produktivnih sfer življenja družbe. Za dnevne brezdomce je značilna odsotnost smiselnih socialnih stikov, vezi in odnosov, ki je praviloma povezana

tudi z odsotnostjo materialnih dobrin. Pogosto je dnevno brezdomstvo predhodna faza »pravega« brezdomstva, redkeje pa se pojavlja kot razmeroma trajno stanje.

Pri dnevnem brezdomstvu je potrebno opozoriti še na pojem cikličnega brezdomstva. Gre za ponavljajoče se brezdomstvo, za katero je značilno, da posameznik kroži med različnimi negotovimi oblikami nastanitve kot so različni zavodi in institucije ter ulico (*ibid.*: 34).

Bojan Dekleva in Špela Razpotnik (*ibid.*: 23) izpostavljata, da je prav dnevno brezdomstvo lep pokazatelj, da pri brezdomstvu ne gre le za pomanjkanje stanovanja, ampak so razlogi, da posameznik pristane na cesti, precej kompleksnejši.

Mladi brezdomci

Vse večji izziv za strokovnjake predstavlja naraščanje števila mladih brezdomcev. Mladostniški prehod v odraslost je negotov proces, znotraj katerega so mladostniki izpostavljeni številnim tveganjem. Zaradi vse težje dostopnosti stanovanj pa velik del odgovornosti za socialno-ekonomsko podporo v času prehoda v odraslost ostaja na starših. Na tem mestu pride do vse večjega razslojevanja družin, na eni strani na tiste, ki so zmožne in pripravljene poskrbeti za svoje otroke v njihovem prehodu in na drugi strani na tiste, ki svojih otrok pri njihovem prehodu iz mladostništva v odraslost bodisi ne zmorejo ali pa nočejo podpreti (*ibid.*: 35).

Po navedbah Homeless Link (2014: 10–11) naj bi bila med mladimi brezdomci kar polovica takih, ki kot razlog za brezdomstvo navajajo nezagotavljanje stanovanjske varnosti s strani družine. Kot glavne razloge za to so mladi navedli razdor ali razprtije v družini, številni pa so kot vzrok navedli razdor s krušnimi starši. Drugi pogostejši razlogi, ki so jih mladi še navedli, so dejstvo, da jim prijatelji ali sorodniki niso več želeli ali mogli nuditi stanovanja, zlorabe in nasilje v družini, prisilna izselitev ter iztek najemniške pogodbe. Avtorji navajajo, da so še posebej kritični mladostniki, ki pobegnejo od doma, mladostniški prestopniki ter mladi begunci, saj je pri njih tveganje za pojav brezdomstva večje.

Ružica Boškić in Mojca Zajc (1997: 247) navajata, da mladostniški brezdomci pogosto prihajajo iz problematičnih družin, pogosto so posamezniki v otroštvu žrtve spolnih in psiholoških zlorab. Avtorja navajata, da so za brezdomsko mladino v večji meri kot za

ostalo populacijo značilne težave z alkoholom in ostalimi drogami. Zaradi zgodnjih spolnih izkušenj, med katerimi je pogosta tudi prostitucija, pa so mladi brezdomci bolj izpostavljeni okužbi z virusom HIV. Avtorja ločita tri vrste brezdomne mladine:

- begavčke, ki pobegnejo od doma brez privoljenja staršev;
- brezdomsko mladino, ki dom zapusti ob vednosti staršev ali skrbnikov;
- otroke ceste, ki se prilagodijo življenju na cesti preko raznih nelegalnih aktivnosti (Boškić, Zajc 1997: 247).

Brezdomni odvisniki

Težave z zasvojenostjo so med brezdomci zelo pogoste. Zasvojenost z alkoholom in nedovoljenimi drogami sta, poleg težav z duševnim zdravjem, dve izmed ključnih zdravstvenih težav, ki jih vzročno povezujemo z brezdomstvom oz. izjemno socialno izključenostjo (Dekleva, Razpotnik 2009: 25).

Družba brezdomstvo že od nekdaj tesno povezuje z alkoholizmom. Odvisnost od alkohola sicer res velja za enega izmed dejavnikov, ki vodijo v brezdomstvo, kljub temu pa Bojan Dekleva in Špela Razpotnik (2007: 38) opozarjata, da alkoholizem ni nujno vzrok, temveč je lahko tudi posledica brezdomnega življenja, hkrati pa dodajata, da je po drugi strani težko in pogosto malo smiselno iskati vzročno-posledične povezave družbenih pojavov, saj je posameznikovo življenje edinstven in enkraten preplet številnih dejavnikov in izkušenj, kjer matematični parametri ne veljajo.

Problematika alkoholizma med brezdomci je zelo pereča. Alkoholizem namreč negativno vpliva na zdravje brezdomcev, povečuje njihove finančne probleme, otežuje njihovo oskrbo ter brezdomcem uničuje mrežo družbene pomoči (Boškić, Zajc 1997: 247).

Dvojne diagnoze

Oznaka »posameznik z dvema diagnozama« kaže na soobstoj vsaj dveh med seboj neodvisnih težav. Najpogosteje gre pri ranljivih skupinah za soobstoj duševne bolezni in odvisnosti od dovoljenih ali nedovoljenih substanc. Zavedati se je potrebno, da gre pri problematiki dvojnih diagnoz za relativno nov družbeni fenomen, povezan z množično deinstitutionalizacijo in sočasnim povečanim dostopom do drog (Dekleva, Razpotnik 2007: 35–36).

Eden izmed problemov, ki se kaže na področju dela in pomoči brezdomnim posameznikom z dvojnimi diagnozami, je v njihovi obravnavi sami. Poudariti je potrebno, da je za oblikovanje politike in modelov pomoči na tem področju od iskanja vzrokov nastanka pomembnejše spoznanje, da posamezniki z dvojnimi diagnozami v trenutnem sistemu nikjer ne najdejo svojega mesta. Specifika omenjene populacije je ravno ta, da zanje nikjer ni prostora. Ker gre za odvisnike, se jih izogibajo v psihiatričnih ustanovah, zaradi njihove psihiatrične diagnoze pa se jih izogibajo v ustanovah za zdravljenje odvisnosti. Zaradi slednjega posamezniki z dvojnimi diagnozami niso deležni ustrezne obravnave in so prepuščeni sami sebi v brezupnem učinku »vrtljivih vrat«. Prav koordinacija in medsebojna povezanost ustanov ter prilagojenost posameznikom je ključnega pomena pri brezdomnih posameznikih z dvojnimi diagnozami (Dekleva, Razpotnik 2007: 36–37).

Brezdomne ženske

Tudi v Sloveniji je tako kot drugod po svetu delež brezdomk manjši od deleža brezdomcev. Slednje je predvsem posledica kulturnih dejavnikov, vezanih na tradicionalno žensko spolno vlogo, ki je pogosto vezana na dom, družino, gospodinjstvo, idr. Tudi brezdomci sami poudarjajo, da zaradi težkega življenja na ulici, ki ženske bolj odvrača, slednje izčrpajo vse preostale možnosti, preden gredo živeti na ulico. Kljub temu, da je delež brezdomnih žensk manjši, pa pojav vsekakor ni redek (Dekleva, Razpotnik 2007: 38).

S kulturnega stališča je opaziti bistveno razliko v vzrokih za pojav brezdomstva med mladimi deklicami in dečki. Medtem ko je pri dečkih pogostejše in kulturno sprejemljivejše spodbujanje odhoda od doma in ekonomske osamosvojitve, je pri deklicah izrazitejši razlog za odhod od doma beg pred zlorabo ali konflikti (Dekleva, Razpotnik 1997: 38).

Osebe v dolgotrajni oskrbi

Posebno pozornost je potrebno nameniti tudi posameznikom z zgodovino vključenosti v različne institucije. Predvsem so problematični otroci nastanjeni pri nadomestnih, rejniških družinah ter različnih zavodih. V procesih zapustitve ustanove in poizkusu osamosvojitve se kaže pomembnost socialne mreže posameznika, še posebej družine in prijateljev (Dekleva, Razpotnik 2007: 39).

Strokovnjaki so mnenja, da dolgotrajna zunajdružinska oskrba posameznika zaznamuje tudi za prihodnost. Posamezniki v dolgotrajni institucionalni oskrbi težko zgradijo svojo identiteto, imajo manko na socialnem, čustvenem in vedenjskem področju ter so pogosto nezmožni samostojnega življenja. Posameznike vse to pogosto vodi v nadaljnjo obravnavo, odvisnost ter tudi ekstremno izključenost in brezdomstvo (*ibid.*).

1.1.2.2. Prikrito brezdomstvo

Kot posebno obliko brezdomstva velja omeniti tudi prikrito brezdomstvo, ki smo mu nekaj besed že namenili. Če na kratko ponovimo je za prikrito brezdomstvo značilno, da posameznik sicer ima streho nad glavo, vendar nima doma v pravem pomenu besede. V kategorijo prikritih brezdomcev tako lahko štejemo npr. ljudi, ki so na meji plačevanja najemnine, tiste, ki z lastnimi sredstvi osebnega prenočišča ne morejo zadržati, osebe ki bivajo v nekonvencionalnih bivališčih kot so npr. zabojniki, šotori, prikolice ali nelegalno živijo v zapuščenih hišah in številne druge (Boškić, Zajc 1997: 242).

Bojan Dekleva in Špela Razpotnik (2007: 15) navajata, da je tovrstna oblika brezdomstva prisotna predvsem na območjih, kjer so zavetišča za brezdomce redka, zato lahko sklepamo, da je prikrito brezdomstvo razširjeno predvsem v manjših krajih in na ruralnem območju, kjer zavetišč ni, to pa nikakor ne pomeni, da prikrita brezdomstva ne zasledimo tudi v večjih krajih.

Prikrite brezdomce zelo težko zajamemo v statistiko, saj v javnosti niso vselej opazni, poleg tega pa ne prihajajo v stik z zavetišči in drugimi organizacijami, ki delujejo na področju brezdomstva.

1.1.3. Vzroki za brezdomstvo

Ljudje se pogosto sprašujemo o vzrokih, ki posameznika privedejo do brezdomnega življenja. Obstaja več dejavnikov in kombinacij teh dejavnikov, ki privedejo do brezdomstva. Le malokrat je namreč postati oz. biti brezdomec preprosto posameznikova odločitev. Odločitev posameznika za brezdomstvo je težka. Posamezniku se zdi tovrstna

odločitev v dani krizni življenjski situaciji najboljša možna izbira ne glede na to, ali doživlja odhod na ulico kot odločitev, za katero se je odločil sam, ali kot nekaj v kar je bil »prisiljen« (Dekleva, Razpotnik 2007: 66). Bojan Dekleva in Špela Razpotnik (*ibid.*: 11) navajata, da je vzročnost brezdomstva kompleksna, trditev pa objasnita s spodnjim citatom.

Ta trditev pomeni, da na nastajanje brezdomstva vpliva veliko med seboj povezanih, daljši čas delujočih dejavnikov, od katerih morda vsak zase ne bi povzročil brezdomstva ali bil odgovoren za njegov nastanek, skupaj pa lahko prostor življenjske izbire tako radikalno omejijo, da posamezniku, kakršen je, pravzaprav ostane samo ena alternativa (Dekleva, Razpotnik 2009: 11–12).

Da v družbi velja stereotipno prepričanje, da so brezdomci osebe, ki so brez doma ostali zaradi težav z odvisnostjo navajajo Martina Trbanc in sodelavke (2003: 12). Kljub temu, da zasvojenost in zlorabo substanc pri brezdomcih pogosto zasledimo, pa to še zdaleč ni edini dejavnik tveganja, ki pripomore k brezdomstvu. Strokovni delavci na centrih za socialno delo (CSD) kot pogost vzrok za nastanek brezdomstva poleg odvisnosti navajajo še:

- težave v duševnem zdravju;
- doživljanje nasilja;
- prevelike stroške stanovanja za osebe in družine z nizkimi dohodki;
- postpenalna obravnava (*ibid.*: 13).

V svojem delu Bojan Dekleva in Špela Razpotnik (2007: 26–27) navajata nekatere razširjene dejavnike tveganja, ki jih je pogosto moč zaslediti v biografijah številnih brezdomcev in potencialnih brezdomcev. Po avtorjih Lownsborough, Thomas in Gillinson (2004) povzemata naslednje dejavnike tveganja:

- odvisnost od drog ali alkohola;
- prekinitev dolgotrajnega razmerja;
- težave v duševnem zdravju;
- nezaposlenost;
- bivanje v zaporu oz. težave s policijo;
- posameznik je imel izkušnjo, da so ga spodili od doma;
- prisilna izselitev;

- življenje v skrbstvenih ustanovah;
- izkušnje nasilja in zlorabe (Dekleva, Razpotnik 2007: 27).

Poleg zgoraj omenjenih najpogostejših dejavnikov tveganja, zaradi katerih posameznik postane brezdomec, pa navajata še dodatne dejavnike tveganja, ki jih omenjajo Lownsbrough, Thomas in Gillinson (2004):

- izključitev iz šole oz. pomanjkanje kvalifikacij;
- vključenost v skrbstvene ustanove;
- dvojne diagnoze oz. multiple potrebe (kombinacija težav v duševnem zdravju in težav z alkoholom ali drugimi drogami);
- stik s sistemom sodstva;
- vključenost v vojsko/mornarico;
- pretekla izkušnja brezdomstva;
- pomanjkanje podpornih socialnih mrež;
- težave pri vzdrževanju doma;
- dolgovi;
- povzročanje težav sosedom (pogosto povezano s t. i. multiplimi potrebami).

Edgar in Meert (2005: 12) sta dejavnike tveganja za nastanek brezdomstva razdelila v štiri kategorije: strukturni, institucionalni, medodnosni in individualni (Tabela 1.3.).

Tabela 1.3.: Dejavniki, ki vodijo v brezdomstvo (Edgar 2009: 8).

VZROKI	DEJAVNIKI	SPROŽILNI DEJAVNIKI
STUKTURNI	Revščina/Nezaposlenost	Dolgovi Izselitev (prežeča ali dejanska)
	Imigracijski status	
	Stanovanjska problematika	
INSTITUCIONALNI	Institucionalizacija	Zapustitev
	Bivanje v rejništvu ali druge zunaj-družinski oblike vzgoje	
	Izkušnja zapora	
MEDODNOSNI	Izkoriščevalski odnos v otroštvu	Zapustitev doma staršev
	Izkoriščevalski partnerski odnos	Nasilje v družini
	Razpad družine (smrt ali ločitev)	Posameznik ostane sam

INDIVIDUALNI	Invalidnost/ Dolgotrajna bolezen	Slabšanje stanja/epizoda bolezni
	Učne težave	Izguba podpornega odnosa
	Odvisnost	Zloraba substanc

Kot pravi Edgar (2009: 7), strukturni dejavniki večinoma izvirajo iz revščine, ki vpliva na tveganje posameznika za brezdomstvo. Bojan Dekleva in Špela Razpotnik (2007: 30–31) pravita, da so glavni strukturni razlogi za brezdomstvo vezani na stanovanjski trg in nezmožnost posameznika plačevati najemnino, posojila itd. Kot dodatne strukturne razloge za brezdomstvo navajata še ekonomsko recesijo, pojava industrije, velike spremembe na trgu dela, povečano mobilnost ter vse večje zahteve do delavcev.

Institucionalni dejavniki so dejavniki, vezani na izkušnjo, vključitev v institucionalno oskrbo. Že izkušnja bivanja v instituciji naredi posameznika ranljivega in poveča tveganje za brezdomstvo. Precej problematičen je denimo odpust iz institucije, npr. zapora ali psihiatrične oskrbe, ko posameznik nima zagotovljenega varnega bivališča. Na ogroženost posameznika za stanovanjsko izključenost pa vpliva tudi neobstoje ali neustreznost obstoječih služb, npr. odsotnost ustanov v ruralnem okolju (Edgar 2009: 7).

Tretja kategorija dejavnikov tveganja so medodnosni dejavniki. Bill Edgar (2009: 7) kot enega izmed pogostih medosebnih dejavnikov tveganja za brezdomstvo ali stanovanjsko izključenost vidi pojav zlorab v družini. Prav tako poudarja problem naraščanja ločitev in razvez, ki lahko posameznika prisilijo, da zapusti svoj dom.

Nekatere izmed razlogov navajata tudi Ružica Boškić in Mojca Zajc (1997: 243): mladost, nizek dohodek, etnična pripadnost, status osebe, slabo zdravje, nezmožnosti in prizadetosti idr. Brezdomstvo in stanovanjska izključenost se zaradi osebnih dejavnikov pogosto pojavita, ker težave posameznika ostanejo neodkrite, dokler posameznik že praktično ne pristane na cesti, bodisi zaradi dolgov, odvisnosti, bolezni idr. Bill Edgar (2009: 7) opozarja, da lahko posameznika v brezdomno situacijo potisne že pomanjkanje znanja o možnostih in pomoči ob pojavu težav, kar je zlasti pogosto pri migrantih.

1.1.4. Obseg brezdomstva v Sloveniji

Obseg brezdomstva je zelo težko oceniti. Ružica Boškić in Mojca Zajc (1997: 244) pri tem izpostavljata dva poglavitna problema. Prvi izvira že iz same definicije brezdomstva, torej iz vprašanja, koga sploh štejemo med brezdomce. Pri raziskovanju brezdomstva je namreč potrebno upoštevati različne nacionalno specifične definicije, kar precej otežuje primerjavo dobljenih podatkov. Kot drug velik problem izpostavljata dejstvo, da številni posamezniki ne želijo biti identificirani kot brezdomci. Poleg tega navajata še težave hitrega spreminjanja in nihanja populacije, saj je ocena, izvedena na podlagi štetja ponoči, lahko precej drugačna od števila, dobljenega podnevi. Nadaljna nevarnost je še, da bi zaradi nihanja brezdomcev med različnimi zatočišči precenili obseg brezdomcev.

Tudi Bojan Dekleva in Špela Razpotnik (2007: 24) naštevata nekatere razloge, ki otežujejo ocenjevanje obsega brezdomstva:

- ker je brezdomstvo izrazito socialno-kulturno relativen pojem, je ocena njegovega obsega v veliki meri odvisna od robnih pogojev njegovega opredeljevanja;
- za pojav brezdomstva sta značilni procesnost in časovna spremenljivost;
- v Sloveniji tako kot v številnih drugih državah nimamo institucije, ki bi bila zadolžena za evidentiranje brezdomstva. Posledično tudi nimamo jasno dogovorjenega načina zbiranja podatkov o obsegu brezdomstva;
- ni razvitega enotnega načina beleženja in posledično merjenja števila brezdomcev;
- pomisleki strokovnjakov, ali naj vključijo tudi t. i. dnevne brezdomce, ki so ogroženi z zelo podobnimi tveganji kot drugi brezdomci, četudi »uradno« niso brezdomci.

Nekaj podatkov o obsegu brezdomstva v različnih evropskih državah sta zbrala Bill Edgar in Henk Meert (2006). Podatke so poskušali povzeti za vse kategorije brezdomstva in stanovanjske izključenosti po tipologiji ETHOS. Podatke, ki so jih v poročilu leta 2006 navedli za Slovenijo, so pridobili s pomočjo takratnega Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve. Za vse kategorije brezdomstva in socialne izključenosti niso pridobili podatkov, navajajo pa sledeče:

- število brezdomcev brez strehe nad glavo ocenjuje na 900;
- v povprečju v različnih nočnih zatočiščih prenoči 27 oseb na noč;

- v zavetiščih za brezdomce je na voljo 165 postelj;
- v zavetiščih in zatočiščih za ženske je nastanjenih 377 žensk z otroki;
- v azilnem domu je bilo leta 2004 nastanjenih 1.461 oseb;
- za 30-60 oseb je v bližnji prihodnosti predviden odpust iz zapora;
- 151 oseb je nastanjenih v neprofitnih stanovanjih;
- leta 2005 navajajo 5.066 prijav nasilja v družini;
- ocenjujejo, da je leta 2002 v začasnih bivališčih bivalo 1.417 oseb, 1.651 oseb pa je bivalo v nekonvencionalnih bivališčih;
- 32.921 gospodinjstev je bilo leta 2002 označenih kot neprimernih za bivanje (Edgar, Meert: 2006).

Ob zgoraj omenjenih kategorijah velja še enkrat omeniti, da zunaj koncepta ETHOS tipologije ostajajo nekatere specifične kategorije ter da tovrstna tipologija ne zajema vseh nacionalnih specifik. V poročilu iz leta 2005 ETHOS opozarja tudi na specifiko Romov. Navajajo podatek, da v Sloveniji biva 3.246 Romov, od česar jih 85 % biva v nekonvencionalnih stanovanjih, 30 % Romov pa je na zemljiščih naseljenih nezakonito.

Izmed slovenskih raziskav je na področju obsega brezdomstva vsekakor potrebno omeniti raziskavo Bojana Dekleve in Špele Razpotnik, ki sta leta 2007, prav z namenom ocene obsega brezdomstva izvedla raziskavo, a je bila slednja omejena le na območje Ljubljane. Na osnovi triletnih poimenskih podatkov o obiskovalcih razdeljevalnice brezplačne hrane ter ankete vzorca iste populacije sta avtorja število brezdomcev na območju Ljubljane ocenila na 319 – 390 oseb, ker pa sta avtorja predpostavljala, da vsi uporabniki ne uporabljajo razdelilnice hrane enako pogosto, sta število ocenila na 285 – 350 oseb. Ko sta avtorja upoštevala še rezultate ankete, ki je pokazala odstotek deleža brezdomcev, ki razdelilnice hrane sploh ne uporabljajo in torej v zgornjo oceno sploh niso zajeti, pa sta prišla do ocene 300 – 600 brezdomcev.

Avtorja v zgoraj omenjeni raziskavi navajata še podatek, da so imeli na policijski postaji Ljubljana Center leta 2005 evidentiranih 350 brezdomcev, skupno pa je imelo na ljubljanskih CSD stalno prebivališče prijavljenih 318 oseb. Zaradi upoštevanja dejstva, da so marsikateri brezdomci imeli stalno prebivališče prijavljeno drugje ali pa ga sploh niso imeli prijavljenega, sta avtorja predlagala uporabo arbitrarno določenega faktorja 2, s

čimer sta na podlagi podatkov dobljenih na CSD in policiji prišla do ocene okrog 620 – 700 brezdomcev letno. Avtorja poudarjata, da je obseg brezdomstva težko določiti ter da so ocene, ki jih podajata v raziskavi, precej kontroverzne: prej podcenjujejo obseg brezdomstva kot obratno.

Leta 2010 je takratno Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve izdalo poročilo, katerega namen je bil med drugim tudi na podlagi sekundarnih virov podati oceno o obsegu brezdomstva v Sloveniji. Avtorji poročila – Bojan Dekleva in sodelavke – so za namen ocene uporabili različne vire podatkov iz sekundarnih virov: podatke nacionalnih anketiranj; popis prebivalstva; bazo podatkov Ministrstva za notranje zadeve; poročila Ministrstva za pravosodje; različne raziskave; zbirko podatkov IRSSV o izvajanju programov socialnega varstva, ki so preko javnega razpisa sofinancirani od Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve ter bazo socialnih podatkov, poleg tega pa so podatke pridobile tudi preko anketiranja CSD-jev, mestnih občin ter poizvedbah po različnih organizacijah.

Avtorji poročila navajajo, da je oceno brezdomstva in stanovanjske izključenosti nemogoče podati v obliki ene same številke. Navajajo namreč, da se zbrani podatki pogosto pokrivajo, zaradi česar jih je nemogoče preprosto sešteti, na njihovi podlagi pa lahko podamo le okvirno oceno.

Kot navajajo avtorji poročila, lahko za prvi dve ETHOS-ovi konceptualni kategoriji s precejšnjo gotovostjo trdimo, da je oseb brez strehe nad glavo od nekaj sto do nad tisoč, število oseb brez stanovanja pa od dva tisoč do nekaj tisoč. Za tretjo ETHOS-ovo konceptualno kategorijo pravijo, da je še posebej heterogena in da lahko trdijo le, da se število oseb v tej kategoriji meri v tisočih. V četrto konceptualno kategorijo ETHOS – kategorijo neprimernih stanovanj – pa je po podatkih popisa iz leta 2002 uvrščenih 76.144 oseb. Kot pravijo avtorji, lahko torej za najmanj toliko oseb trdimo, da so stanovanjsko izključeni. Tudi v omenjenem poročilu avtorji poudarjajo, da gre pri oceni, zaradi pomanjkanja vseh relevantnih podatkov, prej za podcenjevanje kot pa precenjevanje obsega brezdomstva.

1.1.5. Slovenska zakonodaja na področju brezdomstva

1.1.5.1. Zakon o socialnem varstvu

ZSV (2007) opisuje socialno varstvene dejavnosti, namenjene preprečevanju in reševanju socialnih stisk in težav posameznikov, družin in skupin prebivalstva. Upravičenci pravic do storitev, katere se uveljavljajo po načelih enake dostopnosti in proste izbire oblik za vse upravičence, so vsi državljani RS s stalnim prebivališčem v Sloveniji ter tujci, ki imajo dovoljenje za stalno prebivanje v Sloveniji. Za slovenske državljane, ki v Sloveniji nimajo prijavljenega stalnega prebivališča in za tujce, ki v Sloveniji nimajo dovoljenja za stalno prebivanje, pa zakon navaja posebne pogoje za uveljavljanje pravic.

Socialni položaj posameznikov se ureja preko socialno varstvenih storitev. Obsegajo aktivnosti in pomoč za samopomoč posamezniku, družini in skupinam, namenjene pa so odpravljanju socialnih stisk in težav. Socialno varstvene storitve po tem zakonu so:

- prva socialna pomoč;
- osebna pomoč;
- pomoč družini;
- institucionalno varstvo;
- vodenje in varstvo ter zaposlitev pod posebnimi pogoji;
- pomoč delavcem v podjetjih, zavodih ter pri drugih delodajalcih.

Prva socialna pomoč obsega pomoč pri prepoznavanju in opredelitvi socialne stiske in težave. Upravičenca se seznani z vsemi možnimi oblikami socialno varstvenih storitev in dajatev, ki jih lahko uveljavi, o mreži in programih izvajalcev, ki nudijo socialno varstvene storitve in dajatve. Osebna pomoč skuša s svetovanjem, urejanjem in vodenjem posamezniku omogočiti dopolnjevanje, ohranjanje, razvijanje in izboljšanje socialnih možnosti. Do teh storitev je upravičen vsakdo, ki se znajde v socialni stiski. Institucionalno varstvo upravičencem dopolnjuje funkcije doma, kar pomeni, da te institucije nudijo bivanje, organizirajo varstvo in prehrano, poskrbijo pa tudi za zdravstveno oskrbo.

Zakon ureja tudi področje organiziranja dejavnosti socialnega varstva. Te dejavnosti so nepridobitne, opravljajo pa jih lahko fizične ali pravne osebe ter tudi javni zavodi, ki

pridobijo dovoljenje za njihovo izvajanje. Namen organiziranja dejavnosti socialnega varstva je zagotoviti posamezniku pomoč in skupaj z njim reševati njegove probleme in težave. Pod pogoji, ki jih določa zakon, se lahko kot socialno varstveni zavod organizirajo tudi sprejemališča, stanovanjske skupine, svetovalnice in druge oblike organizacij, sredstva za svoje delovanje pa lahko črpajo iz državnih sredstev.

V zakonu je določeno, da se krajevna pristojnost CSD določa po stalnem prebivališču upravičencev, kadar oseba stalnega prebivališča nima, pa se krajevna pristojnost določi glede na začasno prebivališče oz. v primerih, kadar nima niti tega, glede na zadnje stalno prebivališče. V primerih, da se stalno prebivališče ne more določiti niti glede na zadnje stalno prebivališče, se določi glede na kraj, kjer je nastal povod za postopek. Kljub temu, da zakon neposredno nikjer ne omenja brezdomcev, so ta določila zanje izjemno pomembna, saj se na podlagi slednjih določil omogoča prejemanje denarne socialne pomoči iz ZUPJS.

1.1.5.2. Zakon o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev

ZUPJS (2010) določa vrste prejemkov, subvencij, plačil in meje dohodkov, ki se upoštevajo pri uveljavitvi določene pravice iz javnih sredstev. Omenjeni predpis določa postopke, po katerih se posamezna pravica upravičencu dodeli, natančneje pa posamezne pravice določajo področni predpisi.

Pravice iz javnih sredstev so glede na zakon tiste pravice, ki so odvisne od materialnega položaja osebe, sredstva zanje pa se izplačujejo iz proračuna države ali lokalne skupnosti. Te pravice se uveljavljajo po principu pravične razdelitve javnih sredstev in se tako dodelijo, kadar dohodki osebe ne dosežajo meje dohodkov, ki jo za posamezno pravico določajo ta zakon in ostali področni predpisi.

Za odločanje o pravicah do denarnih prejemkov, kamor po ZSVarPre sodi tudi denarna socialna pomoč, so po tem zakonu pristojni CSD, po zakonu, ki ureja zdravstveno zavarovanje, odločajo tudi o pravici do kritja razlike do polne vrednosti zdravstvenih storitev ter o pravici do plačila prispevka za obvezno zdravstveno zavarovanje, po zakonu,

ki ureja stanovanjska razmerja, pa odločajo še o subvenciji najemnine neprofitnega najemnega stanovanja ali namenskega najemnega stanovanja.

Pogoji, potrebni za pridobitev pravic iz javnih sredstev, morajo biti izpolnjeni ves čas koriščenja le-te, zato je potrebno CSD sporočati vse spremembe, ki bi kakorkoli vplivale na prejemanje sredstev.

1.1.5.3. Zakon o socialno varstvenih prejemkih

ZSVarPre (2010) ureja pravici do socialne pomoči in varstvenega dodatka ter upravičence do slednjih, med drugim pa tudi višino pomoči in časovno trajanje pravice. Ti prejemki so namenjeni tistim, ki si materialne varnosti ne morejo zagotoviti sami zaradi okoliščin, na katere nimajo vpliva, pri čemer prejemnik pravice po tem zakonu ne more biti v ugodnejšem položaju od tistega, ki se preživlja z delom. Zakon še navaja, da se pri ugotavljanju upravičenosti uporablja tudi ZUPJS.

Zakon predlaga tudi nekaj načinov reševanja socialne problematike upravičencev. CSD lahko tako kot pogoj za upravičenost do pravice z upravičencem sklene dogovor o njegovem reševanju socialne problematike in mu s tem dogovorom predlaga vključitev v psihosocialno rehabilitacijo ali zdravljenje. Z namenom, da bi bili upravičenci do denarne socialne pomoči lažje zaposljivi, se delodajalcu, ki zaposli to osebo, zagotavlja tudi subvencijo za zaposlitev, če le ta traja vsaj dve leti.

Denarna socialna pomoč se, razen v primerih trajne nezaposljivosti upravičenca, dodeli za določen čas. Sprva se dodeli za obdobje treh mesecev, če pa so okoliščine za upravičenost prejemanja ostale nespremenjene, se čas prejemanja podaljša za šest mesecev oz. pod posebnimi pogoji največ za obdobje enega leta.

Zakon navaja, da se lahko samski osebi dodeli tudi izredna socialna pomoč, če se ugotovi, da se je oseba znašla v položaju materialne ogroženosti in so se pojavili izredni stroški za preživetje. Dodeli se v enkratnem znesku, v vlogi za dodelitev pa mora upravičenec natančno opredeliti, za kaj bo porabil denar in kasneje tudi predložiti ustrezna dokazila.

Osebam, ki so trajno nezaposljive, trajno nezmožne za delo in starejše od 63 let (ženske) oziroma 65 let (moški), se pod posebnimi pogoji dodeli varstveni dodatek.

ZSVarPre ureja tudi področje sodelovanja med ZRSZ in CSD. Na podlagi tega sodelovanja se ustanovi interdisciplinarna komisija, ki jo sestavljajo svetovalec zaposlitve, socialni delavec in rehabilitacijski svetovalec, po potrebah pa tudi sodelavci drugih strok. Omenjeni instituciji si izmenjujeta podatke o upravičencih do pravic po tem zakonu z namenom ocene o začasni nezaposljivosti upravičenca, na podlagi ugotovitev pa komisija predlaga mogoče ukrepe za izboljšanje zaposljivosti te osebe.

1.1.5.4. Zakon o delovnih razmerjih

ZDR-1 (2013) ima za poglobitveni cilj vključevanje delavcev v delovni proces, zagotavljanje usklajenega delovnega procesa in preprečevanje brezposelnosti, upoštevanje pravic delavcev do svobode dela in upoštevanje dostojanstva delavca. Delovno razmerje zakon opredeli kot razmerje med delavcem, ki se prostovoljno vključi v organiziran delovni proces in delodajalcem. V tem razmerju delavec za plačilo opravlja delo po navodilih in pod nadzorom delodajalca, ta pa je delavcu dolžan zagotavljati delo, za kakršno sta se oba dogovorila v pogodbi o zaposlitvi in mu za opravljeno delo zagotoviti ustrezno plačilo. Zakon izrecno prepoveduje tako neposredno kakor tudi posredno diskriminacijo pri zaposlovanju, napredovanju, odpovedi pogodbe o zaposlitvi idr. S pogodbo o zaposlitvi se sklene delovno razmerje, delodajalec pa je v predpisanem roku dolžan prijaviti delavca v obvezno pokojninsko, invalidsko in zdravstveno zavarovanje ter zdravstveno zavarovanje za primer brezposelnosti.

Zakon navaja, da so pogodbe o zaposlitvi lahko sklenjene za določen ali nedoločen čas, med oblike zaposlitve pa zakonodajalec uvršča tudi opravljanje javnih del. Pri sklenitvi pogodbe o zaposlitvi med brezposelno osebo in izvajalcem javnih del je potrebno upoštevati tudi določila zakona, ki ureja trg dela.

Omeniti je potrebno, da gre za krovni zakon na področju delovnega prava, ki delovna razmerja ureja na splošno in za vse osebe na območju RS, ki so vključene oz. se želijo vključiti v delovni proces ter neposredno brezdomcev ne omenja. Poleg ZDR-1 na tem

mestu omenjava še dva pomembna specializirana zakona na področju delovnega prava v zvezi z obravnavano tematiko, ZUTD ter ZPDZC-1.

1.1.5.5. Zakon o urejanju trga dela

ZUTD (2010) ureja ukrepe države na trgu dela, s katerimi ta zagotavlja delovanje javnih služb na področju zaposlovanja in ukrepov aktivne politike zaposlovanja (APZ) ter delovanje sistema socialnega zavarovanja za primer brezposelnosti. Kot posameznikovo pravico navaja pravico do odprave brezposelnosti, posameznikova dolžnost pri tem pa je aktivno sodelovanje v tem procesu. Država skuša povečati varnost iskalcev zaposlitve in jim zagotoviti čim boljšo zaposljivost ter njihovi izobrazbi ustrezno zaposlitev s storitvama za trg dela (vseživljenjska karierna orientacija in posredovanje zaposlitve), APZ, zavarovanjem za primer brezposelnosti ter zagotavljanjem pravic iz obveznega in prostovoljnega zavarovanja za primer brezposelnosti.

Meniva, da APZ predstavlja pomemben ukrep na področju dela in zaposlovanja, zato jo bova, v skladu z obravnavano tematiko, v nadaljevanju tudi malce podrobneje predstavila.

Zakon prav tako opisuje postopek ugotavljanja začasne nezaposljivosti brezposelnih oseb, ko se za brezposelno osebo sumi, da jo pestijo težave, kot npr. težave z odvisnostjo ali težave v duševnem zdravju, katere bi jo utegnile ovirati pri zaposlitvi. Poleg ocene začasne nezaposljivosti se pripravijo tudi možni ukrepi za izboljšanje zaposljivosti posameznika.

1.1.5.6. Zakon o preprečevanju dela in zaposlovanja na črno

ZPDZC-1 (2014) določa, kdaj se opravljanje neke dejavnosti šteje za delo na črno in kdaj govorimo o zaposlovanju na črno, tako kot opravljanje dela na črno pa je prepovedano tudi omogočanje slednjega, kar se nanaša na delodajalčevo omogočanje dela na črno eni ali več osebam. Obenem zakon navaja tudi dela, ki ne sodijo med delo na črno.

O delu na črno govorimo, kadar pravna oseba opravlja dejavnost, ki ni zapisana v ustanovitvenem aktu, ne izpolnjuje pogojev za opravljanje neke dejavnosti oz. nima vseh s

tem povezanih ustreznih listin in kadar fizična oseba ni vpisana v register ali nima priglasičenega dela po tem ali katerem drugem zakonu. O zaposlovanju na črno govorimo, kadar delodajalec in delavec nista sklenila pogodbe o zaposlitvi ali pogodbe civilnega prava in delavec posledično ni prijavljen v obvezna socialna zavarovanja, kadar je delodajalec delavca kadarkoli med delom odjavil iz obveznih socialnih zavarovanj ali kadar je delodajalec nezakonito zaposlil državljanu tuje države.

1.1.5.7. Zakon o socialnem podjetništvu

ZSocP (2011) govori o opredelitvah, ciljih, načelih in dejavnostih socialnega podjetništva, pogojih zaposlovanja znotraj socialnih podjetij ter pogojih za pridobitev statusa socialnega podjetja, hkrati pa načrtuje in spodbuja razvoj socialnega podjetništva.

Socialno podjetništvo predstavlja trajno opravljanje dejavnosti socialnega podjetništva s proizvodnjo in prodajo proizvodov ali opravljanjem storitev na trgu, pri tem pa ustvarjanje dobička ni najpomembnejše vodilo. Dejavnosti socialnih podjetij zagotavljajo dodatno ponudbo proizvodov in storitev za večjo kakovost življenja ljudi, s tem pa se krepi tudi družbena solidarnost in kohezija, s čimer se krepi sposobnost družbe za reševanje socialnih, gospodarskih, okoljskih in drugih problemov. Pomembni cilji socialnega podjetništva so nove možnosti zaposlovanja, zagotavljanje novih delovnih mest in predvsem ponovno vključevanje marginaliziranih skupin na trgu dela v delovno sfero.

Delovanje socialnih podjetij je usmerjeno v korist širše skupnosti in v korist svojih članov, ki imajo glede delovanja enake možnosti odločanja. Za socialna podjetja je značilna neprofitna naravnost, kar pomeni, da se celotno premoženje, dobiček in presežki prihodkov namenjajo za opravljanje dejavnosti socialnega podjetja ter tako delitev dobička, razen pod posebnimi pogoji, ni dovoljena.

Zakon nalaga Vladi RS ustanovitev Sveta za socialno podjetništvo, ena izmed poglavitnih nalog slednjega pa je priprava Strategije razvoja socialnega podjetništva, ki jo za štiriletno obdobje nato potrdi Vlada. Strategija naj bi zajemala analizo potreb in smeri možnega razvoja socialnega podjetništva, temelje politike razvoja, strateške cilje in glavna področja razvoja.

Eden izmed ukrepov zakona je tudi ukrep zaposlovanja, ki zajema izvajanje APZ, ciljna skupina slednje pa so socialna podjetja oz. ranljive skupine na trgu dela.

1.2. Položaj brezdomcev z vidika dela in zaposlitve

1.2.1. Brezposelnost med brezdomci

Ena izmed večjih težav brezdomcev je poleg pomanjkanja nastanitvenega prostora, slabega zdravstvenega stanja in razpada socialne mreže tudi brezposelnost. Brezposelnost med brezdomci je velika, vendar o konkretnih številkah težko govorimo, saj tovrstnih statističnih podatkov nikjer ne beležijo. Tudi na ZRSZ evidence o brezdomnih iskalcih zaposlitve nimajo, saj iskalcem zaposlitve tovrstnih vprašanj ne postavljajo (Trbanc in sod. 2003: 15).

Razloge za visoko brezposelnost med brezdomci strokovnjaki pripisujejo različnim dejavnikom. Martina Trbanc in sodelavke (2003: 13) ugotavljajo, da strokovnjaki na CSD in uradih za delo kot pomemben dejavnik navajajo dejstvo, da pri brezdomstvu ne gre le za življenjske okoliščine in težave, ki so posameznika privedle do tovrstnega življenja, ampak pogosto tudi za življenjski stil, ki z zaposlitvijo in delom ni združljiv, zaradi česar si večina brezdomcev zaposlitve sploh ne želi in je tudi med prijavljenimi iskalci zaposlitve večina prijavljenih zgolj zato, da imajo pravico do denarne socialne pomoči. V nasprotju s trditvami strokovnih delavcev je 55 % brezdomcev, s katerimi so omenjene avtorice izvedle intervju, navedlo, da bi se, če bi imeli možnost, takoj zaposlili. Ostalih 45 % je kot razlog, da se ne bi zaposlilo, navedlo različne razloge. Najpogosteje so intervjuvanci navedli, da se jim je način življenja tako spremenil, da ne bi zdržali osemurnega delovnika; da denarna socialna pomoč zadostuje, v primeru, da jim denarja zmanjka, pa lahko delajo na črno; da vsako delo ni dovolj dobro; da se več zasluži z »žicanjem«; pogost vzrok za neinteresiranost po zaposlitvi pa je tudi slabo zdravstveno stanje. Vsekakor je vprašljivo, kako trden namen stoji za podanimi izjavami brezdomcev, ki so nakazali željo po zaposlitvi. Zlasti v primeru daljšega obdobja brezposelnosti je vrnitev brezdomca v delovno sfero dolgotrajna in zahtevna. Za njeno uspešnost je potrebno sodelovanje in pomoč različnih institucij in programov, predvsem pa je nujno potreben visoko motiviran

posameznik, ki je za končni uspeh pripravljen vložiti veliko truda (Trbanc in sod. 2003: 15–16).

Tudi v primerih, ko imajo brezdomci namen najti zaposlitev, pa slednjo najdejo le stežka, saj so na trgu delovne sile nekonkurenčni. Brezdomcem iskanje zaposlitve otežuje dejstvo, da imajo zaradi načina življenja pogosto zmanjšane delovne sposobnosti ter slabo funkcionalno pismenost, zaradi česar jim težave predstavlja večina za delovanje v sodobni družbi nujnih opravil, kot so npr. pisanje prošenj, branje navodil, izpolnjevanje obrazcev, delo z računalnikom idr. Brezdomci pogosto tudi nimajo razvite socialne mreže, ki bi jim pomagala pri iskanju zaposlitve, kar predstavlja še dodatno oviro (*ibid.*) Kot posebej problematične avtorice navajajo starejše brezdomce, pri katerih je dolgotrajen brezdomski način življenja pustil resne zdravstvene posledice. Kot razlog za neuspeh pri iskanju zaposlitve sami brezdomci v zgoraj omenjeni raziskavi navajajo svoj neurejen in zanemarjen videz, govorico, slabo zdravstveno stanje ter slabe pogoje za delo in nepošteno delodajalce. Kot enega izmed glavnih razlogov za nezaposlovanje brezdomcev so strokovni delavci v omenjeni raziskavi navedli stigo brezdomcev. Avtorice opozarjajo, da predvsem v manjših krajih potencialni delodajalci brezdomce poznajo in jih zaradi tega nočejo zaposliti. Poudarja še, da, zlasti v primeru dlje časa trajajočega brezdomnega načina življenja in odsotnosti iz delovne sfere pride do izgube in okrnjenosti delovnih sposobnosti, poklicnih znanj, spretnosti in delovnih navad, kar še dodatno oteži zaposlitvene možnosti brezdomcev.

Na podlagi izvedenih intervjujev s strokovnjaki na uradih za delo Martina Trbanc in sodelavke (*ibid.*) navajajo, da je uspešnih primerov zaposlitve brezdomcev, tudi če so bili ti vključeni v poklicno rehabilitacijo, malo. Pri tistih redkih uspešnih primerih svetovalke na uradih za delo navajajo, da je šlo za sodelovanje svetovalcev urada, strokovnih delavcev in sodelavcev CSD, predstavnikov nevladnih organizacij (NVO) ter predvsem motiviranega posameznika z željo po izhodu iz trenutne situacije, ki je bil za doseg cilja pripravljen vložiti veliko truda. Prav motivacija posameznika za korenito spremembo je torej pri iskanju zaposlitve kritična točka. Avtorice so v raziskavi odkrile, da se brezdomci po pomoč pri iskanju zaposlitve in pri drugih težavah najpogosteje obrnejo na CSD in urad za delo, vendar so nekateri brezdomci do delovanja omenjenih institucij precej kritični. Najpogosteje brezdomci navajajo, da jim omenjene organizacije pomagajo predvsem pri iskanju delovnih mest in pisanju prošenj, delavci v zavetiščih pa jih tudi odpeljejo in

spremljajo na razgovor za delo, pokličejo potencialnega delodajalca idr. Na CSD-jih navajajo, da brezdomce, ki izrazijo željo po zaposlitvi obravnavajo individualno, pri čemer se pogosto povežejo z različnimi institucijami in NVO. Martina Trbanc in sodelavke (*ibid.*) navajajo, da so denimo na eni izmed ljubljanskih NVO omenili, da posameznikom z denarno socialno pomočjo krijejo bivanje v enoti za brezdomce. Brezdomci poleg tega kot storitev, ki bi jo potrebovali, navajajo tudi pomoč pri lajšanju osebnih stisk in težav. Kot primer dobre prakse avtorice (*ibid.*: 18) navajajo eno izmed ljubljanskih društev, kjer brezdomcem najprej ponudijo bivališče, psihosocialno pomoč, poskrbijo za ureditev posameznikovega izgleda, šele nato pa posamezniku pomagajo z iskanjem zaposlitve. Posamezniku najprej poiščejo priložnostna dela, nato pa ga kot iskalca zaposlitve vključijo na ZRSZ.

1.2.2. Ukrepi s področja pomoči pri zaposlovanju brezdomcev

1.2.2.1. Aktivna politika zaposlovanja

APZ je po ZUTD (2010) nabor ukrepov na trgu dela, ki so namenjeni povečanju zaposlenosti in zmanjševanju brezposelnosti, večji zaposljivosti oseb na trgu dela in povečanju konkurenčnosti in prožnosti delodajalcev. Strateški dokument, ki določi ključne prioritete za izboljšanje stanja na trgu dela v Sloveniji, so Smernice APZ za obdobje 2016–2020 (Smernice 2016). Na podlagi smernic je Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti (MDDSZ) oblikovalo in sprejelo Načrt izvajanja APZ (Načrt 2016).

Končni dokument, ki temelji tako na smernicah, kot tudi na načrtu, je Katalog APZ (Katalog 2016). To je izvedbeni dokument, ki v svoji vsebini natančno določa, katere ukrepe se bo izvajalo v letih 2016 –2017, kdo je naročnik in izvajalec, komu so programi namenjeni in kdo jih financira. MDDSZ je zadnji Katalog APZ pripravilo letos in je začel veljati 8. septembra 2016.

V Katalogu APZ (Katalog 2016) so natančno opredeljene tudi ciljne skupine, katerim so ukrepi namenjeni:

- brezposelnim osebam;
- drugim iskalcem zaposlitve;

- iskalcem zaposlitve, katerih zaposlitev je ogrožena;
- ranljivim skupinam brezposelnih oseb na trgu dela, med katere spadajo vsi prikrajšani, resno prikrajšani in invalidni delavci;
- zaposlenim in delodajalcem.

Prikrajšani delavci so v Katalogu APZ (*ibid.*) opredeljeni kot brezposelne osebe, ki v zadnjih šestih mesecih niso imeli redne zaposlitve in spadajo v starostno skupino od 15 do 29 let, nimajo dokončane višje srednje stopnje izobrazbe, osebe, ki so starejše od 50 let ipd. Za resno prikrajšane delavce Katalog navaja osebe, ki v zadnjih 24 mesecih niso imele redno plačane zaposlitve ali niso imele redno plačane zaposlitve zadnjih 12 mesecev in spadajo v eno od kategorij prikrajšanega delavca. Posamezno ciljno skupino se natančneje opredeli v samem ukrepu APZ.

S Katalogom APZ (*ibid.*) se natančno opredeli, s kakšnimi programi se bo dosegalo cilje znotraj posameznih ukrepov. Velik poudarek je na izvajanju ukrepa Usposabljanja in izobraževanja. Izvaja se tako formalno kot neformalno izobraževanje, pri čemer neformalno poteka kot usposabljanje in izpopolnjevanje na delovnem mestu. Namen je povečati konkurenčnost brezposelnih na trgu dela, izboljšati in pridobiti nova znanja, veščine ter spretnosti, da se poveča njihovo zaposljivost in razvoj kariere. Formalno izobraževanje pomeni vključitev v programe za pridobitev javne izobrazbe.

Preostali ukrepi APZ so še Nadomeščanje na delovnem mestu in delitev delovnega mesta, Spodbude za zaposlovanje, Spodbujanje samozaposlovanja ter Kreiranje delovnih mest. V zadnji omenjeni ukrep spada tudi socialno podjetništvo, vendar pa MDDSZ za leti 2016 in 2017 ni pripravilo programov, ki bi se konkretno nanašali na socialno podjetništvo (*ibid.*).

1.2.2.2. Podpora socialnemu podjetništvu

Socialno podjetništvo je pravno podlago pridobilo z ZSocP, ki je bil sprejet leta 2011, s tem pa se je začela krepitev, podpora in promocija socialnega podjetništva. Strateški cilji socialnega podjetništva, ki so predstavljeni v Strategiji razvoja socialnega podjetništva za obdobje 2013 – 2016 (Strategija 2013), so izhodiščna podlaga za pripravo Programa

ukrepov 2014 – 2015 za izvajanje Strategije razvoja socialnega podjetništva za obdobje 2013 – 2016 (Program 2013).

Ciljne skupine pri programih socialnega podjetništva so različne, lahko so to osebe, ki se želijo zaposliti v socialnem podjetju, dodatno pa je populacija določena z vsakim ukrepom posebej. Ukrepi opredelijo ranljive skupine na trgu dela, med katere sodijo invalidi, dolgotrajno brezposelni, iskalci prve zaposlitve, starejši brezposelni, brezdomci in še nekaj drugih skupin. Program ukrepov se bistveno nanaša tudi na APZ, predvsem na ukrepa spodbude zaposlovanja in kreiranja delovnih mest (Program 2013).

V Strategiji (Strategija 2013) so predstavljeni prioritetni strateški razvojni cilji za obdobje 2013 – 2016, eden izmed njih je tudi spodbujanje zaposlovanja ranljivih skupin na trgu dela. V okviru tega cilja se spodbuja njihovo zaposlovanje in njihovo socialno in delovno vključenost ter izvajanje programov za usposabljanje in izobraževanje teh oseb, kot tudi delavcev, ki bodo delali s temi ranljivimi skupinami. V Programu ukrepov (Program 2013) je navedenih nekaj ukrepov, ki so se izvajali v letih 2014 in 2015. Nekaj teh ukrepov se je izvajalo pod okriljem ukrepov APZ (kot npr. javna dela), na način, da so tudi socialna podjetja pridobila možnosti in določene subvencije za vključitev. Tako so na primer potekali naslednji programi: spodbude za zaposlitev, razvoj programov za usposabljanje in izobraževanje oseb, odgovornih za delo z ranljivimi skupinami ter spodbujanje ustanavljanja socialnih podjetij tipa B v okviru javnih del.

1.2.2.3. Program spodbude za zaposlovanje ranljivih skupin na trgu dela

V programu spodbude za zaposlovanje ranljivih skupin na trgu dela se trenutno ne izvaja noben ukrep. MDDSZ v sodelovanju z ZRSZ trenutno pripravlja programe socialne aktivacije, ki naj bi z delovanjem pričeli v letu 2017. Socialna aktivacija pomeni vključevanje ranljivih skupin prebivalstva, predvsem dolgotrajno brezposelnih in s tem dolgotrajnih prejemnikov denarne socialne pomoči, na trg dela preko različnih programov usposabljanja in izobraževanja. Kot pravijo na MDDSZ (NN, telefonski pogovor z dne 14. septembra 2016), pripravljajo programe na podlagi raziskave, ki jo je zanje opravil Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo (IRSSV 2015). V program usposabljanja

dolgotrajno brezposelnih, dolgotrajnih prejemnikov denarne socialne pomoči, pa bodo skušali uvrstiti tudi čim več brezdomnih oseb.

1.3. Organizacije, ki nudijo pomoč brezdomnim iskalcem zaposlitve

Srečo Dragoš (1993: 159) kot prvi predpogoj za celostno reševanje vprašanja brezdomcev navaja njihovo fizično preživetje (zagotovitev hrane, nastanitve ...), drugi predpogoj pa vidi v individualnem pristopu (zavrnitev stereotipov, prepoznavanje brezdomne osebe kot individuum ter prepoznavanje vseh vidikov situacije). Številne vladne in nevladne organizacije naj bi v Sloveniji delovale na področju reševanja vprašanja brezdomstva in z njim povezane brezposelnosti in nezaposljivosti brezdomcev v Sloveniji.

1.3.1. Vladne organizacije

Za vladne, javne organizacije, je značilno, da jih je ustanovila ali pa ima na njih odločujoč vpliv država. Službe socialnega varstva uvrščamo med javne negospodarske organizacije, za katere je značilno, da so največkrat organizirane kot neprofitne (Mesec 2008: 16–17).

Med vladnimi organizacijami, ki se pri svojem delu srečujejo z brezdomci velja omeniti CSD, Zavetišče za brezdomce, ki deluje pod okriljem CSD Ljubljana Center ter ZRSZ.

1.3.1.1. Centri za socialno delo

CSD je socialno varstveni zavod, ki opravlja storitve iz socialnega varstva v okviru javnih služb. Opravlja različne dejavnosti, ki jih opredeljuje ZSV in služijo odpravljanju težav in stisk, s katerimi se posameznik ali družina srečuje. Skupnost centrov za socialno delo je pripravila Katalog javnih pooblastil, v katerem so natančno opredeljene naloge CSD po zakonu ter storitve, ki jih CSD izvajajo (Katalog 2008). Ta pomemben dokument je bil sprejet v juliju 2008, kasneje pa zaradi spreminjanja zakonodaje večkrat dopolnjen in spremenjen. Na področju socialno varstvenih storitev, katerih uporabniki so tudi brezdomci, CSD nudi prvo socialno pomoč in osebno pomoč. Obe vrsti pomoči sta

namenjeni osebam, ki so se znašle v težavah in potrebujejo pomoč pri odkrivanju vzrokov, seznanjanju z možnimi rešitvami oz. razvijanju svojih socialnih možnosti preko svetovanja, urejanja in vodenja (*ibid.*). CSD sicer nudi pomoč in zagotavlja storitve družinam, otrokom in mladim, starejšim, osebam s posebnimi potrebami in drugim skupinam, ki se znajdejo v težavah.

1.3.1.2. Zavod RS za zaposlovanje

ZRSZ je samostojna pravna oseba s statusom javnega zavoda. Deluje na trgu dela in enotno za območje RS. Na svoji spletni strani ZRSZ tako opredeli svoje dejavnosti in področja dela:

- posredovanje zaposlitev in zaposlitveno svetovanje;
- izvajanje karijerne orientacije;
- izvajanje zavarovanja za primer brezposelnosti;
- izvajanje ukrepov APZ;
- izdajanje delovnih dovoljenj in zaposlovanje tujcev;
- izdelava analitičnih, razvojnih in drugih strokovnih gradiv s področja dejavnosti zavoda, informiranje o trgu dela, informacije javnega značaja (ZRSZ 2010 a).

ZRSZ izvaja različne programe za brezposelne osebe, delodajalce in druge institucije, ki delujejo na področju zaposlovanja, kariernega svetovanja in poklicne usmeritve. Trenutno poteka program izvajanja storitev za brezposelne, druge iskalce zaposlitve in delodajalce, s ciljem, da bi čim več brezposelnih dobilo zaposlitev in informacije o delovnih mestih ter možnostih zaposlitve (ZRSZ 2010 b).

1.3.2. Nevladne organizacije, ki delujejo na področju brezdomstva v Ljubljani

V Sloveniji zaenkrat ni zakona, ki bi natančno opredelil NVO. Več definicij NVO, ki za razlikovanje od preostalih uporabljajo različne kriterije, navaja tudi Bojana Mesec (2006: 4–5). Ker pa je, kot pravi avtorica, opredelitev NVO v Sloveniji nejasna, se slednja

najpogosteje določa po njenih glavnih značilnostih: statusu, upravljavski neodvisnosti od države, neprofitnosti ter družbeno koristnem ali dobrodelnem namenu organizacije.

Medresorska delovna skupina, imenovana s strani Ministrstva za javno upravo, je sicer v predlogu Zakona o nevladnih organizacijah v javnem interesu (ZNVO), ki je bil oblikovan po 14. seji, ki je potekala dne 11. januarja 2016, NVO opredelila kot organizacije, ki izpolnjuje sledeče pogoje:

- organizacija je pravna oseba zasebnega prava;
- ustanovitelji NVO so izključno domače ali tuje fizične ali pravne osebe zasebnega prava;
- organizacija je nepridobitna in neprofitna;
- organizacija je neodvisna od drugih subjektov;
- organizacija ne sme biti organizirana kot politična stranka, verska skupnost, sindikat ali zbornica (predlog ZNVO: 2016).

Na območju Ljubljane delujejo številne NVO, ki nudijo pomoč brezdomcem, mednje sodijo tudi:

- Društvo za pomoč in samopomoč brezdomcev Kralji ulice (Društvo Kralji ulice);
- ŠENT – Slovensko združenje za duševno zdravje;
- Društvo prostovoljcev Vincencijeve zveze dobrote;
- Zavetišče božjega usmiljenja (Sestre misijonarke ljubezni);
- Društvo za zmanjševanje škode zaradi drog STIGMA;
- Karitas;
- Rdeči križ Slovenije – Območno združenje Ljubljana;
- Kapucinski samostan in dom Marijinih sester.

V nadaljevanju bom predstavil dve NVO in njune programe, namenjene pomoči brezdomcem pri vključevanju na trg delovne sile: Društvo Kralji ulice ter Društvo prostovoljcev Vincencijeve zveze dobrote.

1.3.2.1. Društvo za pomoč in samopomoč brezdomcev Kralji ulice

Društvo Kralji ulice, formalno ustanovljeno leta 2005, je NVO, katere programi so namenjeni brezdomnim in drugim socialno izključenim skupinam, društvo pa deluje po principu nizkopražnega programa in individualne celostne obravnave brezdomcev (Dekleva, Razpotnik 2010: 72). Naloge Društva Kralji ulice so širši javnosti predstaviti in približati življenje brezdomnih, njihovo opolnomočenje, zagovorništvo ter izboljšanje življenjskih razmer, skrb za strokovni razvoj na področju delovanja z brezdomci, izvajanje različnih projektov idr. Z izvajanjem omenjenega si med drugim želijo v društvu zmanjšati stigmatizacijo brezdomnih, doseči izboljšanje njihovega vključevanja v družbo, zmanjšati brezdomstvo, usposablјati brezdomne za boljši dostop do družbenih virov (npr. zaposlitev in stanovanje), spodbujati razvoj socialnega podjetništva in drugih oblik zaposlitve brezdomnih (*ibid.*: 73–74). Med najobsežnejše programe društva, namenjene podpori in pomoči brezdomcem in drugim socialno izključenim, sodijo:

- dnevni center za brezdomne;
- prodaja uličnega časopisa Kralji ulice;
- program nastanitvene podpore za brezdomne – Resettlement;
- humanitarna posredovalnica rabljenih predmetov Stara roba, nova raba;
- pomoč brezdomnim pri vključevanju v različne oblike zaposlitve;
- terensko delo;
- Nevid(e)na Lublana;

Z vidika pomoči brezdomnim pri iskanju in ohranitvi dela so izmed omenjenih programov pomembni predvsem program prodaje uličnega časopisa Kralji ulice; posredovalnica rabljenih predmetov Stara roba, nova raba; program dnevnega centra za brezdomce, pomemben pa je tudi njihov program nastanitvene podpore.

Program prodaje uličnega časopisa Kralji ulice

Ideja o prodaji uličnega časopisa se je leta 1991 razvila v Angliji, nato pa se je hitro razširila in v zadnjih letih zaživela v številnih državah. Osnovni namen cestnega časopisa je brezdomnim zagotoviti legitimen vir zaslužka. Časopis, ki ga brezdomci soustvarjajo, sooblikujejo in distribuirajo, brezdomci kupijo relativno poceni, navadno po polovični ceni, tako da prodajalci od prodanega časopisa običajno obdržijo precejšen delež zaslužka

(Dekleva, Razpotnik 2007: 115). Večinski del člankov v časopisu Kralji ulice prispevajo brezdomci sami, rdeča nit časopisa je brezdomstvo in socialna izključenost ter številne druge teme, povezane z brezdomnim načinom življenja npr. zasvojenost, nasilje, stigmatizacija in kriminalizacija, zaposlovanje, službe pomoči, na voljo brezdomcem in številne druge (Dekleva, Razpotnik 2010: 78).

Legitimen vir zaslužka in možnost sodelovanja pri soustvarjanju uličnega časopisa pa sta le dva izmed namenov in prednosti soustvarjanja in prodaje uličnega časopisa. S prodajo uličnega časopisa brezdomci pridobivajo delovne navade in izkušnje, ustvarijo in razširijo svojo socialno mrežo, izboljšajo komunikacijske vzorce ter z vsem omenjenim navsezadnje tudi pridobijo na samozavesti in samospoštovanju (Kozar in sod. 2008: 324).

Projekt uličnega časopisa pa, kot navajajo Maja Kozar in sodelavci (*ibid.*), ni usmerjen le v brezdomne, ampak v celotno skupnost. Pri soustvarjanju in distribuciji časopisa gre namreč za povezovanje brezdomcev, strokovnjakov in bodočih strokovnjakov, prostovoljcev, kupcev časopisa ter širše javnosti. Po besedah avtorjev je namreč bolj kot pomoč brezdomnim prvotni cilj časopisa »bolj aktivna in družbeno sprejemljiva participacija te skrite in najbolj socialno izključene populacije v javnem življenju« (*ibid.*).

Posredovalnica rabljenih predmetov Stara roba, nova raba

Začetki posredovalnice segajo v leto 2008, ko so na stojnici v mestnem jedru pričeli z mesečno prodajo podarjenih rabljenih predmetov. Zaradi pozitivnih odzivov so na društvu idejo razvijali dalje, projekt razširili in dve leti kasneje na Poljanski cesti odprli posredovalnico rabljenih predmetov. Osnovna ideja posredovalnice je prodaja rabljenih in restavriranih stvari po nizkih cenah, izkupiček od prodaje pa je namenjen nadaljnemu razvoju posredovalnice ter zaposlovanju in usposabljanju marginaliziranih skupin (Jurančič Šribar, Cerar 2011: 14–15). Posredovalnica rabljenih predmetov torej deluje po načelih socialnega podjetništva, katerega namen je nuditi zaposlitveno možnost težje zaposljivim skupinam ter tako socialno izključenim posameznikom omogočiti vključitev na trg delovne sile in v širšo družbo. Poleg nudenja zaposlitve brezdomnim ima posredovalnica še širši vidik socialnega vključevanja, saj je kupovanje v posredovalnici zaradi nizkih cen dostopno finančno slabše situiranim posameznikom (Dekleva, Razpotnik 2010: 90).

Luna Jurančič Šribar in Monika Cerar (2011: 31) navajata, da posredovalnica rabljenih predmetov nudi različne vrste zaposlitve: zaposlitve za določen ali nedoločen čas, zaposlitve preko programov ZRSZ, honorarna dela, pogodbeni dela, prostovoljna dela in dela v zameno za plačilo stroškov v programu nastanitvene podpore. Kot še pravita avtorici je delo v posredovalnici rabljenih predmetov za nekatere lahko le možnost pridobivanja delovnih izkušenj in usposabljanja za lažji prehod na delovni trg, drugim pa predstavlja trajnejšo zaposlitev.

Program dnevnega centra za brezdomce

Dnevni center Društva Kralji ulice je svoja vrata odprl leta 2006. Dnevni center predstavlja varen prostor za brezdomne in socialno izključene posameznike, kjer se izvajajo številne aktivnosti, njihov namen pa je tem posameznikom zagotoviti dnevni prostor in pomoč, informacije, svetovanje ter podporo pri urejanju socialnega statusa, vključevanju v družbo, iskanju zaposlitve idr. (Dekleva, Razpotnik 2010: 80–82).

V ta namen v dnevnem centru potekajo številne aktivnosti in programi, kot je npr. program dnevnega distribucijskega centra, v okviru katerega strokovni delavci obiskovalce informirajo o obstoječih programih in oblikah pomoči pri urejanju socialnega statusa, pridobivanju denarne socialne pomoči, urejanju zdravstvenega zavarovanja, prijavi stalnega prebivališča, namestitvi, hkrati pa nudijo pomoč pri iskanju zaposlitve (npr. pomoč pri iskanju zaposlitvenih oglasov, pisanju prošenj, pripravi na razgovor pri delodajalcu idr.). Poleg dnevnega distribucijskega centra v okviru dnevnega centra deluje program svetovanja, v okviru katerega so strokovni delavci ob vnaprej določenih terminih obiskovalcem dnevnega centra na voljo za individualno delo in posameznikom pomagajo odkriti željo po spremembi načina življenja ter skupaj z njimi poskušajo soustvariti možne rešitve v smeri želene spremembe, pri tem pa delujejo po konceptu perspektive moči. Poleg omenjenega je z vidika zaposlovanja brezdomcev potrebno poudariti še, da v društvu preko programa Usposabljanje na delovnem mestu in zaposlovanje preko javnih del, poskušajo kar se da največ zainteresiranim posameznikom v okviru dnevnega centra omogočiti usposabljanje in zaposlitev (*ibid.*).

Program nastanitvene podpore za brezdomce

Program nastanitvene podpore temelji na načelu, da je pravica do stanovanja temeljna in neodtujljiva človekova pravica ter stremi k zagotavljanju pravice do stanovanja

brezdomnim osebam. V program nastanitvene podpore, s katerim so v društvu pričeli leta 2008, se lahko vključijo motivirane brezdomne osebe, ki skupaj s strokovnim delavcem izdelajo individualni načrt. Pred vključitvijo v program morajo stanovalci podpisati pogodbo, ves čas vključitve v program pa se stanovalci sestajajo na rednih srečanjih s strokovnimi delavci. Ob vključitvi v program stanovalci plačujejo le tekoče stroške bivanja, po desetih mesecih vključitve pa začnejo s postopnim plačevanjem najemnine stanovanja, ki naj bi sčasoma dosegla ceno najcenejšega možnega najema sobe na prostem trgu (Dekleva in sod. 2012: 100–103). Tudi omenjeni program je zelo pomemben z vidika zaposljivosti brezdomnih, saj je stanovanjska varnost predpogoj za ohranitev zaposlitve.

1.3.2.2. Društvo prostovoljcev Vincencijeve zveze dobrote

Društvo prostovoljcev Vincencijeve zveze dobrote deluje na območju Ljubljane že dobrih 20 let, zadnja leta pa je svoje delovanje razširilo tudi na območju Nove Gorice. Pri oblikovanju programa so se ustanovitelji zgledovali po sorodnih organizacijah, ki delujejo v tujini, predvsem po Vincencijevi zvezi dobrote v Gradcu. V društvu izvajajo različne programe, s katerimi želijo izboljšati kvaliteto življenja brezdomcev ter brezdomcem nuditi pomoč pri aktivnem vključevanju v družbo (Stegne 2015: 19–20):

- Dnevni center s terenskim delom v Ljubljani;
- Zavetišče za brezdomce Vincencijeve zveze dobrote;
- program Resettlement na Mirenskem Gradu in v Ljubljani;
- razdeljevanje hrane brezdomnim na ulicah Nove Gorice.

Z vidika pomoči brezdomnim pri vključevanju na zaposlitveni trg so pomembni predvsem program dnevnega centra, nastanitvena programa Resettlement in Zavetišče za brezdomce Vincencijeve zveze dobrote.

Dnevni center s terenskim delom v Ljubljani

V okviru društva tako med drugim deluje dnevni center, v okviru katerega poskušajo ob pomoči strokovnih delavcev brezdomcem nuditi pomoč pri reševanju njihovih težav. Poleg pomoči pri skrbi za osebno higieno in prehrano v dnevnem centru potekajo številne aktivnosti in delavnice, socialna rehabilitacija, individualni pogovori ter številne druge (*ibid.*: 20–21).

Programa Resettlement in Zavetišče za brezdomce Vincencijeve zveze dobrote

Tudi v Društvu prostovoljcev Vincencijeve zveze dobrote izvajajo program nastanitve brezdomcev v okviru katerega na Mirenskem Gradu in v Ljubljani izvajajo program nastanitve in ponovnega vključevanja brezdomnih, vodijo pa tudi Zavetišče za brezdomce Vincencijeve zveze dobrote. Programi namestitve brezdomnim poleg same namestitve nudijo tudi možnost učenja novih veščin, psihosocialno rehabilitacijo in širjenje socialne mreže, kar jim pomaga pri iskanju zaposlitve in izhodu iz brezdomnega načina življenja.

Zavetišče, v okviru katerega brezdomcem nudijo sedem prenočišč, so v društvu na pobudo Mestne občine Ljubljana odprli leta 2009. Z osnovno namestitvijo želijo brezdomce spodbuditi k redu in skrbi zase ter jim ponuditi možnost za razvoj. Nastanitvene možnosti so v društvu za 12 prenočišč povečali leta 2010 s programom nastanitvene podpore na Mirenskem Gradu, kamor se lahko vključijo brezdomci z željo po spremembi načina življenja in katerega namen je vrniti dostojanstvo in dom »preko skupnega življenja in dela brezdomcev, ki se trudijo aktivno reševati svojo problematiko in si želijo boljšega življenja« (*ibid.*).

1.4. Socialno delo z brezdomnimi

1.4.1. Odzivi in odnos socialnih delavcev in delavk do brezdomnih

Odzivi socialnih delavcev na brezdomce so različni, še vedno pa je med socialnimi delavci preveč takšnih, ki pri svojem delu izvirajo iz osebnih prepričanj, predsodkov in stereotipov. Bojan Dekleva in Špela Razpotnik (2007: 88–89) kot pogoste čustvene odzive na brezdomno osebo navajata slabo vest, občutke krivde, strah in odpor. Avtorja še opozarjata na dve obliki manj ustreznega odziva na brezdomno osebo, ki se pogosto pojavljata pri strokovnih delavcih. Prva izmed njih je infantilizacija, torej obravnavanje brezdomcev kot nemočnih in neodgovornih ter je tako strokovni delavec mnenja, da sami niso zmožni narediti ničesar in moramo zato vse storiti namesto njih. Druga, prav tako neustrezna oblika odziva, je poniževanje brezdomcev in pomanjkanje zaupanja v dejstvo, da so brezdomci kot ljudje lahko koristni, da je njihova človeška izkušnja pomembna in dragocena ter so sposobni reševati svoje morebitne težave. Oba pristopa onemogočata razvoj in avtonomnost brezdomcev. Avtorja sta kritična tudi do pomoči iz usmiljenja, saj

lahko zadovoljuje osnovne potrebe brezdomcev, vendar jih težko sili v napredek. Avtorja tako navajata, da je tovrstne odzive potrebno ozavestiti in reflektirati. Dodajata, da mora biti glavno vodilo pri strokovnem delu z brezdomci »vztrajno in diferencirano podpiranje brezdomcev v njihovem življenjskem razvoju, izhajajoč iz njihovih individualnih posebnosti in možnosti in zlasti na podlagi zaupnega in dovolj varnega odnosa med strokovnjaki in uporabniki« (*ibid.*). Tovrstno delo vsekakor prinaša številne izzive in je zato nujno potrebno, da se strokovni delavci stalno izobražujejo, reflektirajo svoje delo ter imajo ustrezne podporne mehanizme, kot sta npr. timsko delo in supervizija.

Z vidika stroke socialnega dela je zaskrbljujoče tudi stanje, ki so ga odkrile Martina Trbanc in sodelavke (2003: 15). Strokovni delavci na CSD namreč ne verjamejo, da gre pri brezdomstvu zgolj za življenjske okoliščine in težave, ki so posameznika vanj pripeljale, temveč gre »pogosto za življenjski stil, ki ni združljiv z delom in zaposlitvijo, zaradi česar si večina brezdomcev sploh ne želi iskati dela. Za delo niso motivirani in tudi večina tistih, ki so prijavljeni kot iskalci zaposlitve, se je prijavila zgolj zato, da ima pravico do denarne pomoči« (*ibid.*: 15–16). Tovrstno mišljenje uslužbencev na CSD zagotovo zaznajo tudi brezdomci sami. Nezaupanje in nezadovoljstvo brezdomcev z delom delavcev CSD izpostavljajo Primož Časl in sodelavci (2010: 22). Izpostavili so mnenje brezdomcev, da se zaposleni ne zavedajo, da so tam zaradi uporabnikov, da zaposleni brezdomce hitro odslovijo, da dajejo občutek vsevednosti ter popolne nevednosti uporabnikov, da so neorganizirani idr.

1.4.2. Obstoječe smernice na področju dela z brezdomnimi

Pri delu z brezdomnimi bi morali socialni delavci delovati po konceptu delovnega odnosa, ki v socialnem delu omogoča raziskovanje in sooblikovanje dobrih izidov. Gabi Čačinovič Vogrinčič in sodelavci (2005: 9–15) za vzpostavitev in ohranitev slednjega naštevajo naslednje ključne elemente:

- Dogovor o sodelovanju je pomemben uvodni ritual, s katerim postavimo socialnodelovni okvir, saj šele z jasnim dogovorom o sodelovanju lahko vzpostavimo delovni odnos.

- Instrumentalna definicija problema in soustvarjanje rešitev sta temelja delovnega odnosa. Udeležence v problemu je potrebno preko dialoga in sodelovanja pripeljati do tega, da pričnejo sami soustvarjati svojo udeležnost v oblikovanju rešitve.
- Osebno vodenje, saj socialno delavsko ravnanje pomeni vodenje k dobrim izidom in vodenje pogovora k postopnemu oblikovanju zaželenih izidov. Socialni delavec skozi pogovor prispeva pomembne informacije, predlaga raziskovanje novih poti in se na zgodbe soudeleženih v problemu osebno odziva z empatijo.
- Perspektiva moči, katere bistvo je v mobilizaciji moči uporabnikov in v podpori njihovih prizadevanj. Socialni delavec mora tako v zgodbah uporabnikov iskati njihove moči in vire, jih spraševati po zaželenih razpletih, dobrih izidih, po njihovih sanjah, upanju. Osredotočiti se moramo tudi na njihove vire, njihovo oporo v skupnosti ter v njihove dobre izkušnje iz preteklosti. Na tem mestu bi posebej izpostavil enega izmed elementov Leksikona moči Dennisa Saleebeya, in sicer odpoved nejevernosti – kot kaže, je ravno to eden izmed ključnih pristopov, ki manjkajo v odnosu socialnih delavcev do brezdomcev.
- Etika udeležnosti socialne delavce usmeri v sodelovanje z udeleženiimi v problemu, kjer nihče nima in niti ne potrebuje zadnje besede. Z etiko udeležnosti se nadomesti prej tradicionalno iskanje vzroka ali resnice, socialni delavec odstopi od moči posedovanja resnice in rešitve ter se iz objektivnega opazovalca preoblikuje v sogovornika, soustvarjalca.
- Koncept znanje za ravnanje je eden izmed ključnih konceptov za socialno delo in ponazarja socialnodelovni način ravnanja z znanjem, ki prispeva k soustvarjanju rešitev. Socialni delavec v procesu ne sme ostati brez besed. Socialni delavci, ki niso brez besed in imajo znanje za ravnanje, izpostavljajo pomen vzpostavitve in vzdrževanja delovnega odnosa ter podelijo strokovno znanje z uporabniki. Socialni delavec torej omogoči prevajanje strokovnega jezika v osebni jezik in nazaj v jezik stroke.
- Ker je čas, ko smo v delovnem odnosu z uporabniki, najbolj dragocen delovni čas v projektih pomoči, je pomembno, da je delovni odnos usmerjen v ravnanje s sedanostjo. Ravnanje s sedanostjo se dopolnjuje s konceptom prisotnosti, saj mora biti socialni delavec soudeleženim v problemu na voljo za sočutje in razgovor.

Koncept delovnega odnosa dopolnjuje koncept izvirnega delovnega projekta pomoči. Delovni projekti so »izvirni«, saj se za vsakega uporabnika v problemu vsakič oblikujejo na novo ter so soustvarjeni skupaj z njimi in zanje, »delovni« pa se imenujejo, ker je poudarek na delu in aktivnostih, ki opravljenemu delu sledijo. O »projektih« govorimo, ker tečejo v času in so usmerjeni k dobrim izidom ali zaželenim razpletom (*ibid.*: 15–16).

V Društvu Kralji ulice v skladu s specifikom brezdomne populacije navajajo sledeča načela, ki naj jih upoštevajo vsi strokovni delavci pri delu z brezdomnimi osebami (Dekleva, Razpotnik 2010: 67–77):

- načelo participacije in skupnega dogovarjanja, postavljanja ciljev, vsebin dogovorov in načinov njihovega uresničevanja;
- načelo majhnih korakov in postopnosti zastavljanja ciljev;
- vsak uporabnik naj doživi (vsaj majhen) uspeh, na osnovi katerega se lahko gradita nadaljnje zaupanje in sodelovanje;
- načelo vključevanja uporabnikov v čim več oblik in ravni sodelovanja v okviru programa;
- načelo izhajanja iz doživljanj in motivacij uporabnikov, kar pomeni graditi odnose in dogovore na tistih področjih, na katerih uporabniki sami izražajo potrebe;
- načelo kontinuiranosti odnosa – vzpostavljanje stalnosti v odnosu oziroma v ponudbah sodelovanja in pomoči;
- načelo spodbujanja odgovornosti, lojalnosti in delovnih navad;
- načelo spontanosti, »lovljenja« spontanih trenutkov za skupinsko in individualno delo ter prepoznavanje in »izkoriščanje« ugodnih razpoloženj in pripravljenosti za delo;
- načelo dela v skladu z aktualnimi prioritetami uporabnikov v realnem času in prostoru (tukaj in zdaj);
- načelo vzpostavljanja pozitivnih delovnih in življenjskih vizij, gojenje in ohranjanje upanja v odpiranje novih življenjskih možnosti.

2. Opredelitev problema

V diplomskem delu bova obravnavala problem brezposelnosti in zaposljivosti brezdomnih oseb. Za omenjeno temo sva se odločila, saj sva se v času študija v okviru različnih projektov večkrat srečala z brezdomci, ki so si želeli spremeniti način življenja, si najti stanovanje, odplačati stare dolgove, začeti na novo itd. Za tovrstno spremembo življenjskega sloga bi seveda potrebovali tudi nek dohodek, službo, a so imeli pri iskanju slednje številne težave.

Z diplomskim delom želiva tako ugotoviti trenutno stanje glede zaposljivosti in zaposlovanja brezdomcev v Sloveniji ter preveriti delovanje vladnih in nevladnih organizacij na tem področju. Problematiko bova poskušala predstaviti z več vidikov: z vidika strokovnih delavcev, ki delajo z brezdomci, z vidika brezdomcev samih ter z vidika strokovnjakov s področja socialnega podjetništva.

Zanimal naju bo odnos strokovnih delavcev do brezdomcev, kako socialni delavci, zaposleni v vladnih (CSD, ZRSZ) in nevladnih (Društvo Kralji ulice, Društvo prostovoljcev Vincencijeve zveze dobrote) organizacijah gledajo na zaposlitvene možnosti brezdomcev ter kje strokovni delavci vidijo glavne razloge za visoko brezposelnost brezdomcev in možnosti za zmanjšanje le-te. Na drugi strani bom poskušal ugotoviti, kako na tovrstno problematiko gledajo brezdomci sami, kje oni vidijo glavne razloge za visoko brezposelnost, kakšni so njihovi predlogi glede izboljšanja zaposljivosti brezdomcev in kakšne vrste pomoči menijo, da so potrebne v začetni fazi zaposlitve. Poleg omenjenega bi želela ugotoviti še zadovoljstvo brezdomcev z delom obstoječih vladnih in nevladnih organizacij ter njihovimi zaposlenimi. Zanimalo naju bo tudi mnenje strokovnjakov s področja socialnega podjetništva glede možnosti zaposlovanja brezdomcev v socialnih podjetjih, zadržkov delodajalcev, prednosti zaposlitve brezdomcev idr.

3. Metodologija

3.1. Vrsta raziskave

V diplomskem delu sva uporabila kvalitativno in poizvedovalno/eksplorativno metodo dela. Opravila sva analizo odprtih intervjujev ter poskušala zajeti doživljanje in dojemanje zaposljivosti in brezposelnosti med brezdomci s strani brezdomcev, strokovnjakov, zaposlenih v vladnih in nevladnih organizacijah ter strokovnjakom s področja socialnega podjetništva.

Glede na stopnjo v procesu spoznavanja je diplomsko delo poizvedovalno oz. eksplorativno. Mesec (1997: 37) navaja, da gre pri poizvedovalni raziskavi za seznanjanje z osnovnimi značilnostmi izbranega področja in pripravo za kasnejša raziskovanja. Avtor opisuje dve glavni značilnosti poizvedovalnih raziskav: pri zbiranju gradiva moramo uporabljati različne postopke. Pri tem si ne smemo prizadevati preučiti celotne populacije, ampak se moramo omejiti na manjše število primerov. Ker poizvedovalna raziskava ne potrebuje kvantitativnega zbiranja podatkov, ampak zadostujejo kvalitativni podatki, je diplomsko delo tudi kvalitativna raziskava (*ibid.*: 37, 40).

3.2. Merski instrument

Merski instrument, uporabljen v diplomskem delu, je ustni, individualni, nestandardiziran raziskovalni intervju, ki ga Mesec (*ibid.*: 112) opredeli kot obliko verbalnega komuniciranja med spraševalcem in vprašancem z namenom zbrati izjave, ki bodo kot podatki služile rešitvi raziskovalnega problema. Razen intervjuja s strokovnjakom s področja socialnega podjetništva, ki je bil opravljen preko telefona, so bili vsi intervjuji opravljeni osebno.

Prednost ustnega spraševanja je predvsem v tem, da omogoča odkriti in odpraviti nesporazume, spraševalec pa lahko tako spremlja tudi neverbalno vedenje vprašanega. Nevarnost ustnega spraševanja je ta, da lahko spraševalec vpliva na odgovore vprašanega (*ibid.*: 116). Izvedeni intervjuji so nestandardizirani, saj vprašanja niso bila vnaprej

pripravljena. Mesec (*ibid.*: 118, 125) navaja, da si spraševalec vprašanja izmišlja sproti, predviden pa je le seznam širših tem, ki spraševalca vodijo skozi intervju. Prednost nestandardiziranega intervjuja je v tem, da so odgovori bolj življenjski, intervjuvanec lahko odgovarja bolj sproščeno, lažje se prilagodimo njegovim posebnostim in njegovemu razmišljanju, s čimer lahko bolj vsestransko zajamemo njegova stališča.

3.3. Populacija in vzorčenje

Populacija je skupina enot množičnega pojava, ki ustreza določenim opredeljujočim pogojem (*ibid.*: 71). V diplomsko delo sva zajela in primerjala dve različni populaciji:

- brezdomce in
- strokovne delavce, ki se pri svojem delu srečujejo z brezdomci.

Pri obeh populacijah sva si izbrala neslučajnostni vzorec, torej manjše število enot, ki sva jih izbrala iz populacije, pri čemer vsaka enota populacije ni imela enake možnosti, da pride v vzorec. Natančneje sva uporabila priročni vzorec, saj sva za intervju izbrala osebe, ki so nama bile najbolj dostopne.

Za potrebe diplomskega dela sva opravila sedem intervjujev, od tega:

- dva intervjuja z nekdanjima brezdomcema, ki sva jih izbrala na predlog strokovnega delavca Društva Kralji ulice;
- dva intervjuja s strokovnima delavcema NVO, pri čemer sva si izbrala socialna delavca Društva Kralji ulice in Društva prostovoljcev Vincencijeve zveze dobrote, saj se nama ravno ti dve organizaciji zdita najbolj prisotni na področju reševanja brezdomske problematike v Ljubljani, dotična socialna delavca na NVO pa zaradi njune vpetosti pri vodenju dnevnega centra;
- dva intervjuja s strokovnima delavcema vladnih organizacij, pri čemer sva si CSD izbrala, saj je CSD običajno prvi organizacijski stik posameznika v procesih podpore in pomoči in ZRSZ zaradi njihove edinstvenosti pri razvijanju zaposlitvenih zmožnosti ter iskanju zaposlitev posameznikov. Specifični CSD sva izbrala na podlagi njegovega okoliša, dotično socialno delavko pa zaradi dolgoletnih izkušenj dela z brezdomci, medtem ko je bila strokovna delavka z

ZRSZ izbrana na podlagi njene poklicne vpetosti v področje obravnave ranljivih skupin na trgu dela;

- intervju s Tomažem Stritarjem, strokovnjakom s področja socialnega podjetništva, na podlagi osebnih poznanstev in intervjuvančeve velike socialno podjetniške žilice.

3.4. Obdelava in analiza gradiva

Pogovore sva ob dovoljenju vseh sodelujočih posnela, doma pa sva intervjuje iz zvočnega zapisa pretvorila v pisno obliko, pri čemer sva ohranila govorni stil vprašanih, tako kot je bilo to slišati na posnetku. Sledilo je kodiranje besedila, kjer sva iz intervjujev izluščila posamezne dele besedila, ki so za najino diplomsko delo najbolj pomembni in na podlagi dobljenih pojmov na koncu povzela vse ključne ugotovitve.

4. Rezultati

4.1. Rezultati intervjujev opravljenih z brezdomcema

Za namene diplomskega dela sta bila intervjuja opravljena z dvema nekdanjima brezdomcema, 42 letnim Nogometašem (v nadaljevanju N) in 45 letnim Mitjem (v nadaljevanju M). Informacije, pomembne za diplomsko delo, so zbrane v Tabeli 4.1.

Tabela 4.1.: Primerjava informacij, pridobljenih v intervjujih z brezdomcema.

	Nogometaš	Mitja
Starost	- 42 let	- 45 let
Začetek brezdomstva.	- Pred osmimi leti.	- V otroštvu, pri šestnajstih letih odhod od doma.
Pomemben vzrok brezdomstva je družina.	- Finančni problemi in prepir z družino.	- Neurejene družinske razmere.
Najtežje je spoznanje zapada v brezdomstvo in iskanje dela.	- Najtežje je bilo prilagajanje ulici, zavedanje prepira s starši ter zavedanje dejstva, da si pristal na ulici.	- Najtežji je bil poskus najti delo.
Ulični časopis je dobra ideja.	- Časopis prodaja tri leta. - Ideja prodaje časopisa je odlična. - Prodaja ni potuha, je vrsta dela. - Mesečno lahko zaslužiš 200 – 400 evrov.	- Najprej se s prodajo sreča v obdobju življenja na ulici. - Prodaja ni potuha, je krepko delo. - Lahko je kot redna služba. - S časopisom se lahko nekaj prihrani.
Delo v času brezdomstva.	- Na železnici je zaposlen že 30 let.	- Kratko obdobje dela v piceriji.
Brezdomci težko najdejo in ohranijo zaposlitev.	- Zaradi dolgov je bil prisiljen v ohranitev službe. - Po večletnem brezdomstvu je vključen v delovno sfero težka. - Nekateri brezdomci fizično niso več sposobni delati. - Zasvojenost brezdomcem otežuje delo. - Nekateri brezdomci so neresni.	- Za delo posameznik rabi počitek in higieno, rabi stanovanje.
Bremenitev starih dolgov.	- Imel je okrog 15.000 evrov dolgov, ki jih bo predvidoma poravnal do naslednjega leta. - Vso plačo je porabil za odplačevanje dolgov. - Sobo je lahko najel šele, ko je povrnil del dolgov.	- Ko se je zaposlil preko javnih del, so ga izterjevalci, davčna, preživninski sklad in drugi hoteli »požret«. - Po odplačilu dolgov posameznik mesečno dobi manj, kot če prejema denarno socialno podporo.
Trenutna bivalna situacija.	- Biva v najemniškem stanovanju, najemnina znaša 150 evrov.	- Biva v tržnem stanovanju Društva Kralji ulice, za katerega plačuje najemnino.
Predpogoj je stanovanjska varnost.	- V zavetišču ti omogočijo počitek, vendar se moraš držati njihovih pravil. - Ko se zavetišče zapre, si spet prepuščen ulici.	- Za delo posameznik rabi počitek in higieno, rabi stanovanje. - Spati v šotoru in hoditi na delo ne gre skupaj.
Priložnostna dela so skoraj vedno izkoriščanje.	- Priložnostna dela opravljal le na Društvu Kralji ulice.	- Veliko je možnosti za opravljanje priložnostnih del, ki se skoraj vedno končajo z izkoriščanjem.
Izkoriščanje delodajalcev.	- Agencije vzamejo dobršen del zaslužka, zato se brezdomcem delo ne	- Delodajalci izkoriščajo situacijo brezdomcev.

	izplača, do enakega zaslužka pridejo s prodajo uličnega časopisa in denarno socialno pomočjo. - Pomemben je odnos delodajalca.	- Narobe je, da je plačilo v obliki hrane in prenočišča. Če se posameznik želi pobrati, potrebuje dosti večjo podporo. - Pomembno je, da brezdomec za delo dobi zaslužno plačilo, s katerim lahko sam razpolaga. - Pomembno je dobiti občutek, da si nekaj vreden, da je tvoje delo cenjeno.
Delo je motivacija, ki pomaga z ulice.	- Prava motivacija je bilo odplačilo dolgov, ki jih je odplačal z redno službo. - Pomen dela za osvoboditev z ulice na lestvici od 1 – 10 oceni s 7 – 8.	- Delo je odgovornost. - Delo te ovrednoti, ti da občutek, da si človek.
Nemotiviranost brezdomcev za delo.	- Želja po spremembi življenja, neodvisnosti od drugih. - Najpomembnejša pri tem je volja posameznika. - Če človek nima interesa, ga v delo ne moreš prisiliti.	- Brezdomci nimajo interesa po zaposlitvi, ker je lažje biti na cesti.
Prilagoditve dela.	- Postopno vključevanje na delovno mesto. - Delo ne sme biti preveč zahtevno.	- Postopno vključevanje na delovno mesto. - Delo mora posameznika veseliti.
Potrebna pomoč strokovnega delavca.	- Ob brezdomcu bi moral biti vsaj par mesecev strokovni delavec, ki bi ga postopoma vpeljal v delo in skrbel, da bo pri delu čim prej samostojen.	- Pri delu potrebuješ nekoga, ki ti bo pomagal v stiski.
Potrebni dodatni programi aktiviranja.	- Bolje bi bilo, če bi imeli pred zaposlitvijo brezdomci usposabljanja.	- Program socialnega podjetništva je dobro zastavljen, vendar ne zaživi.
NVO učinkovitejše od vladnih organizacij.	- Velik pomen pomoči s strani Društva Kralji ulice.	- ZRSZ glede zaposljivosti naredi zelo malo. - Pri NVO si obravnavan bolj osebnostno, socialni delavec te spremlja in pozna tvojo zgodbo. Med strokovnim delavcem in brezdomcem se vzpostavi zaupanje.
Dodatne programe naj vodijo NVO.	- Država bi morala narediti več, bolj bi se morala povezati z NVO.	- Država bi morala več denarja nameniti NVO in njihovim programom.

N. je postal brezdomec pred osmimi leti. K temu so botrovale finančne težave in spor s starši, M. pa pravi, da je brezdomec postal že v otroštvu, saj se *»bolj nagiba k temu, da brezdomstvo ni samo v trenutku, ko ti pristaneš dobesedno na cesti, brez strehe nad glavo, ampak si lahko brezdomec že kot otrok, ki nima podpore družine. Ko si pravzaprav prepuščen ulici«*. Pri 16-ih letih je M. odšel od doma, nekajkrat si je neuspešno poskušal ustvariti družino in kariero, nato pa je zaradi težav z drogo in alkoholom pristal v komuni in kasneje v zaporu. Sam pri tem opozarja na težave pri ponovni vključitvi po odpustu iz zapora: *»Prideš iz zapora, poskušaš nekaj prve dni, potem zapadeš v isto sranje in potem je bilo v glavi samo nekaj, da moraš it«*. Tako je po prihodu iz zapora leta 2006 M. leto dni preživel dobesedno na ulici.

Oba intervjuvanca trenutno bivata v stanovanju, pri reševanju stanovanjske problematike pa so jima pomagali na Društvu Kralji ulice v okviru njihovega programa nastanitvene podpore (Resettlement). N. trenutno biva v stanovanju, kjer za sobo s souporabo kopalnice plačuje 150 evrov najemnine. Tudi M. je začel v programu nastanitvene podpore Društva Kralji ulice, trenutno pa živi v enem izmed njihovih tržnih stanovanj, kjer že plačuje celotno najenino (del najemnine po dogovoru ne plača, ampak odplača z delom v okviru programov Društva Kralji ulice). N. pravi, da je bilo najtežje na ulici zavedanje dejstva, da je padel v brezdomstvo, da se je skregal s starši in pa dejstvo, da *»si prepuščen ulici in se moraš znajti na ulici, da nisi lačen pa žejen«*. M. na drugi strani kot najtežjo opisuje prav izkušnjo poskusa pričetka dela.

Oba intervjuvana brezdomca sta prodajalca uličnega časopisa Kralji ulice. Kot pravi N., se s prodajo *»če vsak dan delaš, če prodajaš. Če se ti da«* mesečno zasluži od 200 do 400 evrov. N. se je s prodajo prvič srečal pred štirimi leti, M. pa v obdobju, ko je živel na ulici. Oba menita, da je prodaja uličnega časopisa dobra ideja ter prodajo uličnega časopisa nikakor ne bi opredelila kot potuho. N-ju se zdi prodaja uličnega časopisa odlična ideja: *»Oni ti ponudijo od začetka tri časopise zastonj. Greš na ulico, zaslužiš in pol s tem zaslužiš in greš spet kupit in naprej prodajaš«*. Ob tem poudarja, da je tudi prodaja uličnega časopisa *»ena vrsta dela«*, česar se mnogi ne zavedajo, kar podkrepi s primerom, ki ga je doživel: *»Jaz sem tudi doživel: ›Pejt delat!‹ Sem rekel: ›Ja gospa, saj nekaj delam v bistvu.‹ Sem rekel: ›Jaz časopis prodajam.««*. Tudi M. poudarja, da je prodajo uličnega časopisa potrebno jemati kot resno delo: *»To je po moje krepko delo, zelo težko delo«*. *»V vsakem primeru moraš ti časopis prodat, v vsakem vremenu moraš ti nekje stat, na dežju, vetru, snegu, kjerkoli in prodat časopis, da dobiš denar«*. *»... imamo take primere, da je to kot redna služba. Ti, ko zjutraj vstaneš, greš prodajat časopis, ga prodajaš recimo osem ur, si kupiš malico, si kupiš pijačo, uredi ..., prineseš domov denar«*.

N. je trenutno zaposlen na Slovenskih železnicah, kjer je zaposlen že od svojega šestindvajsetega leta. Kot pravi, je bil v ohranitev službe, zaradi starih dolgov, prisiljen: *»Moral sem imeti en prihodek. In sem pač, zjutraj sem vstal, normalno, sem šel v dnevno izmeno ali pa, ko sem šel v nočno, sem prebil dan bolj zunaj, ko je bila pa določena ura, sem šel pač v nočno izmeno. To sem nekako uskladi. To mi je uspelo«*. M., ki je sicer po poklicu kuhar, je v času življenja na ulici poskušal najti zaposlitev v eni izmed ljubljanskih picerij, vendar, kot pravi sam, ni zdržal dolgo, saj spati v šotoru in hoditi v službo ne gre

skupaj. M. pravi, da *»rabiš nek počitek, rabiš neko higieno, rabiš vse to, da hodiš delat«*. Trenutno M. prejema denarno socialno pomoč ter dodatek za prostovoljno delo, ki ga opravlja na Društvu Kralji ulice, poleg tega pa občasno opravlja še delo redarja. N. v pogovoru izpostavi številne težave, s katerimi se pri iskanju in ohranitvi službe srečujejo brezdomci. Ena izmed njih je zakrnitev delovnih sposobnosti: *»Toliko let, če ne delaš, to je težko kar pridet zjutraj pa kar malto mešat, ali pa recimo kvader prestavljat ..., recimo, to ni enostavno. Ali pa prideš nekam v bajto, v stanovanje, v bajto, pa kar omaro zagrabiš pa neseš. To ni kar tako ... Za to bi rabil določene ljudi pa terapijo, ob temu«*. Eden izmed problemov, ki jih še omeni, je problem zaposlovanja starejših brezdomcev: *»Ja, ampak so tudi taki, ki niso sposobni več fizično delat. Ker imaš tudi take stare ... to populacijo od 35 let naprej, kaj boš s takim? Kam naj gre on delat?«*. Velik problem vidi tudi pri zaposlovanju brezdomcev, ki imajo težave z zasvojenostjo: *»Ali pa alkoholik recimo. Kako bo zdržal, da od zjutri do dvanajstih ne spije enega piva«*. Na drugi strani pa izpostavlja tudi neresnost in nezainteresiranost brezdomcev za delo. Navaja primere, ko se *»prejšni dan zmeni za kakšen privat posel z enim, drugi dan pride, se mu ni dalo it ali pa sploh tam ga ni bilo, ko ga je prišel on iskat. Tudi eni taki so«*.

Oba sogovornika pa se strinjata, da je visoka brezposelnost med brezdomci pogojena s stanovanjsko problematiko brezdomcev. M. navaja lastno izkušnjo in pravi, da *»spat v šotoru in hoditi delat, ane ... ni najbolj šlo«*. Pravi, da *»rabiš nek počitek, rabiš neko higieno«*, česar na ulici nimaš, tudi v zavetišču pa te, kakor pravi N., omejujejo pravila in predpisi, ki se jih je potrebno držati: *»Pol si pa mogel pa zapustit zavetišče. Pol ob enajstih je bil ta obrok kosilo, do enih, pač, če si prepozno prišel je zmanjkalo, si brez kosila ostal. Sem mogel ... spet si prepuščen bil ulici, kolikor si imel denarja v žepu, si si vsaj kaj kupil za jest«*. *»Si lahko odspal z nočne vsaj dve ure. Kar je nekaj pomenilo, samo ni to to. Recimo zdaj je drugače. Zdaj z nočne prideš v sobo, zaspiš tam, ko ti paše ustaneš. Čist drugače občutek«*.

Oba sogovornika sta izpostavila tudi težave brezdomcev z odplačevanjem starih dolgov. Prav finančne težave so bile eden izmed pglavitnih dejavnikov, zaradi katerih je N. postal brezdomec. Imel je namreč približno 15.000 evrov dolgov, ki jih je redno odplačeval: *»Ko je bila plača, sem vrnil in to je to. Pač v določeni količini, kolikor sem lahko«*, in jih bo dokončno odplačal predvidoma drugo leto. Pravi, da je, za odplačevanje dolgov, porabil minimalno plačo, ki jo prejema: *»Ja, toliko, da nisem mogel imet tudi za sobo ne. Pol, ko*

sem pa to, določene količine dolgov vrnil, sem pa lahko pol sobo si najel«. Tudi M. se je v času, ko se je zaposlil, soočil s problemom odplačevanja starih dolgov: »*Ko sem se jaz zaposlil v tistem letu, ko sem se na Kraljih ulice zaposlil preko javnih del, mene so takrat hoteli požret. Od davčne, preživninski, izterjevalci, bla bla bla ... za nazaj. Zdaj bom pa jaz 630 evrov dobil ali pa 690 evrov dobil plače, okej potem, najmanj, kar lahko dobiš ven je 560, še gre skozi, potem pa še ti izterjevalci pa vse to direktno, potem pa ti ostane ena tretjina plače. Saj jaz ti pravim, jaz sem kriv. Karkoli sem naredil, sem kriv. Ampak ne moreš ti mene, po tistem, ko se jaz zaposlim, direktno požret. Torej jaz delam za kaj? Da imam na koncu 180 evrov. To je manj kot socialka*«.

N. je bil ves čas brezdomstva zaposlen in se tako razen občasnih del na Društvu Kralji ulice ni srečal z drugimi priložnostnimi deli, medtem ko M. na drugi strani pravi, da je tovrstnih del, tako legalnih kot nelegalnih, veliko, pri tem pa izpostavlja, da so slednja večinoma slabo plačana in se le redka ne končajo z izkoriščanjem: »*Mnogo je tega, pač to je, da poskušaš vseeno nekako ovrednotiti sam sebe, ampak kar se tiče takih ponudb dela, razen časopisa, se vedno konča, razen v primerih kot je D., ko je v redni službi bil nonstop, se vedno konča pri izkoriščanju*«. »*Tega je veliko. »Pridi mi preštihat vrt,*« ali pa »*Pridi mi prepleskati nevem kaj,*« ampak pridi to za usrano, neko malenkost. Ker si ti potem izračunaš, stojiš tam in prodajaš Kralje ulice ali pa greš tam 8 ur ali 10 ur ali pa 12 ur, se po domače, jebat z nečim in na koncu dobiš 10 evrov. Veš da boš rajši stal tam s Kralji ulice, pa kar bo pa bo«. Prav izkoriščanje situacije brezdomcev s strani delodajalcev M. izpostavi kot pereč problem. Pravi, da »*ljudje pač vidijo, delodajalec te bolje spozna, bolje vidi, da te lahko izkorišča*«. Kot pravi, brezdomce delodajalci izkoriščajo, saj vedo, da denar potrebujejo: »*Ne, to so samo obljube: »Boš delal poskusno 3 tedne, ali pa mesec dni, potem te bom pa zaposlil.*« In takrat se ta mesec dni potem vleče, vleče in vleče«. Skratka, kot sam pravi, ko delodajalec enkrat izve za situacijo brezdomca, ga »*ima v šahu*«. Veliko del, kot pravi M., je tudi slabo plačanih ali pa so plačana v obliki hrane in prenočišča: »*Poznam človeka, ki je šel na kmetijo, je delal za hrano in za stanovanje, kot oni sužnji. Saj tudi na Kralje pride kdaj kakšna cvetka, da recimo kakšna kmetija ali pa kdo rabi, ampak to je malo ponižujoče, delaš za hrano in stanovanje. Samo to je napaka, ti če se hočeš pobrat rabiš mnogo večjo podporo, kot pa hrano in stanovanje. Zraven tega, da bom jaz npr. cel dan garal na vročini, dežju, nevem kje, zato, da bom imel potem streho nad glavo, tako, da v tem je problem*«. Tovrstno početje se M.-ju zdi zelo sporno, saj kot pravi »*Tebe človeka naredi, da jaz petnajstega, prvega, enaindvajsetega, bilo kateri datum,*

dobim plačo, s katero bom jaz razpolagal. Če jo bom zapil, jo bom zapil, je moj problem. Če bom plačal račune, bom plačal račune. Ampak jaz sem to zaslužil. Prav zaradi slabo plačanega dela in izkoriščanja meni, da se veliko brezdomcev vpraša, ali se jim sploh splača iti delat: *»Zakaj sem jaz to delal, za škatlo cigaret ali za tisto kosilo, malico pa to ali zakaj sem jaz to delal?«*. S tem se strinja N., ki krivdo vidi tudi v različnih zaposlitvenih agencijah, saj *»te zaposlijo, od 800 evrov ti 200 vzamejo. Če tako premisliš, pol s Kralji, kot sem rekel, pa s socialko, isti denar dobiš. Na ulici, če tako gledaš«*. Oba intervjuvanca se tudi strinjata, da ima pri ohranitvi zaposlitve brezdomca velik pomen pristop delodajalcev. N. pravi, da *»je pa pomembna najprej prava človeška beseda, da znaš pristopit k človeku normalno«*, tudi M. se strinja, da *»če ti ne dobiš tiste cene, da si nekaj vreden, je vse skupaj brez veze«*.

Oba nekdanja brezdomca sta mnenja, da je delo eden izmed poglavitnih dejavnikov, ki pomaga brezdomcu, da se zopet postavi na noge in mu pomaga pri izhodu iz brezdomnega načina življenja. M. delu pripisuje velik pomen: *»Sigurno. Eno od mnogih stvari je tudi delo. Tako kot vsaka stvar, ki te ovrednoti, ki ti da, da si človek. Recimo društva, kot je Kralji ulice, karkoli takšnega. Si nekaj vreden. To je pomembno«*. Ob tem M. poudarja, da delo človeka ovrednoti: *»Ja, jaz mislim, da delo je prvo že odgovornost. Da imaš ti občutek neke odgovornosti«*. *»Če imaš delo, ti da ta občutek neke odgovornosti«*. Tudi N. poudari pomembnost dela, saj na lestvici od 1 do 10 pomen dela oz. zaposlitve za osvoboditev z ulice oceni s 7 do 8. Oba ob tem poudarjata še, da je za uspeh pomembna dobra motivacija posameznika. N. pravi, da ga je v času brezdomstva motivirala misel, da *»pride enkrat na zeleno vejo spet, da normalno zaživi. Da ni odvisen od drugih«*, pri tem pa izpostavlja, da je za uspeh pomembna posameznikova volja. *»Če ni volje, potem ni nič. Brez volje ne gre nič, nobena stvar«*. Prav pomanjkanje motivacije pa je, kot navede M., pri brezdomcih pogosto: *»Ne, ne bomo je (op.a. zmanjšali brezposelnost med brezdomci), ker nimajo interesa. Ker je lažje bit na cesti iz dneva v dan, ker ti, ko se zaposliš, potegne to celo kompozicijo za sabo«*.

Oba sogovornika menita, da bi brezdomci vsaj v začetni fazi zaposlitve na delovnem mestu potrebovali prilagoditve. Tako N. kot tudi M. pravita, da bi bilo potrebno brezdomce postopno uvajati na delovno mesto. N. pravi: *»Ja, to delo bi se moglo njemu prilagodit čimbolj, pa da bi sčasoma pol napredoval«*, podobno razmišlja tudi M.: *»Pač postopoma. Vsaka stvar bi morala biti postopoma«*. M. poleg tega še izpostavi pomen zadovoljstva

zaposlenega z delovnim mestom: »*Delo bi moralo biti takšno, da bi ti zjutraj vstal z veseljem in šel delat, pa makar 10, 12, 15 ur, se vrnil z dela in še vedno živel, ane*«. Oba intervjuvanca sta mnenja, da bi brezdomci v začetni fazi zaposlitve potrebovali pomoč strokovnega delavca, ki bi z individualno obravnavo brezdomcu pomagal pri nastalih težavah. M. meni, da bi moral biti ob brezdomcu vsaj kakšen mesec ali dva »*zraven kakšen terapevt ali socialni delavec ali ena oseba, ki bi se njemu prilagajal in ga v to počasi vpeljal. V te delovne navade*«. »*Pa če ima kakšen poklic, zakaj ga ne bi opravljal, če ga zna. Samo, saj pravim, mogel bi bit socialni delavec ob njemu, da ima to psihološko terapijo, da ga spet pripravi na to delo. Sčasoma, pa počasi. Ker ni to kar čez noč, to enostavno*«. Pomen strokovne podpore zaposlenemu brezdomcu izpostavi tudi M.: »*Ja. Ja, to je zelo pomembno. Da ti najdeš v tistem delu tudi nekoga, ki ti pomaga v stiski. Ali pa da se lahko pogovarjaš ali karkoli*«. N. in M. se tudi strinjata, da bi z dodatnimi programi usposabljanja in zaposlovanja brezdomcev izboljšali zaposljivost in stanovanjsko problematiko brezdomcev. M. priložnost za zaposlovanje brezdomcev vidi tudi v socialnih podjetjih, hkrati pa do ideje in razvoja socialnega podjetništva ostaja skeptičen: »*Saj to se je dobro začelo, bi jaz rekel, tole socialno podjetništvo. To se je ful dobro začelo, samo to je nekje na eni točki obstalo, ali ni možnosti, ali ni dovolj prilagojeno? V glavnem se mi zdi takšen program zelo super. Zato, ker ni zahteven, recimo stopnjo po stopnjo in ti si vedno, korak po koraku si lahko samo urediš življenje, ne moreš ti zdaj preklopit – hop! Zdaj bo pa takoj v redu, sploh, če je kakšna odvisnost, sploh ne gre. To socialno podjetništvo je super zasnovano, samo ne vem, zakaj to ne zaživi*«.

N. v pogovoru pohvali delovanje in pomoč, ki jo je prejel s strani Društva Kralji ulice: »*...to je dobro, da so mi Kralji tu pomagali sobo pa to, pa da igram nogomet, da se nekaj, da imam neko družbo*«. Tudi M. je mnenja, da je na NVO pristop do brezdomnih iskalcev zaposlitve bolj oseben, individualen: »*Ja, valjda. Bolj osebno. Ne moreš tam pridit, pa imaš štirideset ljudi ali pa karkoli, pa imet točno določeno minutažo. To ne gre. Eni imamo manj, eni imajo več, nevem. Tu pa je bolj osebno, torej, če si na Kraljih, recimo, socialna delavka, te spremlja, pozna tvojo zgodbo komplet od A do Ž, sčasoma dobiš njeno zaupanje, ona tvoje in to je to*«. ZRSZ za izboljšanje zaposljivosti brezdomcev po mnenju M-ja naredi zelo malo. Pri njih pogoša predvsem individualen pristop zaposlenih do obravnavanih posameznikov, hkrati pa pravi, da tovrstne organizacije pomagajo pri krepitvi in zavedanju posameznikove odgovornosti: »*Tam (op. a. na Zavodu RS za zaposlovanje) nisi obravnavan osebno. Ampak tudi ti pa da neko odgovornost, torej to*

pomeni, jaz imam enkrat na mesec ali pa enkrat na pol leta ali pa enkrat na leto, moram tisti datum se oglasit. Naredit zaposlitveni načrt, naredit ono. In se mi zdi, ja, imaš zopet neko odgovornost, torej tisti datum moram it. Če tisti datum ne grem, me bodo izključili, če me izključijo, ne bo socialne podpore. Meni se zdi, da ogromno naredijo, ampak ne tako na osebni ravni, ampak na tej odgovornosti». Na drugi strani je M. kritičen tudi do delovanja države na področju zaposlovanja brezdomcev: »Država pač razmišlja pametno, bi rekli, konkretno. Dajmo mi ljudi obrat, ampak ne glejmo mi v to, kaj lahko kdo, ampak samo baši, baši, baši ... In kaj je od tega?«.

Oba sogovornika sta tako bolj naklonjena ideji, da bi dodatne programe za izboljšanje zaposljivosti brezdomcev vodile NVO. N. meni, da bi se država morala povezati z NVO: *»...da bi mogla to država naredit, s tem da bi se mogla s temi društvi povezati. Da bi bila ena povezava od države do tega, teh društev«.* Tudi M. se strinja, da bi bilo za učinkovito reševanje problematike brezposelnosti med brezdomci potrebno sodelovanje vladnih in nevladnih organizacij, hkrati pa je bolj naklonjen ideji, da bi programe za izboljšanje zaposljivosti brezdomcev financirala država, izvajale pa bi jih NVO: *»Ampak država bi morala dati več denarja nevladnim organizacijam. Na nevladnih organizacijah si obravnavan bolj osebno, recimo imaš spremljevalko ali pa spremljevalca, ki gredo s tabo od začetka do konca. To je zelo v redu zasnovano ... To je super, država bi samo mogla namenit več denarja za te organizacije. Za njihove programe. In potem bi že vse teklo. Imaš socialno službo recimo, imaš Zavod za zaposlovanje, potem vodijo te pa nevladne organizacije, društva«.*

4.2. Rezultati intervjujev opravljenih s strokovnimi delavci vladnih in nevladnih organizacij

Za namene diplomskega dela sva intervjuvala štiri strokovne delavce, ki se pri svojem delu srečujejo z brezdomno populacijo. Dve intervjuvani osebi sta zaposleni v vladnem sektorju in dve v NVO. Intervjuje sva izvedla z uslužbenci CSD, ZRSZ, Društva Kralji ulice in Društva prostovoljcev Vincencijeve zveze dobrote. Informacije, pomembne za diplomsko delo, so zbrane v Tabeli 4.2. (str. 52–54).

Tabela 4.2.: Primerjava informacij, pridobljenih v intervjujih s strokovnimi delavci.

	Društvo Kralji ulice	CSD	Društvo prostovoljcev Vincencijeve zveze dobrote	ZRSZ
Delovno mesto	- Socialni delavec 3 leta +2 leti študentsko delo. - Delo z brezdomnimi in socialno ogroženimi v dnevnem centru, obiskovanje ljudi v institucijah, delo na terenu ter s prodajalci uličnega časopisa.	- Socialna delavka.	- Socialna delavka 6 let + 5 let prostovoljka. - Vodja dnevnega centra, dela s prostovoljci in brezdomci (psihosocialna pomoč, urejanje socialnega statusa, urejanje premoženjskih zadev, kaznivih dejanj idr.).	- Svetovalka na ZRSZ ter sodelavka medinstitucionalne komisije med ZRSZ in CSD na območju Ljubljane.
V Lj. 500 – 700 brezdomcev.	- Zaradi definicije težko oceniti. - 500 evidentiranih uporabnikov.	- V Ljubljani okrog 700 ljudi.	/	/
Zaposljivost brezdomcev je slaba.	/	- Položaj ni dober. - Zaradi težav (npr. alkohol) so nekateri praktično nezaposljivi. - Redko se poberejo in najdejo zaposlitev.	- Veliko brezdomcev želi zaposlitev, a se zatakne, ko se ponudi priložnost in je potrebno delati na sebi. - Največji problem je zasvojenost. - Delodajalci ne bodo zaposlili nekoga, ki ima težave z zasvojenostjo. - Kako bodo zdržali 8 urni delovnik, če niso sposobni biti niti 2 uri v socialni rehabilitaciji. - Za neuspeh brezdomci pogosto krivijo delodajalce, a krivda ni vedno njihova. - Prehitra zaposlitev lahko posameznika poškoduje, neuspeh mu poruši samopodobo. - Funkcionalna nepismenost. - Problem že pri rehabilitaciji; danes je, jutri pa ga ni.	- Brezdomca ni mogoče napotiti k tržnim delodajalcem, saj hočejo »top« človeka. - Osebe z nižjo izobrazbo so manj motivirane za zaposlitev. - Že dve leti brezposelnosti sta preveč. Postane način življenja, kar je pri brezdomcih še bolj očitno. - Brezdomci urejenega videza in z razvito socialno mrežo so bolj uspešni. - Pogosto zelo sposobni, a se ne znajo izkazati v pravem trenutku. - Problem težav z alkoholom. - Priložnost dela brezdomce motivira, a je tržni delodajalci ne nudijo. Delodajalci se jih bojijo, so etiketirani.
NVO brezdomce obravnavajo bolj celostno.	- Ulični časopis z idejo ponovne vključitve v družbo, pridobitve delovnih navad in hkrati zaslужka. - Dnevni center, kjer sta vedno prisotna 2 strokovna delavca, ki brezdomce spremljata, jim pomagata pri pisanju vlog, zagovorništvu, svetovanju, idr.	- Večinoma se na CSD obrnejo za urejanje finančnih in zdravstvenih zadev. - Če kažejo interes »za kaj več«, jih napotijo na svetovanje v zavetišče. - Slabi rezultati	- Dnevni center za brezdomce, kjer potekajo tudi individualni pogovori, reševanje konfliktov; velik poudarek je na osebnem delu, gradi se nek dom (občutek sprejetosti, varnosti). - Zavetišče, nastanitvena podpora in program Resettlement. - Socialna rehabilitacija - Sprejemstvo na institucije. Pogosto institucij	- Program zaposlitvene rehabilitacije. - Sodelovanje pri medinstitucionalni komisiji za ugotavljanje začasne nezaposljivosti. - Delavnice Vseživljenjske karijerne orientacije.

	- Program Resettlement - Trgovina rabljenih predmetov - Terensko delo - Antideložacijski program - Program slišanje glasov	svetovanja na CSD. - Glede aktivnega reševanja socialne problematike niso optimistični.	ne prenesejo in jih okrivijo, da se z njimi ne da nič uredit.	
Stanovanjska varnost je bistvena.	- Visokopražni program. - Kapaciteta za okrog 30 oseb. - Ideja o postopnem odmikanju od ulice in navajanju na sobivanje. - Delno plačevanje najemnine s postopnim višanjem. - Ob zaključku naj bi bili samostojni.	/	- Zavetišče, namestitvena podpora in program Resettlement na Primorskem. - V okviru programa Resettlement delajo na vrtu in njivi, zgradili so rastlinjake in nove bivalne prostore. - Naučijo se življenja v skupnosti, socialnih veščin in pridobijo delovne navade.	- Velik pomen stanovanjske varnosti. Posameznik rabi varen prostor, kjer se lahko uredi. - Brez stanovanjske varnosti se je težko zaposliti.
Slabo terensko delo vladnih organizacij.	- Vsakodnevno delo na terenu. - Veliko je brezdomcev, ki ne pridejo do dnevnega centra.	/	- Delo na terenu. - Poznani posamezniki, ki pri nas niso vztrajali zaradi odklonilnega odnosa do institucij, radi vidijo, da jim pomagamo.	- Na CSD povejo, da zaradi časovne stiske ni več terenskega dela.
Prilagoditev jezika in konceptov socialnega dela.	- Upoštevanje načel in konceptov socialnega dela, ki jih prilagodijo uporabniku, jih prenesejo v ulični jezik. - Delo z brezdomci je specifično, odnos ne more biti ekstremno formalen.	/	- Koncepti socialnega dela so potrebni. - Pomaga koncept perspektive moči, da ga opolnomočiš. - Paziti, da človeka pri hitri socialni aktivaciji ne poškodujemo. - Prilagojena vzpostavitev delovnega odnosa.	- Zadovoljstvo z majhnimi koraki. - Pogosto misliš, da bo posameznik neuspešen, pa te preseneti. Zato je potrebno vztrajati in poskušati. - Zaželjena prisotnost socialnih delavcev, ki osebo poznajo, a temu ni vedno tako. - Posameznikov ne smeš etiketirati.
Organizacije se povezujejo.	- Povezovanje in iskanje pomoči pri drugih organizacijah.	- Sodelovanje z ZRSZ. - Sodelovanje z Društvom Kralji ulice, Vincencijevo zvezo dobrote ter Sestrami Misijonarkami ljubezni.	- Sodelovanje je nujno (z društvi, centri, zavodom in bolnišnicami). - Poznati moraš celo sliko o osebi, zato se je potrebno povezovati. - Stik z organizacijami, kjer je oseba že bila, da ti podajo svojo sliko, kaj so oni poskušali.	- Sodelovanja je veliko, a bi ga lahko bilo še več. - Od leta 2012 imajo s CSD narejeno novo mrežo sodelovanja. - Sodelovanje s CSD pri ocenjevanju začasne nezaposljivosti. - Programi Društva Kralji ulice so »zlata vredni«.
Ni programov za spodbujanje zaposlovanja brezdomcev.	- Pomoč pri pisanju prošelj, prijavi na ZRSZ, spremljanje in informiranje, pomoč pri iskanju del preko interneta in spodbujanje s svetovanjem.	- Napotitev na ZRSZ. - Nimajo pristojnosti in financ za usposabljanja.	- V zaposlitev ne gredo takoj, saj v tem ne vidimo rešitve. Osebo skušamo spoznati, jo vključiti v rehabilitacijo in ji nato pomagati pri zaposlitvi. - Velik poudarek na rehabilitaciji, kjer pomagajo pri prepoznavanju realnega stanja,	- Posebnih programov za brezdomce ni. - Dokler se posameznik ne postavi na noge, mu ti ukrepi ne koristijo. - Urejanje javnih del. - Program zaposlitvene rehabilitacije, namenjen vsem, ki želijo zaposlitev, vendar

			še nato skušajo najti zaposlitev. - Pomoč pri oblikovanju prošelj, iskanju delovnih mest.	so zaradi zdravstvenih ovir nekonkurenčni na trgu dela. - Delavnice Vseživljenjske karijerne orientacije (80 ur). Bistvo je opolnomočiti posameznika za samostojno iskanje zaposlitve (informiranje o pisanju vloge, prijavljanju, razgovorih, preverjanju delodajalcev, zakonodaji idr). »Feedback« je pozitiven, vendar so ob koncu prepuščeni sami sebi, ne dobijo zaposlitve in izgubijo motivacijo. - Pripravljajo se dodatni programi za »odstopljene«.
Potreba po individualnem, celostnem pristopu in novih programih.	- Dobra je ideja odpisa manjših, starih dolgov, ki zelo otežujejo spremembo načina življenja ter manjšajo motivacijo.	- Program socialne aktivacije v sodelovanju s CSD; zaposlitev 48 socialnih aktivatorjev. Intenzivno delo strokovnjakov z individualnim pristopom, s težje zaposljivimi posamezniki.	- Ideja celostne obravnave posameznika.	- Po koncu delavnic Vseživljenjske karijerne orientacije je potrebno nadaljno spremstvo strokovnih delavcev, rabijo delovno terapijo. - Potreba po zastopstvu, ki je slabo razvito, saj je na enega svetovalca preveč brezposelnih. Dodatni programi bodo za »odstopljene« dobri, vendar ostaja potreba po ustreznih programih namenjenih specifično brezdomcem. - Program podpore socialnemu podjetništvu namenjenemu izključno brezdomcem.
Socialno podjetništvo je dobra ideja, a so zaposlitevene možnosti brezdomcev slabe.	- Ideja je zelo dobra, še vedno pa je pomanjkanje delovnih mest. - Posredovalnico poskušajo registrirati kot socialno podjetje. - Dva zaposlena. - Posredovalnica dela minus. Problem visoke najemnine.	- Možnosti zaposlovanja brezdomcev v socialnih podjetjih so. - V tujini to funkcionira.	- Razmišljali o socialnem podjetju, a je problem v tem, da ne »padejo« v razpis. - Pogojev z brezdomci ne moreš izpolnjevati. Ne veš, ali bo prišel naslednji dan, delo pa mora biti dokončano.	- Možnosti zaposlitve v okviru socialnega podjetništva so. - Če imajo socialni podjetniki na razpolago ranljive skupine, izberejo tisto, ki je najmanj ranljiva oz. najbolj prilagodljiva na trgu dela. Potreben bi bil program namenjen izključno brezdomcem.

Vsi vprašani strokovni delavci so si enotni, da je zaposljivost brezdomcev slaba, na CSD pa dodajajo, da so zaradi številnih težav nekateri *»praktično nezaposljivi«* ter da se le *»redko zgodi, da se kateri izmed njih pobere in da si najde zaposlitev«*. Kot pravijo na ZRSZ, je brezdomce težko napotiti k klasičnim delodajalcem, saj *»oni hočejo top človeka«*.

Na ZRSZ pravijo, da veliko brezdomnih iskalcev ni sposobno najti in ohraniti zaposlitve. Kadar se tako na njih obrne posameznik, ki *»ni več sposoben aktivnega iskanja zaposlitve«*, ga obravnavajo na medinstitucionalni komisiji za ugotavljanje začasne nezaposljivosti in ga, ko izkoristijo vse ostale možnosti *»in vidiš, da ni nobene možnosti več«* ob njegovem strinjanju predlagajo *»za odstop na center za socialno delo«*. Potem je, kot pravijo, *»korak, poteza na centru za socialno delo. Oni morajo potem s temi, ki so odstopljeni, narediti pogodbo o aktivnem reševanju socialne problematike«*. V medinstitucionalni komisiji sodelujejo tudi socialni delavci CSD. Ob ugotovitvi začasne nezaposljivosti na CSD pravijo, da od sodelujočih socialnih delavcev dobijo *»seznam ... kjer je tudi napisano, kakšna je problematika, eno so odvisnosti od alkohola in od drog, eno duševne bolezni, ta tretja so pa potem drugi socialni problemi in tukaj so ponavadi brezdomci in takrat se potem odloči, kaj se z njimi naprej naredi«*. ZRSZ se, kot sami pravijo, nato ponovno vključi, ko *»se postavijo na noge«* in se napiše mnenje CSD, da se je posameznik *»toliko postavil na noge, da bi pa zdaj šla skozi zaposlitvena rehabilitacija. Se pravi, da bi bilo spet nekaj, kar bi mu zavod lahko nudil«*.

Med glavne probleme brezdomcev, ki negativno vplivajo na zaposljivost brezdomcev, strokovni delavci uvrščajo težave z drogo in alkoholom. Kot pravijo na Društvu prostovoljcev Vincencijeve zveze dobrote, delodajalci *»ne bodo zaposlili nekoga, ki je odvisen od alkohola in droge«*. Opozarjajo, da so številni brezdomci, ki imajo težave z zasvojenostjo, mnenja, *»da lahko takoj neha pit, da se lahko takoj neha drogirati, da lahko takoj spremeni način življenja in mu bo zaposlitev rešila življenje, pa ni tako«*. Pravijo, da se zatakne *»že s samo zasvojenostjo«* in, da tudi če bi brezdomci dobili zaposlitev, osem urnega delovnika mnogi niti ne bi zdržali: *»Če tukaj niso sposobni biti niti dve ure v socialni rehabilitaciji, kako bodo potem osemurni šiht naredili«*. Težave zaradi zasvojenosti opazajo tudi na ZRSZ: *»Se vidi alkohol, pa pride prvič na srečanje, drugič, vedno kakšen izgovor, da je bila prejšnji večer zabava. Pa jih zavohaš ... Pri nekaterih je tako močan alkohol, da še tukaj kaj spije«*. Na ZRSZ še opozarjajo, da so osebe z nižjo stopnjo

izobrazbe manj motivirane in bolj pasivne pri iskanje zaposlitve: *»Pri višjih stopnjah ... so ljudje zelo motivirani ... samo čakajo, da je priložnost, je lušno z njimi delat, tudi če so dve leti brezposelni, niso pasivni ljudje ... druga, četrta stopnja, končana osnovna ali poklicna šola, se je pa pokazalo, da sta ti dve leti brezposelnosti preveč«*. Dodajajo, da brezposelnost postane *»že en način življenja. Je ta cona udobja ... In ta cona udobja oziroma način življenja, ki ga pridobijo, je pri brezdomcih še toliko bolj očitna. Toliko težje jim je vsak korak naredit«*. Podobnega mnenja so tudi na Društvu prostovoljcev Vincencijeve zveze dobrote, kjer opozarjajo na dejstvo, da ima veliko brezdomcev željo po zaposlitvi, *»ampak, ko pa prideš do tega, da bi se pa res zaposlil, ko obrazložiš, da moraš nekatere stvari tudi spremenit pri sebi, tukaj se pa zatakne«*, saj je kot pravijo *»na samem sebi najtežje delat«*. *»Ker vemo, da se udeležijo enega, dveh srečanj na zavodu ali na centru, ki tudi urejajo to področje, potem jih pa kar naenkrat ni. Če boste pa poslušali njihove zgodbe, boste pa slišali ravno obratno. Kakšni so bili, kako jih niso upoštevali«*. Poleg težav z alkoholom in nizko motivacijo je problematična tudi pogosto neurejena zunanjost brezdomcev. Na ZRSZ menijo, da je brezdomne osebe neurejenega videza težko napotiti k delodajalcem: *»Če je urejen, ima to mrežo, je bolj primeren, da ga napotimo k delodajalcu. Bo lažje uspešen«*, da je urejenost pomembna pa se strinjajo tudi na Društvu prostovoljcev Vincencijeve zveze dobrote: *»Če nekdo pride na razgovor zanemarjen, kako ga boš sprejel«*.

Na CSD pravijo, da se brezdomci na njih obračajo *»večinoma za urejanje teh finančnih zadev in pa zdravstvenih«*. V kolikor *»želijo kaj več«* pa jih napotijo v zavetišče na Poljansko, kjer so tudi deležni individualnega svetovanja. Kot pravijo, so namreč ugotovili, da je svetovanje v zavetišču veliko bolj učinkovito, medtem ko so rezultati svetovanja na CSD slabi. Številne programe, namenjene brezdomcem, pa izvajajo vprašane NVO. V okviru Društva prostovoljcev Vincencijeve zveze dobrote deluje dnevni center za brezdomce, kjer med drugim potekajo tudi individualni pogovori, reševanje konfliktov, osebno delo idr., skratka, kot pravijo, *»se gradi nek dom«*, saj je zelo pomembno, da brezdomci dobijo *»občutek, da jih sprejemamo, da vedo, da imajo nekoga«* na kogar se lahko obrnejo. Poleg dnevnega centra brezdomcem nudijo zavetišče ter nastanitveno podporo in program Resettlement. Tudi Društvo Kralji ulice izvaja številne programe, namenjene pomoči brezdomcem in socialno ogroženim posameznikom, ki so jim na ZRSZ zelo naklonjeni, saj pravijo, da so *»zlata vredni«*. Eden izmed programov, ki jih izvajajo, je dnevni center, v okviru katerega sta vedno *»prisotna še dva strokovna delavca, da lahko*

pomagata, recimo pri spremljanju, ne vem, pomoč pri vlogah, zagovorništvo, svetovanje in takšne stvari». Z vidika pomoči pri vključevanju brezdomcev na trg dela je zagotovo potrebno omeniti tudi program uličnega časopisa Društva Kralji ulice. Kot pravijo, je ideja časopisa »da se brezdomni oziroma vsi socialno ogroženi ljudje lahko s časopisom na ta način nazaj vključujejo v družbo, nekaj delajo, si s tem hkrati malo zaslužijo, dobijo mogoče neke delovne navade nazaj«. Društvo izvaja tudi visokopražni program nastanitvene podpore oz. program Resettlement, ki trenutno obsega nastanitveno kapaciteto za približno 30 brezdomcev. Ideja programa je, da se brezdomci »postopoma navajajo na to, da se odmikajo od ulice, navadijo se recimo živeti, sobivati z drugimi«. Program deluje po principu postopnega višanja najemnine do višine najemnine na prostem trgu dela, ob zaključku programa pa naj bi bili brezdomci tako »pripravljeni si tudi sami najeti« stanovanje. Prav stanovanjska varnost je eden izmed dejavnikov, za katerega se vsi vprašani strokovni delavci strinjajo, da je bistven pri iskanju in ohranitvi zaposlitve, saj je brez slednje to bistveno težje. Na ZRSZ poudarjajo, da je bivanjska varnost minimalen pogoj za uspešno iskanje in ohranitev zaposlitve. Menijo, da je »za delodajalca povsem drugače, če do njega pride brezdomec, ki ima nek prostor, kjer se lahko uredi, da ima kje biti na toplem«. Na drugi strani pa, če do delodajalca »pride človek, ki nima teh stvari urejenih, se pravi se mu vidi da se že nekaj časa ni preoblekel, ni umil, takšnega se pa delodajalec ustraši in ga ne želi v svoj krog sprejeti«.

Obe vključeni NVO delujeta na terenu. Na Društvu prostovoljcev Vincencijeve zveze dobrote pravijo, da na terenu spoznavajo nove brezdomce in nudijo pomoč tistim, ki jih že poznajo: *»Z nekaterimi smo že imeli izkušnje, so že bili pri nas, jih poznamo, radi vidijo, da jih ponovno opazimo, jim priskočimo na pomoč«*. Dodajajo, da so poznani brezdomci, ki jim nudijo pomoč na terenu navadno *»bolj odklonilni do institucij, zato tudi niso vztrajali pri nas«*. Na pomen terenskega dela in zadovoljstvo brezdomcev z njim nakaže tudi strokovna delavka ZRSZ: *»Ena prostovoljka (op. a. Društva prostovoljcev Vincencijeve zveze dobrote) ga je pocukala in ga je najprej povabila v Ljubljano, zdaj je na Mirenskem gradu, se pa še vrača in je hvaležen«*. Tudi na Društvu Kralji ulice poudarjajo pomen terenskega dela. Pravijo, da *»je veliko ljudi, ki ne pridejo do nas ... zaradi tega, ker se držijo samo na enem koncu ali zaradi oddaljenosti ... ali ker nočejo biti v stiku z drugimi«*, zato na terenu delajo vsak dan. Medtem ko je delovanje NVO na terenu dobro, pa v vladnih organizacijah opozarjajo na pomanjkanje časa, zaradi katerega je delo na terenu težko izvedljivo, ali pa ga sploh ne izvajajo. Na ZRSZ tako opozarjajo na

pomanjkanje časa delavcev na ZRSZ in socialnih delavcev na CSD: *»Imaš toliko brezposelnih, urnik imaš poln, iščeš razno razne informacije, vse se ti potem zavleče... Enako povejo tudi na centru. Ni več terena, ker ni časa«.*

Vključeni strokovni delavci navajajo različne oblike pomoči brezdomnim iskalcev zaposlitve, ki jih nudijo organizacije. Na Društvu prostovoljcev Vincencijeve zveze dobrote pri tem opozarjajo, da je pri delu z brezdomci *»najprej potrebna socialna rehabilitacija ... da človeka opolnomoči in usposobi za nadaljnjo življenje. Nato primerno socialno okolje, kjer se bo lahko osebno razvijal in šele nato socialna aktivacija v smislu iskanja zaposlitve, zaposlitev«.* Kot pravijo, lahko brezdomca, ki na zaposlitev ni pripravljen, *»z zaposlitvijo bistveno bolj poškodujemo, ker bo več neuspehov in se mu bo porušila samopodoba, se bo obtoževal, da je zguba, da nič ne zna«.* Prav zato rešitve v hitri zaposlitvi brezdomcev ne vidijo. Rešitev vidijo v tem, da *»sprejmemo človeka ... ga skušamo bolje spoznat in potem pripeljat do realne slike. Da ga potem lahko vpeljemo v rehabilitacijo ... in mu bomo potem pomagali pri zaposlitvi«.* Poleg socialne rehabilitacije brezdomnim iskalcem zaposlitve pomagajo pri pisanju prošenj, iskanjem delovnih mest ter spremljanjem na ustanove. Tudi na Društvu Kralji ulice pomagajo brezdomnim iskalcem zaposlitve. Poleg pomoči v obliki svetovanja in spodbujanja jim pomagajo *»pisat prošnje, pomagamo se prijavljat na zavod, spremljamo osebo, informiramo glede teh datumov ... gremo z njimi na zavod ... tudi iščemo dela na internetu. Na ta način pomagamo pri iskanju zaposlitve«.* Tudi na CSD pravijo, da brezdomnim iskalcem svetujejo, kje lahko iščejo zaposlitev ter jim preko spletnih strani pri tem pomagajo tudi sami, v glavnem pa *»jih več ali manj kar na Zavod za zaposlovanje navežemo«.* Na ZRSZ opozarjajo, da za brezdomne iskalce zaposlitve ne izvajajo *»prav nekih posebnih programov«,* ampak brezdomce vključijo v preostale programe namenjene zaposlovanju ranljivih skupin. Brezdomce tako lahko vključijo v program zaposlitvene rehabilitacije, ki *»je namenjen vsem, ki si želijo zaposlitve, vendar imajo zdravstvene ovire, zaradi katerih niso konkurenčni na klasičnem trgu dela«.* Poleg tega brezdomcem poskušajo urediti tudi delo preko javnih del v NVO, v katere so vključeni, kot sta npr. Društvo za zmanjševanje škode zaradi drog STIGMA in Društvo Kralji ulice: *»Če imajo to oni odobreno, seveda probajo te, ki so jih že tako visoko speljali, da so sposobni delat vsaj neke lažje stvari. In če imajo odobreno, probajo te svoje vključit oz. zaposlit preko javnega dela. In jim dat priložnost«.* Kot pravi, imajo na ZRSZ možnost vsem brezposelnim, tudi brezdomcem, nuditi delavnice *»Vseživljenjske karierne orientacije, ki trajajo 80 ur«.* Prvih 14 dni delavnic temelji na

praktičnem delu pod vodstvom mentorja, s čimer posameznik pridobi *»informacije kako preveriti delodajalca, kako se prijaviti, kako pripraviti vlogo, življenjepis, zaposlitveni razgovor, kako se pripraviti, spletni portali, kako se prijavljati, malo o delovno pravni zakonodaji«*. Cilj omenjenih delavnic je torej *»tehnični support, opolnomočiti človeka, da bo sam sposoben iskat zaposlitev«*. Po preteku obdobja 14 dni sledi delo ob spremljanju mentorja, *»pridejo tja, tam pogledajo prosta delovna mesta, da vloge skupaj z mentorjem res oddajo«*. Dodajajo, da so začetne povratne informacije vključenih zelo pozitivne, se *»res dvignejo, ta njihova intenzivnost iskanja se zelo dvigne«*, a opozarjajo na pomanjkanje podpore ob zaključku delavnic: *»Ko pa je tega konec, so pa kar sami. Neke zaposlitve ni dobil in kar padejo dol. Ja, nekaj je, da jih tehnično opolnomočiš, da vse to znajo, ampak kasneje rabijo pa delovno terapijo«*. Na ZRSZ pa hkrati opozarjajo, da brezdomcem, ki imajo težave z zasvojenostjo in slabo razvito socialno mrežo, ukrepi, ki jih izvajajo *»v bistvu nič prav ne pridejo. Se mora postaviti toliko na noge, da je sposoben sploh te korake narediti«*. V kolikor je brezdomec sposoben teh korakov in iskanja zaposlitve, *»imamo potem mi tudi razne delavnice in mentorje, da lahko dobi nek support«*. Poleg vključitev v programe brezdomcem pomagajo tudi s svetovanjem, saj je, kot pravi vprašana strokovna delavka, njihova naloga, da iskalce zaposlitve *»spraviš na trg dela«* ter da *»vidiš stvari, ki jih on ne in mu moraš povedati, da so to tudi faktorji, zakaj ni izbran«*. Ob tem dodaja, da posamezniku počasi *»lahko rečeš, na kakšen način se je pogovarjal, da bi bilo mogoče bolje, da se malo spremeni«*, pri čemer jim pomagajo tudi preko delavnice igre vlog, kjer lahko *»trenirajo te veščine«*.

Vsi vprašani so tudi izrazili, da je povezovanje med institucijami nujno potrebno. CSD poleg sodelovanja z ZRSZ izpostavi tudi sodelovanje z različnimi NVO, med katerimi največ sodelujejo z Društvom Kralji ulice, Društvom prostovoljcev Vincencijeve zveze dobrote in sestrami Misijonarkami ljubezni. Na ZRSZ pravijo, da *»je veliko sodelovanja. Pa mislim, da bi ga bilo lahko še več«*. Pojasnijo, da je njihovo sodelovanje s CSD od leta 2012 dalje veliko lažje, saj imajo narejeno novo mrežo sodelovanja in je pridobivanje informacij o brezdomnih iskalcih zaposlitve veliko lažje, opozarjajo pa, da je pri tem potrebno paziti na varovanje osebnih podatkov. Tudi Društvo Kralji ulice in Društvo prostovoljcev Vincencijeve zveze dobrote se povezuje s preostalimi vladnimi in nevladnimi organizacijami. V Društvu prostovoljcev Vincencijeve zveze dobrote pojasnujejo, da je pri delu z brezdomci potrebno pridobiti *»celotno sliko o osebi«*. Kot pravijo, lahko preko posameznikove zgobe *»slišiš, kdo je že bil vpleten v njegovo*

življenjsko zgodbo» ter je dobro s temi organizacijami vzpostaviti stik, »da ti tudi oni podajo svojo sliko, potem vidiš, kaj so oni poskušali s to osebo«.

Poleg želje po (še) boljšem sodelovanju pa so si vsi vprašani enotni, da so na področju zaposlovanja brezdomcev potrebne številne spremembe. V Društvu prostovoljcev Vincencijeve zveze dobrote pri tem izpostavljajo pomen celostne obravnave problema brezdomcev. Pri tem poudarjajo, da je največji problem zasvojenost *»in da moraš začeti spreminjati stvari pri sebi«* ter da je cilj, *»da človeka ovrednotiš«* in ga postopno pripraviš na trg delovne sile. Opozarjajo tudi na težave, ki jih imajo brezdomci zaradi starih dolgov: *»Ko se človek želi postaviti na svoje noge, ko se hoče registrirati, prijaviti, pa se vse podre. Uredimo mu prebivališče, uredimo socialno pomoč in potem dobi en kup pošte. Raznorazni dolgovi, od preživnin, položnic, obresti, kršenja javnega reda in miru ... Tudi če imaš zaposlitev je težko odplačevati dolgove, če je pa tu še zasvojenost, je pa res skoraj nemogoče«.* Tudi na Društvu Kralji ulice se strinjajo, da stari dolgovi brezdomce močno bremenijo in *»zelo otežujejo vse skupaj«*, zaradi česar posameznikom nato tudi *»zmanjka motivacije za karkoli«*. Možnost za lažji izhod iz brezdomnega načina življenja zato vidijo v obročnem odplačevanju dolgov in v odpisu starih, manjših dolgov: *»Se pravi manjši dolgovi, ki so stari že ne vem koliko in se upnikom ne poznajo, na drugi strani pa ljudem otežujejo življenje«.* Na CSD izpostavijo nov program, ki je v pripravi in naj bi se začel izvajati proti koncu leta ali v prihajajočem letu. Kot pravijo, gre za program socialne aktivacije, v okviru katerega naj bi se *»po celi Sloveniji zaposlilo 48 socialnih aktivatorjev«*, ki bodo intenzivno delali s *»težje zaposljivimi osebami«*. Kot pravijo, pričakujejo boljše rezultate, kot so jih podobni programi dosegali v preteklosti, saj *»bodo res strokovnjaki tisti, ki bodo delali s temi težje zaposljivimi«*. Pripravo omenjenih programov omenijo tudi na ZRSZ, kjer kot njihov glavni namen izpostavijo opolnomočenje *»odstopljenih«* posameznikov, *»da bi bili sposobni priti na trg dela«*. Vendar pa so na ZRSZ do programa socialne aktivacije z vidika vključitve brezdomcev kritični. Kot pravijo bi bilo potrebno *»pripraviti neke ustrezne programe prav za njih. Da so ciljna skupina prav oni, ne samo da so ena od ciljnih skupin«*. Tudi oni so, mnenja, da je brezdomne osebe *»predvsem treba opolnomočiti, da si stabilizirajo na novo življenje, da pridejo iz tega ritma, njihovega načina življenja, da si sploh želijo nekaj več«*. V začetku bi jim bilo potrebno zagotoviti *»te čisto osnovne potrebe, za bivanje in vse ostalo. Ko pa je to urejeno, bi pa verjetno tudi razmišljali o zaposlovanju«*. Ko so njihove osnovne potrebe

zagotovljene, jih je namreč *»lažje motivirati na dolgi rok tudi za iskanje zaposlitve in za reševanje svoje problematike«*.

Ideji zaposlovanja brezdomcev v socialnih podjetjih so vprašani naklonjeni, a so do nje skeptični. Na Društvu prostovoljcev Vincencijeve zveze dobrote so o ideji ustanovitve socialnega podjetja razmišljali tudi sami, saj uporabniki v okviru socialne rehabilitacije delajo v tamkajšni mizarski delavnici, a, kot pravijo, *»je dejansko problem to, da ne padeš noter v razpis«*, saj *»so pogoji taki, da jih ne moreš zagotoviti z brezdomci. Z ljudmi, za katere ne veš, ali ga boš jutri imel ali ga ne boš imel«*. Tudi v Društvu Kralji ulice se trudijo kot socialno podjetje registrirati tamkajšnjo Posredovalnico rabljenih predmetov Stara roba, nova raba, ki že sedaj deluje po principih socialnega podjetja, trenutno pa zaposluje dve osebi. Ob tem izpostavijo težave poslovanja posredovalnice, saj ta *»še vedno ne naredi dovolj profita«*, v veliko pomoč pa bi bilo, če bi jim občina *»dala zastonj plac«*, saj imajo trenutno največji strošek prav s plačevanjem najemnine. Kot pravijo, je ideja socialnega podjetništva zelo dobra, a so mnenja, *»da še vedno manjkajo delovna mesta«*. Pomanjkanje delovnih mest za brezdomce znotraj socialnih podjetij opazijo tudi na ZRSZ, kjer opozarjajo, da če imajo delodajalci *»na razpolago ranljive skupine, potem sprejmejo tiste, ki so najmanj ranljivi oz. so kljub vsemu najbolj prilagodljivi na trgu dela«*. Brezdomci so namreč med ranljivimi skupinami manj prilagodljivi in motivirani za delo. *»Nekdo, ki je prvi iskalec zaposlitve in je dolgotrajno brezposeln, se je«* kot pravijo na ZRSZ *»pripravljen učiti, je zelo motiviran«*, medtem ko brezdomci to *»ponavadi niso, ali pa tudi nimajo koncentracije, ne zmorejo«*. Menijo, da bi bili v okviru socialnega podjetništva za brezdomce potrebni *»prav posebni programi«*, kjer bi delodajalci že vnaprej vedeli, da bodo delali z brezdomci in bi bili *»pripravljeni za takšen izziv«*. V primeru, da bi bili torej brezdomci ciljna skupina, da bi podjetje brezdomcem nudilo *»neko varno okolje«* in da bi imeli pri delu *»mogoče tudi mentorja«*, na ZRSZ vidijo v socialnih podjetjih zelo dobre možnosti za zaposlovanje brezdomcev, saj, kot poudarjajo, brezdomcem to, *»da jim tudi delodajalec da priložnost«*, predstavlja dodatno motivacijo, saj *»morajo imeti nekaj konkretnega, da jih drži gor, da vedo znam-zmorem«*, a pri klasičnih delodajalcih priložnosti za delo navadno ne dobijo: *»Drugi, tisti tržni delodajalci, kaj takega ne bi naredili. Sploh te ranljive skupine hitro dobijo etiketo, pomislite na zapornike – takih se delodajalci ustrašijo, jih ne bodo zaposlili«*. Tudi na CSD dodajajo, da so v tujini videli, da *»to lahko funkcionira«* in da *»je kar nekaj primerov uspešnega sodelovanja oz. vključevanja v socialno podjetništvo«*.

Strokovna delavca, zaposlena v NVO, sta po izobrazbi socialna delavca, zato sva jih povprašala tudi o tem, ali pri svojem delu uporabljata in upoštevata koncepte socialnega dela. Na Društvu prostovoljcev Vincencijeve zveze dobrote menijo, da so *»koncepti socialnega dela potrebni. Potrebno pa jih je tudi pravilno uporabljati«*. Še posebej izpostavljajo uporabo koncepta perspektive moči: *»Seveda pomaga koncept perspektive moči, da ga opolnomočiš je seveda dobro«*. Poudarjajo, da je pri delu z brezdomci *»treba biti pazljiv«*, saj gre za osebe, *»ki so zelo na robu«* in da mora biti tudi vzpostavitev delovnega odnosa prilagojena brezdomni populaciji. Tudi na Društvu Kralji ulice pri svojem delu upoštevajo načela in koncepte socialnega dela, pri čemer tudi oni poudarjajo, da je koncepte potrebno prilagoditi brezdomcem in da pri delu z brezdomci socialni delavec ne sme biti preveč formalen: *»Načeloma upoštevamo vsa ta načela, sicer ne tako formalno pa striktno ... pač, prilagajam se uporabniku ... to mi prinesemo v nek njihov jezik, v ulični jezik, da si bližje njim. Specifično je delo z brezdomci, ne moreš bit ekstremno formalen«*. Tudi v odgovorih strokovne delavke na ZRSZ, ki sicer po izobrazbi ni socialna delavka, je zaznati upoštevanje omenjenih konceptov, saj pravi, da morajo biti *»zadovoljni z majhnimi koraki«* ter da je osebi *»vedno treba dat priložnost in možnost«*.

4.3. Rezultati intervjuja opravljenega s strokovnjakom na področju socialnega podjetništva

Kot omenjeno, je eden izmed ukrepov za izboljšanje zaposljivosti brezdomcev tudi zaposlitev v okviru socialnega podjetništva. Za mnenje glede možnosti zaposlovanja brezdomcev v okviru socialnega podjetništva sva povprašala tudi socialnega delavca in strokovnjaka s področja socialnega podjetništva, Tomaža Stritarja.

Slednji socialno podjetništvo opredeli kot *»podjetništvo, ki rešuje družbene probleme na podjetniški način«*. Razmere za razvoj socialnih podjetij v Sloveniji se mu zdijo zelo dobre, saj je na voljo vse več podpornih inkubatorjev in organizacij, izobraževalnih programov ter navsezadnje tudi denarja, zagotovljenega s strani Evropske unije.

Pravi, da je z vidika brezdomcev prednost zaposlitve v socialnem podjetju predvsem v tem, da lažje pridejo do zaposlitve, *»ker se je socialni podjetnik že v osnovi lotil tega, da jih bo*

sploh zaposloval. V klasičnih podjetjih se pa klasični podjetniki za to ne odločajo». Kot morebitno prednost navaja še, da so morda v socialnem podjetju »socialno bolj senzibilni in mogoče, saj ni nujno, da je tako, ampak mogoče to populacijo potem malo bolje poznajo in recimo brezdomca potem ne smatrajo čisto kot enega klasičnega delavca, ker to pač ni, ker ima neke svoje posebne potrebe in potem je mogoče s svojim delovnim mestom bolj zadovoljen, ker ga tudi nadrejeni štekajo«, ob tem pa izpostavi, da nikakor ni pravilo, da bodo v socialnem podjetju zaposleni deležni razumevanja s strani delodajalcev: »Ne, ne, daleč od tega. Daleč od tega. Jaz mislim, da je to čisto na individualnem nivoju, odvisno čisto od posameznega človeka, oz. od posameznega podjetnika ali šefa«, »včasih so ljudje, ki imajo diplome iz socialnega dela, pa so tako nerazumevajoči, da bi težko bili bolj, včasih imaš pa ljudi iz čistega gospodarstva, ki so neki managerji ali pa ekonomisti, pa veliko bolj razumejo«.

V Sloveniji je malo socialnih podjetij, ki zaposlujejo brezdomce. Izpostavi Posredovalnico rabljenih predmetov Stara roba, nova raba (op. a. v pogovoru s socialnim delavcem na Društvu Kralji ulice sva izvedela, da posredovalnica sicer deluje po principih socialnega podjetja, vendar uradno še ni registrirana kot socialno podjetje). Poleg tega kot morebitno socialno podjetje, kjer zaposlujejo brezdomce, omeni Eko-socialno kmetijo Korenika (op. a. informacijo sva dne 19. septembra 2016 preverila tudi sama in po telefonskem pogovoru z Ines Kranjec, predsednico socialnega podjetja Mozaik - društva za socialno vključenost, ki je ustanovitelj Eko-socialne kmetije Korenika, izvedela, da so pred leti zaposlovali dve brezdomni osebi preko programa javnih del za dobo enega leta, preko projekta Razvoj turizma na Eko-socialni kmetiji Korenika pa so iz iste ciljne skupine za dobo šestih mesecev zaposlili še dve brezdomni osebi in ju vključili v program usposabljanja. Kot je še omenila predsednica omenjenega društva brezdomcev trenutno v svojih programih ne zaposlujejo. Podobno kot Posredovalnica rabljenih predmetov Stara roba, nova raba tudi Eko-socialna kmetija Korenika ni registrirana kot socialno podjetje, kljub temu pa deluje po načelih socialnega podjetništva). Meni, da je socialnih podjetij, ki bi zaposlovale brezdomce malo, saj so po njegovem mnenju »brezdomci podobno recimo kot Romi, populacija, s katero se tudi na polju socialnega podjetništva nihče noče ukvarjati«, kar prepisuje dejstvu, da so brezdomci z vidika delodajalcev zelo zahtevna populacija. Izpostavi dejstvo, da ima večina socialnih podjetnikov željo po zaposlovanju prvih iskalcev zaposlitve, saj so ti manj problematični in konfliktni: »vsi socialni podjetniki bi se ukvarjali z mladimi iskalci prve zaposlitve, kjer potem mislijo, da bodo dobil enga fajn

zdravega človeka, mladega, zagnanega pa bo to to». Šele potem, kot pravi, pridejo na vrsto brezdomci, Romi in zaporniki ki se jih »vsak podjetnik ustraši«. Pravi, da je glavni strah delodajalcev pri zaposlitvi brezdomcev, da bodo ti svoje delo opravljali premalo efektivno, učinkovito, »da bo v bistvu delovno toliko manj učinkovit, da ne bo naredil toliko, da bi vsaj za tisto njegovo plačo potem bilo«. Prednost zaposlitve brezdomca z vidika delodajalca vidi v »veščini hitrega navezovanja stikov s popolnimi tujci«. Pravi, da se brezdomci med ljudmi dobro znajdejo, se jih ne bojijo in do ljudi znajo pristopiti, omenjene lastnosti pa so v podjetništvu dobrodošle: »In seveda je vedno dobro imeti tudi takšne sodelavce, ki so bolj tako, ki znajo pristopit ... In to je pomoje tudi v biznisu lahko oz. je zagotovo zelo uporabno tudi v biznisu«. Tudi na podlagi omenjenih lastnosti pravi, da je zelo dobra ideja za razvoj potencialnega socialnega podjetja program Nevid(e)na Lublana, ki deluje pod okriljem Društva Kralji ulice. Socialna podjetja s podobno idejo pa so se v tujini izkazala kot zelo uspešna: »Tu jaz vidim ful velik potencial, da bi to šlo. Tudi izkušnje iz tujine, eno socialno podjetje spremljam iz Češke, oni so to v Pragi naredil in tam tista turistična agencija laufa na polno. Tako da ... turizem raste, tudi iz poslovnega vidika je to ful super, ker turizem kot panoga raste, turistov je čedalje več in iz podjetniškega vidika vedno iščeš tiste stvari, ki rastejo, ne tiste, ki padajo«.

Med ukrepi, s katerimi bi lahko izboljšali zaposljivost brezdomcev, izpostavi potrebo po podjetjih, *»ki so v bistvu namenjena vmesnemu času, med brezdomstvom in klasičnim gospodarstvom«*. Naklonjen je ideji o financiranju učnih delavnic in podjetij, *»posebni obliki socialnih podjetij, kjer se v bistvu ljudi samo uči«*, s strani MDDSZ, katerih bistvo je dvig kompetenc ranljivih skupin. Pravi, da *»učne delavnice delajo točno to, kar sva tudi midva prej ugotovila, kar si ti tudi rekel, da so ti brezdomci rekli, da bi rabili nekoga, ki mu večkrat pove, večkrat pokaže, ki je bolj potrpežljiv«*. V okviru učnih podjetij se namreč *»ljudje, v tem primeru brezdomci, vsaj približno integrirajo nazaj, skratka se naučijo kaj novega, dobijo tudi ta delovni ritem nazaj, občutek za prosti čas in za delo, vikende in delovne tedne«*. Poleg financiranja učnih podjetij pa meni, da bi bilo potrebno osveščanje delodajalcev o brezdomni populaciji, saj je med delodajalci *»precej nekih tabujev in predsodkov«* in *»če ljudje niso osveščeni, imajo potem ta predsodek in vse vržejo v isti koš«*.

4.4. Skupne točke vseh vprašanih oseb

V Tabeli 4.3. so zbrane izjave iz vseh sedmih intervjujev, ki kažejo na skupne točke vseh vprašanih in na razlike v nekaterih njihovih pogledih.

Tabela 4.3.: Skupne točke vseh vprašanih.

	Brezdomci težko najdejo zaposlitev.	Možnost številnih izboljšav.	Socialna podjetja redko zaposlijo brezdomce.
Nogometas	- Težka vključitev po letih brezdomstva. - Nekateri fizično niso sposobni delat. - Delo otežuje zasvojenost. - Neresnost brezdomcev.	- Postopno vključevanje. - Spremlstvo strokovnega delavca. - Usposabljanja pred zaposlitvijo - Država bi se morala bolj povezati z NVO.	/
Mitja	- Za delo posameznik rabi počitek, higieno, stanovanje.	- Postopno vključevanje. - Spremlstvo. - Socialno podjetništvo ne zaživi. - Več denarja za NVO.	- Dobro zastavljen program, ki ne zaživi.
Društvo Kralji ulice	/	- Odpis manjših, starih dolgov, ki otežujejo spremembo načina življenja ter manjšajo motivacijo.	- Zelo dobra ideja. - Malo delovnih mest. - V posredovalnici 2 zaposlena. - Ni profita.
Društvo prostovoljcev Vincencijeve zveze dobrote	- Nerealne želje. - Največji problem je zasvojenost. - Nekateri nezmožni 8-urnega delovnika. - Prehitra zaposlitev lahko posameznika poškoduje.	- Ideja celostne obravnave posameznika.	- Pogojev z brezdomci ne moreš izpolnjevati.
CSD	- Položaj ni dober. - Redki se poberejo in najdejo zaposlitev. - Zaradi težav z alkoholom so nekateri praktično nezaposljivi.	- Program socialne aktivacije v sodelovanju s CSD-ji; zaposlitev 48 socialnih aktivatorjev.	- Možnosti zaposlitve v socialnih podjetjih so, v tujini to funkcionira.
ZRSZ	- Delodajalci hočejo »top« človeka. - Brezposelnost postane način življenja. - Urejeni brezdomci s socialno mrežo so bolj uspešni. - Težave z alkoholom. - Strah delodajalcev.	- Spremlstvo in zastopstvo strokovnih delavcev. - Potreba po programih izključno za brezdomce. - Spodbujanje zaposlovanja brezdomcev v socialnih podjetjih	- Možnosti zaposlitve v socialnih podjetjih so. - Socialni podjetniki izberejo ranljivo skupino, ki je najmanj ranljiva. Potreben bi bil program namenjen izključno brezdomcem.
Tomaž Stritar	- Zahtevna populacija. - Podjetniki se brezdomcev ustrašijo. - Strah pred slabo učinkovitostjo.	- Financiranje učnih delavnic namenjenih izključno učenju.	- Lažje dobijo službo. - Prednost imajo mladi iskalci zaposlitve. - Sposobnost hitrega navezovanja stikov. - Projekt Nevid(e)na Lublana ima potencial.

Vsi vprašani so si enotni, da položaj brezdomcev z vidika iskanja in ohranitve zaposlitve ni dober. Največji problem, ki ga izpostavijo kar štirje sogovorniki, vidijo v težavah brezdomcev z alkoholom in drogo. Trije vprašani izpostavijo, da je vključitev na trg dela po večletnem brezdomstvu težka in da zaradi načina življenja ter z njim povezanimi težavami nekateri brezdomci ne morejo zdržati osemurnega delovnika ali pa nasploh fizično niso sposobni delati. Eden izmed brezdomcev in strokovna delavka ZRSZ izpostavi še vpliv stanovanjske problematike brezdomcev na njihovo zaposlovanje, saj brezdomec za delo rabi varen prostor, kjer se lahko spočije ter poskrbi za urejen videz in higieno. Tako Tomaž Stritar kot tudi strokovna delavka ZRSZ vzrok za slabo zaposljivost brezdomcev vidita v strahu delodajalcev pred njihovo zaposlitvijo in njihovo slabo učinkovitostjo, Tomaž Stritar pa še dodaja, da so z vidika delodajalcev brezdomci zahtevna populacija. Eden izmed vprašanih brezdomcev kot dodatno težavo navaja tudi neresnost nekaterih brezdomcev, ki meče slabo luč na celotno brezdomno populacijo in zaradi česar delodajalci zaradi preteklih slabih izkušenj s takšnimi posamezniki ne razmišljajo o zaposlovanju brezdomcev.

Vprašani izražajo številne predloge, ki bi lahko izboljšali trenutno situacijo na področju zaposlovanja brezdomnih oseb. Na Društvu prostovoljcev Vincencijeve zveze dobrote izpostavljajo potrebo po celostni obravnavi brezdomca pred začetkom vključitve v zaposlitev, saj lahko brezdomcu v nasprotnem primeru, ko brezdomec na zaposlitev še ni pripravljen, slednja škoduje. V veliko pomoč brezdomcem z željo po spremembi načina življenja bi bil po mnenju socialnega delavca Društva Kralji ulice tudi odpis manjših, starih dolgov, ki brezdomcem močno otežijo postavitve na noge. Socialna delavka na CSD vidi možnost za izboljšanje zaposljivosti brezdomcev v okviru prihajajočega programa socialne aktivacije, medtem ko strokovna delavka na ZRSZ dodaja, da bi bilo potrebno uvesti programe, ki bi bili namenjeni izključno brezdomni skupini, tudi v okviru socialnega podjetništva. Tomaž Stritar, strokovnjak s področja socialnega podjetništva za izboljšanje zaposljivosti brezdomcev predlaga uvedbo učnih delavnic, kjer bi brezdomci obnovili ali pridobili praktično delovno znanje in delovne navade, ki bi jim bile v pomoč pri nadaljnjem iskanju zaposlitve, potrebo po usposabljanju pred zaposlitvijo pa izpostavi tudi eden izmed vprašanih brezdomcev. Oba vprašana brezdomca in strokovna delavka ZRSZ so mnenja, da bi moralo biti vključevanje brezdomcev na trg delovne sile postopno ter da bi ob tem rabili podporo in zastopstvo s strani strokovnega delavca. Prav tako sta si oba vprašana brezdomca enotna, da NVO potrebujejo večjo podporo države.

Vprašani menijo, da možnosti zaposlovanja brezdomcev v okviru socialnega podjetništva so, kar socialna delavka CSD podkrepi s primerom uspešnih socialnih podjetij v tujini, vendar pa kar štirje izmed vprašanih izpostavijo trenutno nezaposlovanje brezdomcev v slednjih. Tako Tomaž Stritar, kot strokovna delavka na ZRSZ izpostavlja, da socialni podjetniki rajši zaposlijo mlade iskalce zaposlitve, saj so ti manj zahtevni in bolj motivirani za delo kot brezdomci. Na ZRSZ tako za izboljšanje zaposlovanja brezdomcev v okviru socialnih podjetij vidijo potrebo po novih programih oz. spodbudi socialnega podjetništva, namenjenega izključno brezdomni populaciji. Tudi obe vključeni NVO izpostavlja problem ustanovitve socialnega podjetja za zaposlovanje brezdomcev pod trenutnimi pogoji. V Društvu Kralji ulice se trudijo kot socialno podjetje registrirati Posredovalnico rabljenih predmetov Stara roba, nova raba, ki, kot smo že omenili, deluje po konceptih socialnega podjetništva in trenutno zaposluje dve osebi. Pri vodenju posredovalnice se na Društvu Kralji ulice srečujejo s številnimi težavami, saj slednja, kot pravijo, ne dela profita in tudi zaradi visoke najemnine posluje negativno. O ustanovitvi socialnega podjetja so razmišljali tudi v Društvu prostovoljcev Vincencijeve zveze dobrote, a pravijo, da z brezdomci težko zagotoviš zahtevane pogoje. Strokovnjak s področja socialnega podjetništva kot prednosti zaposlitve brezdomcev v primerjavi z drugimi populacijami vidi v njihovi sposobnosti hitrega navezovanja stikov, velik potencial za razvoj socialnega podjetja pa vidi v projektu Društva Kralji ulice Nevid(e)na Lublana. Kot pravi, je turizem rastoča in dobičkonosna panoga, podobno podjetje v Pragi pa se je izkazalo kot zelo uspešno.

5. Razprava

V Sloveniji ni evidence, kjer bi bilo zabeleženo število brezposelnih brezdomcev in brezdomnih iskalcih zaposlitve, so si pa tako strokovna literatura kot intervjuvani strokovnjaki enotni, da je položaj brezdomcev na trgu delovne sile zelo slab. Socialna delavka CSD, s katero sva opravila intervju, izpostavlja, da se *»precej redko zgodi, da se kateri izmed njih pobere in da si najde zaposlitev«*. Razloge za slabo zaposljivost brezdomcev lahko iščemo v številnih dejavnikih, najpogostejše pa so navedeni zasvojenost, nemotiviranost, nekonkurenčnost na trgu delovne sile, nespodbujanje zaposlovanja brezdomne populacije, tabuizacija, nezadostna pomoč strokovnih delavcev idr. Na podlagi obstoječe literature in opravljenih intervjujev pridemo do ugotovitve, da bi bile za boljše reševanje problematike zaposlovanja brezdomcev potrebne številne spremembe tako na mikro, mezo in makro ravni. Na slednje se bova osredotočila v nadaljevanju.

Potrebno se je zavedati, da bi bile spremembe potrebne že na mikro ravni, torej na osebnem nivoju oziroma na nivoju posameznika. S posameznimi brezdomci bi bilo potrebno vzpostaviti delovni odnos in v izvirnem delovnem projektu pomoči raziskati njegove želje, cilje, skrbi. Nevarno bi bilo trditi, da lahko na mikro ravni predlagamo neke splošne odgovore za rešitev vprašanja zaposlovanja brezdomcev, saj bi to pomenilo, da smo v delovnem odnosu pozabili na sogovornika, v izvirnem delovnem projektu pomoči pa zanemarili tisto »izvirno«, kar v proces pomoči doprinese posamezni uporabnik. Kljub omenjenemu bi lahko na mikro ravni delali predvsem na motivaciji tistih brezdomcev, ki nakažejo željo po zaposlitvi. Kot izpostavijo vsi vprašani, je med brezdomci zelo razširjena problematika zasvojenosti z alkoholom in drogo, ki se pogosto kaže v težavah s koncentracijo, zanemarjanjem delovnih nalog, razdražljivostjo, idr. in zaradi katere brezdomci zaposlitve niso zmožni dobiti ali ohraniti. Na nivoju posameznika bi bila torej pred zaposlitvijo potrebna vključitev v program preprečevanja in zdravljenja odvisnosti, bodisi po konceptu zmanjševanja škode (nizkopražni programi) ali konceptu terapevtske obravnave (visokopražni programi).

Pomemben korak pri pripravi brezdomcev na iskanje zaposlitve bi bila že boljša skrb za higieno in urejenost (ustna higiena, osebna nega in čista, sveža oblačila), saj je, po navedbi strokovne delavke ZRSZ, veliko bolj verjetno, da bo brezdomec pri delodajalcu uspešen,

če je čist in urejen. A že skrb za higieno in urejenost brezdomcem brez stanovanjske varnosti, predstavlja izziv. Če želi biti brezdomec urejen, potrebuje prostor, kjer bo za higieno lahko skrbel. Na tem mestu velja omeniti, da je (vsaj) v Ljubljani kar nekaj vladnih in nevladnih organizacij, ki brezdomcem nudijo možnost opravljanja osebne higiene.

Tudi v primerih, ko brezdomec dobi zaposlitev, pa slednjo v primeru, da nima strehe nad glavo, le težka ohrani. Delno se rešitev nastanitvene problematike rešuje preko različnih zavetišč za brezdomce, a je njihova kapaciteta močno omejena. Po podatkih, ki jih navajata Bill Edgar in Henk Meert (2006), je bilo leta 2006 v Sloveniji okrog 900 brezdomcev brez strehe nad glavo, v zavetiščih za brezdomce pa je bilo v istem letu na voljo le 165 ležišč. Pomanjkanje kapacitet pa ni edina pomanjkljivost nastanitve v zavetiščih, zaradi katerih slednja posamezniku ne more zagotavljati trajne stanovanjske varnosti. Posameznik se je v zavetišču dolžan držati postavljenih pravil, nima zasebnosti in možnosti umika vanjo, poleg tega pa je zavetišče potrebno ob predpisani uri zapustiti. Prav z vidika zagotavljanja stanovanjske varnosti so zato zelo dobrodošli programi nastanitvene podpore pod okriljem NVO. V omenjenih programih ima posameznik možnost postopne postavitve na noge ob pomoči in podpori strokovnjakov. Potrebno bi bilo torej dodatno spodbujanje programov nastanitvene podpore za brezdomce, pri čemer pa že preidemo na spremembe na mezo in makro ravni.

Tako intervjuvani strokovni delavci kot tudi nekdanja brezdomca poudarjata pomen celostne obravnave posameznika. Poleg nastanitvene podpore tako velik pomen pripisujejo socialni rehabilitaciji, kjer se posameznik ponovno nauči socialnih veščin ter vzpostavi in razširi svojo socialno mrežo, kar mu bo v pomoč pri iskanju zaposlitve. V obeh intervjuvanih NVO brezdomcem pred iskanjem zaposlitve preko različnih programov pomagajo tudi pri ponovnem pridobivanju delovnih navad in delovnega ritma. V Društvu prostovoljcev Vincencijeve zveze dobrote tako v sklopu socialne rehabilitacije deluje mizarska delavnica, posamezniki pomagajo pri gradnji in urejanju okolice, idr. Med brezdomci zelo dobro sprejeta je ideja prodaje uličnega časopisa Kralji ulice, ki posamezniku pomaga pri ponovni vzpostavitvi delovnih navad, hkrati pa mu predstavlja alternativni legitimen vir zaslužka. Medtem ko NVO tako pomagajo brezdomcem pri uvajanju na trg delovne sile, pa brezdomci pogrešajo programe usposabljanja pred zaposlitvijo v okviru vladnih organizacij. Na ZRSZ sicer izvajajo program zaposlitvene rehabilitacije in delavnice vseživljenjske poklicne orientacije, vendar se brezdomci vanje

vključijo le redko. Potrebni bi torej bili novi programi usposabljanja pred zaposlitvijo, želja intervjuvanih brezdomcev, s katero si je enotna tudi strokovna delavka ZRSZ pa je, da bi slednje vodile NVO, ki bi se pri delu povezovale z vladnimi organizacijami.

Poleg spodbujanja in širjenja programov nastanitvene podpore, celostne obravnave ter programov usposabljanja pred zaposlitvijo, bi na mezo in makro raven lahko uvrstili tudi spodbujanje zaposlovanja brezdomcev v socialnih in klasičnih podjetjih. Kot so izpostavili naši sogovorci, se socialni podjetniki v Sloveniji za zaposlovanje brezdomcev ne odločajo, saj so med ranljivimi skupinami na trgu dela med bolj ranljivimi in zahtevnimi. Potrebna bi bila torej uvedba ukrepov, ki bi dodatno spodbujali zaposlovanje brezdomcev v socialnih podjetjih, strokovnjak s področja socialnega podjetništva Tomaž Stritar pa rešitev za izboljšanje zaposljivosti brezdomcev vidi tudi v uvedbi učnih podjetij, kjer bi brezdomci pridobili različne kompetence, s katerimi bi nato na trgu dela lažje dobili zaposlitev. Izpostaviti velja, da ima lahko zaposlitev brezdomcev tudi prednosti, če le znajo delodajalci slednje obrniti v svoj prid in ne le slabosti, ki jih vidi večina delodajalcev. Kot eno izmed tovrstnih prednosti Tomaž Stritar navaja njihovo sposobnost hitrega navezovanja stika z neznanci. Nekje na prehodu iz mezo na makro raven se nahajajo tudi ukrepi spodbujanja zaposlovanja socialnih delavcev v klasičnih podjetjih, ki bi brezdomcem v začetku njihove zaposlitve stali ob strani ter jim nudili strokovno podporo in svetovanje.

Dodaten in zelo pomemben ukrep za spremembe na področju zmanjševanja brezdomstva in brezposelnosti med brezdomci bi bilo tudi obsežnejše terensko delo socialnih delavcev, saj je slednjega v vladnih organizacijah zaradi pomanjkanja časa ter preobremenjenosti na delovnem mestu izrazito malo, ali pa ga sploh ni. Terensko delo je izjemno pomembno, saj številni brezdomci do organizacij ne pristopijo, bodisi zaradi tega, ker niti ne vedo na koga se obrniti, bodisi so, kot navaja socialna delavka Društva prostovoljcev Vincencijeve zveze dobrote, odklonilni do institucij in ob odsotnosti strokovnih delavcev na terenu ostanejo prepuščeni sami sebi. Terensko delo sicer izvajajo v obeh intervjuvanih NVO, saj je, kot pravi socialni delavec na Društvu Kralji ulice, preventivno delo *»boljše kot potem, ko človek že enkrat pristane na cesti, izkušnje kažejo, da se je zelo težko pobrat«*. Zaradi slabe funkcionalne pismenosti, slabih komunikacijskih vzorcev, šibke socialne mreže idr., bi bilo dobrodošlo, če bi socialni delavec brezdomca spremljal po različnih institucijah in podjetjih ter v tem primeru opravljal vlogo zastopnika in svetovalca, ki ju Lüssi (v Rapoša

Tajnšek 1997: 44) poleg pogajanja, interveniranja, priskrbovanja in oskrbovanja, uvršča med šest temeljnih vlog socialnega delavca. V NVO zastopstvo in svetovanje prakticirajo, pri strokovnih delavcih vladnih organizacij pa ti vlogi pogrešamo.

Na mezo ravni se nahajajo tudi delovne organizacije, ki se tekom svojega dela srečujejo z brezdomci (CSD, uradi za delo, NVO ...). Ni naključje, da so našteje organizacije, v katerih so poleg ostalega strokovnega kadra zaposleni tudi socialni delavci. Dejstvo, da se na področju zaposlovanja brezdomcev v zadnjih letih ni veliko spremenilo, morda priča o tem, da socialni delavci bodisi za tovrstno delo niso dovolj usposobljeni, bodisi ne dobijo zadostne podpore s strani države. Če se razlog nahaja v prvem primeru, meniva, da se rešitev za kakovostnejše delo z uporabniki skriva v doslednejšem upoštevanju konceptov socialnega dela, kar bi posledično pomenilo tudi destigmatiziranje brezdomcev s strani socialnih delavcev. Tako na podlagi najinih intervjujev, kot tudi na podlagi prebrane literature je opaziti, da v NVO pogosto delujejo veliko bolj v skladu s koncepti socialnega dela, kot v nekaterih CSD-jih ter uradih za delo. Za primer lahko vzamemo Društvo Kralji ulice, kjer pri svojem delovanju pripisujejo velik pomen uporabi konceptov socialnega dela, predvsem dogovoru o sodelovanju, osebni vodenju ter konceptu soprisotnosti, pri svetovanju pa strokovni delavci izhajajo iz posameznikovih močnih točk in virov moči. Socialni delavec Društva Kralji ulice poudari, da je bistveno koncepte socialnega dela prilagoditi uporabnikom ter jih prevesti v njim razumen jezik, pri tem pa dodaja, da pri delu z brezdomci *»ne moreš bit ekstremno formalen«*.

Meniva, da je prav odnos strokovnih delavcev do uporabnikov eden izmed glavnih razlogov, zakaj so brezdomci NVO bolj naklonjeni kot vladnim organizacijam. Tako moja sogovornika, kakor tudi številne druge brezdomce, s katerimi so Martina Trbanc in sodelavke (2003: 15–16) izvedle intervjuje, moti dejstvo, da se tamkajšnji delavci uporabniku ne posvetijo in jih ne obravnavajo osebno in individualno. Delovanje vladnih organizacij tako (pre)pogosto poteka v nasprotju s konceptom delovnega odnosa, saj pri tem ne gre za skupni dogovor in soustvarjanje rešitve, pač pa je uporabnik bolj ali manj le pasiven udeleženec v procesu podpore in pomoči. Brezdomci pri vladnih organizacijah pogrešajo tudi osebno vodenje, ki ga kot nalogo socialnega delavca poudarja Sjef de Vries (Čačinovič Vogrinčič 2008: 19) in v procesu katerega naj bi socialni delavec odkrival zgodbe posameznikov, ki se med seboj močno razlikujejo. V pogovorih, ki so jih opravile Martina Trbanc in sodelavke (2003: 15–16) je zaznati še, da strokovni delavci v

omenjenih zavodih delujejo tudi v neskladju s konceptom perspektive moči avtorja Dennisa Saleebeya (Čačinovič Vogrinčič 2008: 20), še posebej z elementom odpovedi nejevernosti, ki govori o tem, da se moramo kot socialni delavci odpovedati temu, da uporabniku ne verjamemo. Avtorice so v omenjenih pogovorih odkrile, da tamkajšnji socialni delavci pogosto etiketirajo brezdomce, saj so številni socialni delavci mnenja, da večina brezdomcev zaposlitve ne želi ter da je njihov življenjski stil z zaposlitvijo nezdržljiv. Sama v pogovorih z izbranimi strokovnima delavcema vladnih organizacij tovrstnega mišljenja nisva zasledila, k čemur bi lahko botrovalo dejstvo, da sta oba intervjuvanca pri svojem delu močno vpeta v delo z brezdomnimi in sta morda ravno zaradi tega na tem področju tudi strokovno bolj podkovana in do brezdomcev bolj odprta. Četudi se zgornja trditev v nekaterih primerih izkaže za resnično in drži, da se brezdomci pri usklajevanju dela z brezdomnim načinom življenja srečujejo s številnimi ovirami in izzivi, pa je nestrokovno in nedopustno, da se tovrstno mišljenje posploši na vse brezdomce ter se jih na ta način etiketira kot »populacijo, ki noče delati«. Še posebej problematično je takšno mišljenje v primerih, ko se dotični brezdomec obrne na CSD ali urad za delo z resnim namenom poiskati zaposlitev, pa ga tamkajšnji strokovnjaki kratkomalo ne jemljejo resno. Če bi torej želeli socialni delavci na CSD-jih ter uradih za delo, pa tudi tisti zaposleni v NVO, ravnati v skladu z znanji, koncepti, vrednotami in načeli socialnega dela, bi se morali takšnemu mišljenju odpovedati, saj bi le tako lahko vsakega posameznika obravnavali kot individuum. Morda bi lahko razlog za nenaklonjenost brezdomcev in njihovo neupoštevanje nasvetov delavcev CSD iskali tudi v njihovem formalnem odnosu, ki je, v vladnih organizacijah, do neke mere pričakovan. V kolikor strokovni delavci CSD tako ugotovijo, da ima posameznik do vladnih institucij močno odklonilen odnos in zavrača vsakršno sodelovanje z njimi je po najinem mnenju bolj produktivno, da dotičnega brezdomca napotijo v zavetišče ali v NVO, v kolikor je slednjim bolj naklonjen. Prav zaradi tovrstnega delovanja je medsebojno povezovanje organizacij, ki delujejo z brezdomno populacijo, nujno potrebno. Tako kot Martina Trbanc in sodelavke (2003: 68–69), sva tudi midva ugotovila, da je medsebojno sodelovanje vladnih in nevladnih organizacij dobro. Kot pravijo intervjuvani strokovni delavci, so organizacije med seboj v kontaktu, se povezujejo ter si pomagajo. Pravijo, da je sodelovanja veliko, a bi ga bilo potrebno še več.

Za marsikatero predlagane spremembe na mezo in makro ravni pa bi bila potrebna detabuizacija brezdomstva tako v širši javnosti kot med strokovnimi delavci. Poleg tega bi

bile potrebne tudi številne spremembe na državni ravni. V prvi vrsti bi morala država nuditi večjo pomoč NVO in njihovim programom, spodbujati bi bilo potrebno nastanitvene in socialno rehabilitacijske programe, potrebne pa bi bile tudi spremembe v zakonodaji npr. spodbujanje zaposlovanja brezdomcev, odpis ali postopno odplačevanje dolgov, večje spodbujanje zaposlovanja brezdomcev tako v socialnih kot tudi v klasičnih podjetjih, ustanovitev učnih podjetij, spremembe na področju pridobitve neprofitnih stanovanj, idr. Strinjava se tudi s predlogom, izpostavljenim na Konferenci o socialni izključenosti, revščini in brezdomstvu (Dekleva, Razpotnik 2010: 22), kjer so izrazili potrebo po varuhu pravic socialno izključenih.

6. Sklepi in predlogi

- Položaj brezdomcev na trgu delovne sile je slab.
- Delo je motivacija, ki brezdomcem pomaga z ulice.
- S prehitro zaposlitvijo lahko brezdomca (še bolj) poškodujemo.
- Mnogi brezdomci so zaradi brezdomnega načina življenja in težav z zasvojenostjo nezaposljivi.
- Za ohranitev zaposlitve je bistvenega pomena stanovanjska varnost posameznika.
- Brezdomce bremenijo stari dolgovi, ki jim otežujejo spremembo načina življenja.
- Pri iskanju zaposlitve brezdomcem bolj pomagajo nevladne kot vladne organizacije.
- Prodaja uličnega časopisa nudi možnost zaslužka in pridobitve delovnih navad.
- Problema nezaposljivosti brezdomcev se je potrebno lotiti celostno. Najprej z zagotovitvijo programov, ki bi zagotovili socialno in nastanitveno podporo, socialno rehabilitacijo, svetovanja, podporo pri odpustu iz institucij, idr.
- Posebni programi za pomoč zaposlovanja brezdomcev se ne izvajajo.
- Predvsem je opaziti pomanjkanje programov za pomoč brezdomcem v začetni fazi zaposlitve. Kaže se potreba po programih, s katerimi bi zagotovili pomoč na novo zaposlenim brezdomcem (uvajanje, postopna vključitev v delo, idr.).
- Zamisel socialnega podjetništva je dobra, a se socialni podjetniki za zaposlovanje brezdomcev ne odločajo, saj se bojijo njihove slabe učinkovitosti.
- Pripravljajo se programi socialne aktivacije za spodbudo zaposlovanja ranljivih skupin.
- Ideja uvedbe učnih podjetij.
- Prednost zaposlitve brezdomcev je njihova sposobnost hitrega navezovanja stika.
- Projekt Nevid(e)na Lublana ima potencial za razvoj uspešnega socialnega podjetja.
- Za nadaljnjo raziskovanje bi bilo bolj smiselno uporabiti anketne vprašalnike, saj bi tako lahko zajeli večje število intervjuvanih strokovnjakov in bi dobili bolj realno stanje. Intervjuvani strokovni delavki vladnih organizacij sta namreč močno vpeti v delo z brezdomci ter sta tako bolj strokovno podkovani na tem področju. Prav tako bi bilo v raziskavo smiselno vključiti tudi brezdomce, ki obiskujejo različne dnevne centre ali pa teh sploh ne obiskujejo ter kakšnega izmed socialnih in klasičnih podjetnikov, pri čemer bi raziskali njihovo perspektivo na preučevano problematiko.

7. Uporabljena literatura

Amore, K., Baker, M., Howden-Chapman, P. (2011), The ETHOS Definition and Classification of Homelessness: An Analysis. *European Journal of Homelessness*, 5, 2: 19–37.

Boškić, R., Zajc M. (1997), Brezdomstvo. *Teorija in praksa*, 34, 2: 241–252.

Čačinovič Vogrinčič, G. (2008), *Socialno delo z družino*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Čačinovič Vogrinčič, G., Kobal, L., Mešl, N., Možina, M. (2005), *Vzpostavljanje delovnega odnosa in osebnega stika*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Časl, P., Štajduhar, M., Nemec, D. (2010), Ideje in pobude uporabnikov: prispevek k oblikovanju nacionalne strategije na področju brezdomstva v Sloveniji. V: Dekleva, B., Razpotnik, Š. (2010), *Konferenca o socialni izključenosti, revščini in brezdomstvu; Razvoj predloga nacionalne strategije na področju brezdomstva*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.

Dekleva, B., Filipovič Hrast, M., Nagode, M., Razpotnik, Š., Smolej, S. (2010), *Ocena obsega odkritega in skritega brezdomstva v Sloveniji: zaključno poročilo študije*. Ljubljana: Inštitut RS za socialno varstvo, Fakulteta za družbene vede Univerze v Ljubljani, Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani.

Dekleva, B., Kozar, M., Razpotnik, Š. (2012), Evalvacija programa nastanitvene podpore društva Kralji ulice po prvih štirih letih delovanja. *Socialna pedagogika*, 16, 2: 95–132.

Dekleva, B., Razpotnik, Š. (2007), *Brezdomstvo v Ljubljani*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.

- (2009), *Brezdomstvo, zdravje in dostopnost zdravstvenih storitev*. Ljubljana: Ministrstvo za zdravje.

- (2010), *Konferenca o socialni izključenosti, revščini in brezdomstvu; Razvoj predloga nacionalne strategije na področju brezdomstva*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.

Dragoš, S. (1993), Vprašanje klošarjev. *Socialno delo*, 23, 5–6: 153–161.

Edgar, B. (2009), *European Review of Statistics on Homelessness*. Brussels: FEANTSA.

Edgar, B., Meert, H. (2005), *Fourth Review of Statistics on Homelessness in Europe*. Brussels: FEANTSA.

Edgar, B., Meert, H. (2006), *Fifth Review of Statistics on Homelessness in Europe*. Brussels: FEANTSA.

Homeless Link (2014), *Young and Homeless 2013*. Dostopno na <http://www.homeless.org>.

uk/sites/default/files/site-attachments/Youth%20and%20Homeless%202013%20Full%20Report.pdf (1. avgust 2016).

IRSSV 2015, Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo: Podlage za pripravo in zagon programov socialne aktivacije (junij 2015). Dostopno na http://irssv.si/upload2/Porocilo%20socialna%20aktivacija_koncno.pdf (15. september 2016).

Jurančič Šribar, L., Cerar, M. (2011), *Delo na robu: izkušnje pri razvoju Posredovalnice rabljenih predmetov*. Ljubljana: Društvo za pomoč in samopomoč brezdomcev Kralji ulice.

Katalog 2008, Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti: Centri za socialno delo. Dostopno na http://www.mddsz.gov.si/si/delovna_podrocja/sociala/izvajalci_na_podrocju_socialnega_varstva/centri_za_socialno_delo/ (15. september 2016).

Katalog 2016, Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti: Katalog ukrepov APZ (8. september 2016). Dostopno na http://www.mddsz.gov.si/si/zakonodaja_in_dokumenti/pomembni_dokumenti/ (15. september 2016).

Kozar, M., Kuljanac, B., Vižintin, M. (2008), Cestni časopis Kralji ulice nova oblika delovanja na področju brezdomstva v Sloveniji. *Socialno delo*, 47, 3–6: 321–328.

Mesec, B. (1997), *Metodologija raziskovanja v socialnem delu: študijsko gradivo za interno uporabo*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.

Mesec, B. (2006), *Življenski cikel neprofitne organizacije*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo (interno gradivo).

Mesec, B. (2008), *Družbeni okvir neprofitnih organizacij*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Načrt 2016, Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti: Načrt za izvajanje ukrepov aktivne politike zaposlovanja za leti 2016 in 2017 (21. januar 2016). Dostopno na http://www.mddsz.gov.si/si/zakonodaja_in_dokumenti/pomembni_dokumenti (15. september 2016).

Predlog Zakona o nevladnih organizacijah v javnem interesu (2016). Dostopno na http://www.mju.gov.si/si/delovna_podrocja/nevladne_organizacije/priprava_osnutka_zakona_o_nvo_v_javnem_interesu/ (14. avgust 2016).

Program 2013, Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti: Program ukrepov 2014 – 2015 za izvajanje strategije razvoja socialnega podjetništva za obdobje 2013 – 2016 (2013). Dostopno na http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti_pdf/zaposlovanje/Program_ukrepov_2014-2015_za_izvajanje_strategije_razvoja_socialnega_podjetnistva.pdf (15. september 2016).

Rapoša Tajnšek, P. (1997). *Socialno delo v delovnih organizacijah*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.

Smernice 2016, Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti: Smernice za izvajanje ukrepov aktivne politike zaposlovanja za obdobje 2016 – 2020 (13. november 2015). Dostopno na http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/zaposlovanje/Smernice_APZ_2016_2020__final.pdf (15. september 2016).

Stegne, S. (2015), *Novodobno brezdomstvo: Pojavne oblike, izzivi ter rešitve*. Piran: II. Brezdomski kongres.

Strategija 2013, Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti: Strategija razvoja socialnega podjetništva za obdobje 2013 – 2016 (25. julij 2013). Dostopno na http://www.mddsz.gov.si/si/zakonodaja_in_dokumenti/pomembni_dokumenti/ (15. september 2016).

Trbanc, M., Boškić, R., Kobal, B., Rihter, L. (2003), *Socialna in ekonomska vključenost ranljivih skupin v Sloveniji – možni ukrepi za dvig zaposljivosti najbolj ranljivih kategorij težje zaposljivih in neaktivnih oseb*. Raziskovalno poročilo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Zakon o delovnih razmerjih (ZDR-1), *Ur. l. RS*, št. 21/13, 78/13 – popr., 47/15 – ZZSDT, 33/16 – PZ-F in 52/16.

Zakon o preprečevanju dela in zaposlovanja na črno (ZPDZC-1), *Ur. l. RS*, št. 32/14 in 47/15 – ZZSDT.

Zakon o socialnem podjetništvu (ZSocP), *Ur. l. RS*, št. 20/11 in 90/14 – ZDU-1I.

Zakon o socialnem varstvu (ZSV-UPB-2), *Ur. l. RS*, št. 3/07 – uradno prečiščeno besedilo, 23/07 – popr., 41/07 – popr., 61/10 – ZSVarPre, 62/10 – ZUPJS, 57/12, 39/16 in 52/16 – ZPPreb-1.

Zakon o socialno varstvenih prejemkih (ZSVarPre), *Ur. l. RS*, št. 61/10, 40/11, 14/13, 99/13 in 90/15.

Zakon o urejanju trga dela (ZUTD), *Ur. l. RS*, št. 80/10, 40/12 – ZUJF, 21/13, 63/13, 100/13, 32/14 – ZPDZC-1 in 47/15 – ZZSDT.

Zakon o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev (ZUPJS), *Ur. l. RS*, št. 62/10, 40/11, 40/12 – ZUJF, 57/12 – ZPCP-2D, 14/13, 56/13 – ZŠtip-1, 99/13, 14/15 – ZUUJFO, 57/15, 90/15, 38/16 – odl. US in 51/16 – odl. US.

ZRSZ 2010 a, Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje: Predstavitev. Dostopno na http://www.ess.gov.si/o_zrsz/predstavitev (15. september 2016).

ZRSZ 2010 b, Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje: Aktualni projekti Zavoda. Dostopno na http://www.ess.gov.si/o_zrsz/projekti_zavoda/aktualni-projekti-zavoda (15. september 2016).

8. Priloge

8.1. Intervju I

Intervju z Nogometašem (op. a. psevdonim je bil izbran zaradi želje sogovorca po anonimnosti), enim izmed nekdanjih ljubljanskih brezdomcev, je bil opravljen 21. aprila 2016 v kavarni Cezar na Slovenski cesti 56 v Ljubljani, s pričetkom ob 9:45 in je trajal uro in 10 minut. Z Nogometašem sva se srečala in nekaj besed spregovorila že nekaj dni pred intervjujem v prostorih Društva Kralji ulice. Takrat mi je zaupal kratek del svoje zgodbe. Nogometaš je eden redkih brezdomcev, ki mu je kljub nekajletnemu življenju na ulici ves čas uspelo obdržati zaposlitev.

S – spraševalec

N – Nogometaš

S: Zdravo, Nogometaš!

N: Živjo! Kaj je zdaj?

S: Pa, nič ekstra. Kako si ti?

N: Tud kar v redu. Mal sem še zaspan, ampak bo že. (Smeh.) Sem nama že kar kavico naročil.

S: Aha, super. Bo tudi meni prav prišla. (Smeh.) Koliko imava kaj časa? Se ti kaj mudi?

N: Ne, pol popoldne imam šiht, dopoldne pa nimam nič.

S: Prav, potem imava čas. No, najprej bi se ti rad lepo zahvalil, ker si privolil v ta intervju, ki ga bom porabil za namene diplomske naloge. Pa bi te vprašal, če imaš kaj proti, če najin pogovor posnameva, ker bi mi bilo tako precej lažje pri kasnejšem zapisovanju.

N: Ne, zarad mene lahko.

S: Odlično, hvala. Ali potem kar začneva, ali imaš mogoče še kakšno vprašanje?

N: Ne, lahko kar začneva.

S: Super. No, za začetek bi te vprašal kdaj si se prvič srečal z brezdomstvom, koliko si bil takrat star?

N: To je bilo pred osmimi leti. Sem bil star 42 let. S svojega razloga, šel sem od doma in sem pač padel na ulico, ne dobesedno, ne. Saj sem ti rekel, kje sem prej bil čez noč, ampak to je kar ... Pred osmimi leti, ja.

S: In koliko časa imaš zdaj že stanovanje?

N: To je pa že, to je približno dobra štiri leta.

S: Torej si bil na ulici približno 3 do 4 leta?

N: Ja, ja.

S: Kaj te je prisililo v to, da si postal brezdomec? Kakšne so bile okoliščine?

- N: Ja, finančni problemi. In potem sem se doma s starši skregal in pol sem šel od doma. Finančni problemi, ane, ker sem pač sam bil kriv. Vsak enkrat nekaj zabrede, v neke težave, iz katerih se zdaj počasi rešujem.
- S: Pa si imel takrat že družino ...
- N: Ne, ne, ne. Sam sem bil. Še vedno sem samski. Tudi dandanes.
- S: So te finančne težave izhajale že iz mlajših let, recimo ko si bil star 20?
- N: Ne, ne, to so takrat nastale zaradi ene pač ... ene prijateljice, sem pač zašel v te težave.
- S: Pa si imel takrat kakšno službo?
- N: Ja, ja, na železnici. Jaz imam delovne dobe že 30 let. Jaz sem skozi delal v bistvu, nisem nič prekinjal z delovno dobo, s službo.
- S: Aha, torej si ves čas zaposlen na železnici?
- N: Ja, ja. Trideset let. Ne, ne ... na železnici delam od šestindevetdesetega leta.
- S: Kaj ti je bilo v vsem tem času, v teh letih, ko si bil na ulici, najtežje?
- N: Najtežje... kaj mi je bilo? Kako bi rekel, ne vem, točno ne vem. To prilagajanje na ulici, pa to da imam... pač, da sem tako padel v to, ane, ampak vsak lahko pade, to se zavedam. In to ko sem se doma skregal s starši in ... ko sem šel od doma in nisem našel besede iste z njimi. To je najtežje. To me je malo žrlo v sebi, ampak sem sčasoma to pozabil in sem šel naprej, ane, čez življenje.
- S: Kaj pa potem na sami ulici? Kaj ti je bilo najtežje, morda to, da si moral vsakodnevno iskati prenočišče ali hrano. Česa te je bilo najbolj groza?
- N: Od začetka ja, ampak niti ni bila taka groza, ampak ta občutek, da moraš nekaj pač, da si prepuščen ulici in se moraš znajti na ulici, da nisi lačen pa žejen. Ampak sčasoma se to navadiš. To je bistvo. Da si dolgo močen, da se navadiš. Ker ... prepuščen si bil sam sebi in če se ne znajdeš na ulici, to res ... Ker jaz sem videl na ulici, eni niso za na ulico, eni mladi. So prišli, pa res, se sploh ne znajdejo. Pa mu ti probaš kot stari brezdomec v bistvu pomagat, ampak če se ne znajde, se ne znajde. Sam si moraš nekako ... kamor prideš, v kakšno bilo okolje na ulici, kamor prideš se moraš sam prilagoditi njim. Ti se moraš prilagoditi drugim, kamor prideš. To je bistvo. Recimo jaz vem, primer, si dal dva evra za pijačo pa si dobil nazaj deset za pijačo. To je bistvo. Pol spoznaš prave prijatelje v bistvu.
- S: Pa se na ulici ustvari veliko prijateljskih vezi, lahko hitro najdeš prijatelje?
- N: Hmmm ... mislim, da bolj težko. Težko je tako kateremu zaupat, res. Recimo ta Dare Majtan je bil prvi, ki sem mu lahko zaupal. Mogoče je to sreča, ker sva skoraj istih let. Recimo mlajši malo drugače, starejši malo drugače, uni brezdomci malo drugače to gledajo na to in to je bistvo, ane. Saj pravim, prilagoditi se moraš vsaki družbi. Kamor prideš. Pa okoliščinam. Kakšne okoliščine so, a veš. To je najbolj bitno, da se prilagodiš. Tudi primerov je bilo, da so se stepli. Za litre vina recimo. Jaz nisem nikoli tega doživel, jaz nisem nikoli tak bil, jaz sem se rajši umaknil.

- S: Pa si se ti sam kdaj znašel v družbi, kjer so se zaradi litra vina stepli?
- N: Ja, ja. Jaz sem se rajši umaknil. Jaz vem, sem doživel, sem dal za liter vina, ga deci nisem spil, kapljice, sem se rajši umaknil. Je bilo tudi to, da so flaše razbijal pa to, je policija prišla, ampak sem se rajši umaknil. Ne smeš pa nobenega tako zacinkat, ane, policiji. Ne smeš izdati nobenega, pač rečeš: »Nisem nič videl.« Pridejo, rečeš: »Vem in nevem,« rečeš. »Sem videl in nisem videl.« Sem imel recimo primer, ko prodajam na določeni lokaciji Kralje ulice, za trgovino, je bilo marsikaj. So se tudi drogirali, so igle puščali in tako naprej. Pa so policaji izvedeli, pa so prišli tja na lokacijo. Pol je policaj prišel in je prišel do mene, pa me vprašal: »Kaj se tle dogaja, ti si skoraj vsak dan tle?« Sem rekel: »Ja, večinoma ja.« Sem rekel: »A si bil tam uzadi?« Sem ga kar tikal. Je rekel: »Ja, ti nisi videl?« »Ja. No, kaj me sprašuješ?« sem rekel. »Jaz sem videl in nisem videl, sem slišal in nisem slišal.« Sem rekel: »Manj veš, boljše je«.
- S: Pa si imel zaradi tega kaj problemov?
- N: Ne, saj je razumel, kaj sem mu hotel povedat. Pa je potem samo rekel: »Hvala lepa, lep dan,« pa je šel. Jaz sem imel tudi primer, da je prišel takorekoč diler mimo in je unmu ponudil. Belga, belega se reče, heroin, ali pa rjavega. Ampak jaz sem se rajši umaknil, kot da ne slišim in da ne vem pol nič. Manj veš, boljše je. To vse doživiš na ulici. Je bil tudi primer takšen, da ko smo pili iz konca vino, da so tablet noter vrgli. Pod jezik ga je dal in ko je nagnil, je tablet noter porinil v flašo.
- S: Kakšne tablete to?
- N: Ja tko, da ... tega ... teh pač, določenih sredstev, da si malo omamljen. Recimo, ja. Pa tudi je bil primer, pol je pa zaspal človek, pa so ga pokradli. Takšni primeri so bili. K sreči mene niso, ampak videl pa sem marsikaj. Pa ruzake kradejo, to marsikaj vidiš na ulici. Pa ... oblačila, pa tako naprej. Saj pravim, to ... eni so taki, eni pač taki. Odvisno od karakterja. Saj takšne so pol kmalu odstranili iz društva. Je prišel enkrat, dvakrat do nas: »Hvala lepa, lahko greš. Imaš tle za pivo, pa pojdi,« ane. Ker ni bil pač več zaželen. So našli pol drugo družčino. Recimo, narkoman narkomana naserje mimogrede za evro. Si umije obraz, tako se reče temu. Mislim, si umaže obraz. On mu posodi evro, pa mu ne vrne en mesec, dva. Pa spet, pol pa drugič pride, pozabi. Pa spet prosi za evro, mu je rekel pol: »Zdaj pa več ni, nimam.« Pa je vedel, pa mu je žvrklalo od drobiža po žepu. To sem jaz enemu dal enkrat, dvakrat po dva evra, tretjič, ko je prišel, sem rekel: »Nimam,« pa je vedel da imam. In to sploh pol vidiš, kateri ljudje kakšni so.
- S: Pa si imel kdaj probleme zaradi tega, ker si komu rekel, da nimaš denarja, pa je videl da ga imaš?
- N: Ne, pol ne, nič več. Nikoli. Pol me je pustil na miru. Je šel do drugega in je pol drugega fehtal, mislim prosil. Pač, taki so te. Nimajo nobenega več, kako bi rekel, obraza nimajo, nobenega sramu nimajo. Pa te razsodnosti tudi eni več nimajo. A je to od alkohola, ko so

preveč pijani, ali od droge. Jaz sem tudi doživel, sem spil s kolegi, so bili pijani, je bilo marsikaj izrečenega. Drug dan sploh ni vedel, kaj je govoril, ko je bil pri sebi. Zjutraj, ko je bil trezen. Sem rekel: »Je že v redu, tako je življenje.« Sem rekel: »Samo dobro, mi te poznamo. Drugič eden nepoznan, da bi takole prišel, bi te pretepli.« Saj to je včasih bilo, zaradi dveh besed, a veš? A veš... To je, tako je življenje. Pa tudi nekako, neke ženske, recimo, pa marsikaj je bilo. Tudi pri določenih, to imajo, tudi med njimi spolnih odnosov, na določenih mestih, sem rekel: »Pa ne morda to delat, fantje, kaj pa bolezen, pa to?« Sem rekel: »To ne gre tako.« Ji je dal tam 10 evrov, pa sta šla recimo. Ali pa dva tableta ali pa nevem, dva pira, pa za liter vina, pa sta šla, ane. To so te izkušnje, ki jih vidiš na ulici. Recimo, dol v Vincencijevi zvezi, ko sem dol se še hodil tuširat pa obleko prat, tudi tak primer, je bil brezdomec, toliko star, pa toliko cajta je imel ene hlače, pa da oprostiš, tolk je bil usran po domače rečeno, da je imel že trd drek v hlačah. Ko je dol pod tušem hlače slekel, ko jih je tam obesil al pa na tisto klopco, je drek tisti kar ven padel. Taki primeri in pol za takim moraš ti pač it noter, dokler ne očisti moraš ti za njemu, moraš se umiti. In marsikaj doživiš. Pa recimo ene štumfe je imel na sebi po en mesec... Taki so tudi ti brezdomeci.

S: Kje pa sicer dobite obleko? Jo dobite tudi na Kraljih...?

N: Ja, ja, ja. Evo tole, kar imam na sebi, to sem na Kraljih dobil recimo. Dobiš ja, dobro robo. Samo moraš pa ti kolege poznat, ker pol ti dajo kaj na stran. Moraš kdaj kakšno pijačo ali pa kaj dat. Pa v Vincencijevi zvezi tudi dobiš, če hočeš, ane. Tako kot je rekel tvoj kolega Goran, da lačen pa žejen pa umazan ne moreš biti, na ulici, če hočeš. Če imaš interes. Saj vem, mi imamo enega v ekipi, ko imamo to rekreacijo, se sploh noče umivat tip. Pa je toliko star kot jaz, ampak zgleda, nevem, kako bi rekel, se boji vode ali ne vem. Ti človeka ne moreš nekam prisilit, če noče to. Ane. Jaz bi tudi, recimo... kako bi pa odplačal jaz dolgo, če ne bi še naprej bil zaposlen. Nek prihodek moraš imeti. Pač zadolžil sem se malo, sem šel v neko stvar, ko ne bi smel it, ampak pol, ko ti je žal, pol je prepozno. Pol se moraš tega rešit nekako. Če si dovolj močen v sebi. Ne moreš ti meni reči: »Pejt to narest,« če ti sam pri sebi to nočeš. To je bistvo. Saj probam jaz tudi tele mlade fante, ki so ... čez nogomet pa druženje, pomagat jim. Samo ne morem jaz jim svetovati, če on noče tega. Da ni to v redu, če tablet poješ pa si ... Pa mu rečem jaz: »Ni to v redu, če travo skadite pred tekmo.« Ampak ne! Oni so pač taki. Ker pol vidiš na igrišču, nič ni od njega. Ni pravega efekta. Ampak taki so.

S: Pa je v vaši ekipi veliko teh, ki uživajo drogo?

N: Ja, zdaj imam ene dva, tri nova taka, mlada, pač ki ... kaj čmo.

S: Pa povzročajo probleme, ali se da z njimi vseeno sodelovat?

N: Da, da, da, da. Probaš ane, probaš, pa se da. Sej pol vidi, da pač ... da mu dobro hočeš, samo, ko je pod tem dojmom (op. a. pod vplivom), temi sredstvi, je malo težje. Ampak se

da. Mogoče pride včasih do konflikta, ampak se pol, se da na to, nekako se pomiri to, se da to uredit, da ne pride do večjega incidenta med nami. Ker nismo pa toliko, da bi toliko šli, da bi se stepili, to pa ne. Ker to je pa skrajnost, zadnja skrajnost potem. Ampak, saj pravim... saj to brezdomstvo pri nas, kako bi rekel, v primerjavi z Brazilijo, to sploh ne moreš primerjati. Tam je mamica ležala z otrokom na tleh, na kartonu. In policija to nič ne preganja. Pa tam raztrgani pa taki, pa bos. Sem rekel: »Pa mi smo 100 let pred njimi glede tega!« Sploh nismo mogli primerjati. Smo na plaži ležal na Copacabani, en tip prodaja očala, drugi brisače, tretji drese, četrti une suvenirje, peti ti pa krade, ko sploh ne veš, te okrade. Gre mimo tebe pa sploh ne veš. Sem rekel: »Zdaj pa vidiš, kako je.« Je rekel Dare unmu Romanu: »Zdaj pa vidiš, kako je to, ko ti Kralje prodajaš, ko vsakemu rečeš za Kralje ali pa za, če je kaj drobiža, kako je to. Zdaj se pa ti postavi v to vlogo. Kako je to.« Pravi: »Ja, saj imate prav.« In to je to, kako bi rekel ... To je, kako bi rekel ... od 2008 do zdaj, marsikaj se je spremenilo že zdaj in na boljše. Ker takrat je bilo samo društvo na Poljancu, saj pravim, so revije prodajali, pol se je začel ta, so nekaj prostorov dobili, smo se tam zadrževali, so bili veliko manjši prostori kot so tle, tam je vse na kupu, tudi te socialni delavci niso imeli svojih pisarn, da si kaj z njim opravil pogovor ali pa kaj, kakšne papirje uredil, je bilo res težko. Zdej tle je veliko lažje. A veš. Ampak so ti pomagal. Pa men Bojan, pa on pravi: »Pa, daj pejt v sobo.« Pa sem rekel: »Bom šel, ko bom finančno sposoben.« In pol sem na koncu le po treh, štirih letih, ko so mi govoril, reku: »Zdaj pa grem.« In po treh mesecih sem takoj dobil sobo pri Kraljih. To ... ko osemnajst mesecev notri prebivaš še z dvema cimri, ko imaš... to je trosobno stanovanje, souporaba kuhinje pa kopalnice. Saj pravim, malo se prilagodiš.

S: Pa si v tem času, ko si bil zaposlen, vendar na ulici, lahko kaj privarčeval za stanovanje? Ali si bil sicer na minimalcu?

N: Ja, ja, ja, minimelec. Saj ta plača je šla za te dolgove.

S: Aha, je bilo toliko dolgov?

N: Ja, toliko, da nisem mogel imet tudi za sobo ne. Pol, ko sem pa to, določene količine dolgov vrnil, sem pa lahko pol sobo si najel.

S: Pa si imel te dolgove do države, do kakšne institucije ali do koga?

N: Do banke pa do določenih ljudi.

S: Pa se ti je s temi ljudmi uspelo dogovorit, da si jim odplačeval po obrokih?

N: Ja, logično, ja. Jaz nisem bežal od tega, pa skrival se. So razumeli. Ko je bila plača, sem vrnil in to je to. Pač v določeni količini, kolikor sem lahko.

S: Koliko dolgov pa si moral odplačati, če ni to preveč osebno vprašanje?

N: Je bilo... tam ene 15.000 evrov. Približno. Ampak, saj to... to se sliši veliko in malo denarja, ampak je, ane. Ko je treba vrniti. Saj pravim, zdaj sem se iz tega prebil skoraj in to je ena nova šola. Vsaka šola nekaj stane. Recimo.

- S: Kdaj si pa pričel s prodajo časopisa Kralji ulice? Kmalu za tem, ko si pred osmimi leti pristal na ulici ali ...
- N: Ne, ne, ne ... To je bilo, kaj bi rekel, ene štiri leta dobrih nazaj. Najprej sem samo tako, bi rekel, žical po domače, prosil denar. In je šlo. In pol: »Zakaj pa ne bi probal časopis?« In jaz: »Ajde, vzamem,« in sem začel prodajati časopis. In zdaj na tej lokaciji tudi prodajam že tri leta dobra. In vsi tam že, sami od sebe mi dajejo, ko pridejo mimo, stranke.
- S: Na kateri lokaciji pa prodajaš časopis?
- N: Tle na Slomškovi. Tle od Kraljev, ko greš proti Metelkovi. Ko je ena Mercator trgovina. Tam ki je ta ... malo naprej od tu, kjer je ta srbska ambasada, kjer je zastava srbska. In tam je ta moja lokacija. Jaz tudi drugim dovolim, da prodajajo, samo da ni kakšnih neumnosti ne delajo. Jaz sem imel tudi primere notri, ko so šli v trgovino, pa so določeni kradli. Mi je rekla trgovka: »Daj, malo jih opozori.« Pa sem jih opozoril. Ne moreš ti trgovini, ki prodajaš, kjer služiš denar, krast. To ne gre, logično. Samo so, eni so poslušali, eni pa pač ne. Saj sem rekel, eni ljudje so ... pač ljudje smo različni. Zdaj, upam, da ti bo to kaj pomagalo pri nalogi, te življenjske izkušnje.
- S: Sigurno. Moj namen je vsaj delno spoznati vaše življenjske zgodbe in še predvsem vaš pogled in vaše mnenje glede zaposljivosti in interesa brezdomcev po zaposlitvi. Zdaj bova počasi prešla na vprašanja, ki se tičejo zaposljivosti brezdomcev. In me najprej zanima, kakšna se ti zdi ideja glede prodajanja uličnega časopisa?
- N: Ideja je odlična, kateri hoče. Oni ti ponudijo od začetka tri časopise zastonj. Greš na ulico, zaslužiš in pol s tem zaslužiš in greš spet kupit in naprej prodajaš. Samo eni tudi za to niso. Eni tudi to nočejo. Saj to je tudi ena vrsta dela. Jaz sem tudi doživel: »Pejt delat!« Sem rekel: »Ja gospa, saj nekaj delam v bistvu.« Sem rekel: »Jaz časopis prodajam.« Pa sem tudi doživel še kakšne druge stvari, recimo sem dobil jogurt v noge, pa takšne stvari. Mi je ena ženska vrgla. Pa v P.M. so me poslal že, pa tako naprej. Ampak to požreš pa greš dalje. Ker, ko pride druga stranka, ti nimaš kaj veliko komplicirat. Pač pride kdo: »Lep dan,« in gre mimo. In ona reče: »Lep dan,« ali pa ne. In greš naprej. Je pa to, kot si rekel, odlična ideja glede tega, prodaje, če hočeš zaslužiti.
- S: No, sprašujem zato, ker sem na Kraljih med drugim dobil tudi odgovor, da je to dobra ideja, ampak na nek način tudi potuha. Da je torej to dober način zagotavljanja dobička, na nek drug način pa, da je to tudi potuha, ker ni omejeno, koliko časa lahko prodajaš časopis. Mnenje dotičnega brezdomca je bilo, da dobiš s prodajo časopisa ravno toliko, da lahko še naprej vzdržuješ raven brezdomstva, da nisi lačen in podobno, težko pa si zagotoviš stanovanje oz. ne moreš kakorkoli drugače napredovat. Kaj ti misliš glede tega?
- N: Kaj jaz mislim ... mislim, da ni čisto tako dobesedno to potuha. Ker ti moraš tudi dat 50 centov za revijo v društvu, se pravi ne dobiš revijo zastonj, jo moraš plačat. Se pravi, ti če nimaš za revijo, ne moreš jo dobit. Je pa, s tem se da zaslužiti. Mesečno se da zaslužiti po

200, 300, 400 evrov z revijo, če vsak dan delaš, če prodajaš. Če se ti da, ane. Se pravi, zraven socialke, ki je 270, je še 300 evrov, to se pravi ... to je 600 evrov, to je kar neki denar mesečno, če gledaš tako. Je pa to, je pa to pač dejstvo, narkomani rabijo za drogo, alkoholik rabi za alkohol, pa za cigarete in ... gre denar. 600 evrov se sliši veliko in ne, če tako gledaš. V tem življenju, s tem standardom. Saj pravim, jaz mislim, da je to ... ni taka potuha, no. To je moje mišljenje osebno. Ja, ampak so tudi taki, ki niso sposobni več fizično delat. Ker imaš tudi take stare ... to populacijo od 35 let naprej, kaj boš s takim? Kam naj gre on delat? Recimo tudi, saj tudi po drugi strani so tudi agencije krive, ki so danes. Oni te zaposlijo, od 800 evrov ti 200 vzamejo. Če tako premisliš, pol s Kralji, kot sem rekel, pa s socialko, isti denar dobiš. Na ulici, če tako gledaš. Res je pa malo to, malo se moraš ponižat, pri tem. Saj niso vsi za to prodajo. Malo se moraš ponižat. Malo se moraš prilagodit. Zato moraš tudi... un, ki ti pride nasproti, ga moraš že, psihološko mal prebrat, kakšen človek je. Saj pravim, to je to, z moje strani. To je moje mišljenje.

S: Pa si se poleg prodaje časopisa v času brezdomstva srečal še s kakšnimi drugimi deli, tako legalnimi kot nelegalnimi? Omenil si, da si ves ta čas delal na železnicah, kaj pa še kakšna druga dela. Drugi, s katerimi sem govoril, so mi rekli, da se da dobiti različna priložnostna dela. Imaš izkušnje še s kakšnimi deli?

N: Ne, jaz sem samo pač tisto, samo Kraljem sem pomagal, kaj fizičnega delat, ko so pač rabili kakšno pomoč. Po stanovanju kaj preselit ali pa kaj takšnega. Društvu sem pač pomagal, ane. Ker sem pač videl, da so tudi oni meni pomagal s to prodajo revij pa tako naprej, ko v bistvu ... ne vem ... saj to lahko ti, boš to dal v nalogo ali ne, ker v bistvu pravila so taka, jaz zdaj sploh ne bi smel prodajati revije, ker sem zaposlen. Ne vem, če boš to povedal ali ne.

S: Pravzaprav to ni problem. Jaz sem v bistvu govoril z Goranom in mi je omenil, da ni pravila, ki bi prepovedal prodajo časopisa, ko si enkrat zaposlen. Da lahko časopis prodajaš še naprej.

N: Je bilo, meni se zdi, da je bilo od začetka. Meni so me ... recimo novi prodajalec, ko pride na ulico, pa proba prodajat, mora imeti uvajanje. Jaz pa Dare in še eden jih uvajamo. Ker recimo jaz, ko sem prišel, meni so kar ponudili, jaz sploh nisem imel ... mene noben ni uvajal. Jaz sem pač dobil revije in sem šel na ulico. Ko so videli, da sem v redu in da nisem tak, da se znam prilagodit, na ulici. Imaš tudi take tipe, ki za mladimi puncami žvižgajo pa vpijejo marsikaj, pa govorijo. Pa to ne gre. »Halo!« sem rekel, »To ne moreš tak bit.« Sem rekel: »Ni način. Kaj pa če pride nazaj, pa ti klofuto da? Ne moreš se tako obnašat!« Pa to je to, ko niso eni razsodni več, ko so pod vplivom določenih sredstev, to je tisto. Pa ga ti probaš: »Ja, sej vem.« »Ja, pa zakaj si pol tak?« Pa drug dan je isti. Pa nadležni so eni, ko so bolj od tega alkohola, pa tako naprej. Ampak saj pravim, ljudje smo različni. Ne more socialni delavec zraven njega stat pa mu govorit, kaj sme, kaj ne sme. Saj si dosti star, boš

že odgovarjal za svoja dejanja. Če ne drugače, boš pa plačal kazen. Smo imeli tudi na Slomškovi primer, je bilo, ko je bil en starejši. Isto tolk star kot jaz, ki je bil pijan, pa so policaji prišli, popisali nas, so rekli: »Gremo, lep dan.« Jaz sem s pirom v roki mu dal osebno, nič mi ni. Ta, ta drugi mu je pa tolk težil, tolk mu je težil ... Policaj se je že v kombi usedel, se je hotel odpeljat, on še kar v njega. In mu je pol na koncu kazen napisal za 400 evrov. Pa je rekel [policaj] temu brezdomcu je ime Polde: »Ne, ne, pusti me na miru.« Ne, on še kar v njega rinil, rinil. In pol je videl, da ni haska, je napisal mu kazen. In je pol pred njemu tisto položnico strgal. Ampak kaj češ. Jaz sem se obrnil, pol tam sem s kolegi naprej pivo pil. Pol sem pa pivo spil pa sem naprej revije prodajal. Pač taki so eni. Ne moreš mu pomagat. Tudi če mu probaš, mu ne moreš. On, on ima svojo usmerjenost, trmo v sebi, negativno in kaj čem drugega rečt, a veš. In to so te izkušnje v življenju, ki jih vidiš na ulici, a veš. Tri leta hodimo že ... tri leta, ja, tri sezone skoraj. Dobimo zastonj karte za Olimpijo, nogometni klub, pač preko e-maila smo prosili in sodelujemo s temi. Je pa to, ane, ne smeš ti, karta je vabilo, tako piše gor. Ne smeš pa karte prodajat. To bi mi pol zgubil karte na ta način. Pošljemo prek e-maila in gremo tja, jaz grem tja isk..., jaz mam, jaz sem zadolžen, v bistvu jaz to delam. Karte grem dvignit tja, kjer majo oni to pisarno. V kuverti dobim karte, dvignem in pol razdelim med nami. To pride kter pride, na tekmo. Samo to more itak človek, kateremu bomo zaupal. Imeli smo tudi primer, ko je enu probu prodat karte. Pa pol se je izvedlo pa je on pol, pol se je on umaknil. Tako je, ane.

- S: Kako ti je uspelo združiti življenje na ulici in delo? Kako ti je uspelo obdržati zaposlitev v času, ko si bil na ulici?
- N: Hmm... kako mi je uspelo? Jaz sem bil nekako prisiljen, saj sem ti že prej omenil, da so bili dolgovi, da sem mogel nekako dolgove vrniti. Moral sem imeti en prihodek. In sem pač, zjutraj sem vstal, normalno, sem šel v dnevno izmeno ali pa, ko sem šel v nočno, sem prebil dan bolj zunaj, ko je bila pa določena ura, sem šel pač v nočno izmeno. To sem nekako uskladi. To mi je uspelo.
- S: Pa ti je bilo zelo težko npr. iti v nočno izmeno po tem, ko si cel dan hodil po Ljubljani?
- N: Pa ne, saj ti pride v navado pol to. Tisti dan ne spiješ, pač, ne bi rekel, da nisem nič spil, spiješ, samo toliko, da si normalen. Ampak, saj ti pride to... ta bioritem ti pride, to ti mora v kri priditi. Ker dandanes že jaz včasih, ko se zbudim, ne vem, kter dan je, recimo, zaradi te službe. Ampak to, pač, pride ti to v tebe. To ni bil problem, recimo, zame, ne vem za druge. Je bil tudi primer pri brezdomcih, ko je prišel v ... prejšni dan se je zmenil za kakšen privat posel z enim, drugi dan pride, se mu ni dalo it ali pa sploh tam ga ni bilo, ko ga je prišel on iskat. Tudi eni taki so.
- S: Praviš, da si bil zaradi dolgov prisiljen delat, ampak najbrž bi se marsikdo, ki bi pristal na ulici, vdal v usodo in si rekel: »Mah, klinc pa še ti dolgovi, bomo že.« In greš živeti za sebe,

ne briga te za pretekle dolgove in »živiš z danes na jutri«. Kako to, da se nisi prepustil tovrstnemu mišljenju?

N: Ne moreš to, ker moraš vrniti dolg, drugače imaš lahko probleme. Tudi do banke ali pa... tako naprej. Ampak to te žene v boljše življenje. Vsaj mene je. V pozitivnem smislu. Pač zdaj, toliko let kot si s temi fanti, se prilagodiš temu. Vidiš kateri je dober, kateri ni dober. Spiješ kakšno pivo, imaš svoje mišljenje, ko ti ne paše nekaj, se umakneš in tako je to. Pač. Žene, kaj pa vem, mislim, to moraš v glavi razčistiti, kaj ti hočeš v bistvu. Recimo... to je dobro, da so mi Kralji tu pomagali s sobo pa to, pa da igram nogomet, da se nekaj, da imam neko družbo. Jaz sem po duši športnik, saj to, to je pozitivno. Saj če bi bil negativen, ne vem ... kako bi res odreagiralo. Saj je tudi težko biti... mislim, eni so negativci, ampak kaj češ. Pol čisto zabredejo v alkohol, ali pa bog ne daj v drogo, taki so eni. Ljudje smo različni, kot pravim, vedno bom rekel to. Če sam sebi ne pomagam, tudi drugi ti ne morejo.

S: Moram omeniti, da se mi zdi zelo pohvalno, da si kljub izkušnji ulice ostal tako trden in vztrajal s službo ter odplačevanjem dolgov, celo kljub temu, da je šel skoraj ves tvoj zaslužek za poplačilo dolgov in ti od plače ni ostajalo nič. Marsikdo bi vse nekam poslal in si rekel: »Kaj mi pa lahko, če nič nimam.«

N: Ja. Ja kako, jaz sem imel redni dohodek. Potem bi brez tega ostal. Zdaj jaz si tudi nisem mogel plačevati, zdaj sem si zrihtal, da dodatno zavarovanje plačujem, ker prej nisem mogel. Ker zdaj, ko greš k dohtarju, saj veš, da moraš vse plačati. Dobro, zdaj mogoče je to malo dedno. Zdaj so mi najdlje malo povišan sladkor v krvi in moram zdaj mirkati. Imam tablete, imam terapijo, ampak to je mogoče posledica tudi tega življenja na ulici, ko nimaš tako prehrano, kot bi jo moral imeti, ker taka prehrana stane. Recimo, pa pivo, pivo je strup za sladkorno. Pa tudi manj jem sladko, pa slano tudi ne smeš preveč. Tega se moraš držati. Ampak kaj češ. Moraš živeti s tem. Zdaj, ko imam tablete, upam da ne bom imel insulina, injekcije. Saj pravim to, če šport, bolj se moraš, tole, telesno, gibati pa to in je pol ... zmanjšaš. To je dedno, pravijo. Saj pravim, to so te izkušnje, ki so pozitivne in negativne. Saj ne more biti vse pozitivno, v življenju.

S: Bi torej lahko rekel, da te je življenje na ulici okrepilo?

N: Ja, ja. Ja, saj te more nekaj, nekaj te more. Nekaj se moraš tudi sam, premakniti, da nekaj narediš. Pa ko prideš ven na ulico zjutraj pa si brez centa v žepu ali pa ... Ker mene je Dare Majtan to naučil - vedno je drugi dan! In sem imel vedno jaz dva, tri evre v žepu zjutraj. Prideš tam, trije, štirje nimajo za liter vina, nimajo za cigarete, pa si dal evro, dva. Pa smo nekak pol skombinirali to. Ampak ne, eni so pa taki, da so pili, dokler je bilo tisti dan, pol pa tudi za sendvič ni imel, za burek ni imel zvečer. Sem rekel: »Zakaj to delate? To ni v redu, fantje.« Ampak eni so pač taki, njemu je samo važno, eni so toliko že prepiti, da rečem tako, da tudi vode ne spijejo, zjutraj. In res... sem rekel: »Pa ne morete to kar skozi, cel dan.« Sem rekel: »To ne gre tako.« Jaz sem se prav čudil, kako, in pol, pol pa noge

odpovejo, pa uno odpove, pa jetra odpovejo, ciroza jeter, pol pa ... Jaz sem enega poznal, je umrl, ko je imel 32 let. On je ob alkoholu še drogo užival. In je imel čisto rumen obraz. Cirozo jeter je doživel. Ampak on ni, on ni mogel brez par litrov vina na dan. Saj je bil v redu dečko, ampak kaj češ, če je tolk padel v to. Recimo, tudi, enim, Kralji ulice so enim starejšim brezdomcem omogočili, da so šli v dom. To je pa zadnja faza. Ko si tolk star, ker si tolk že v letih, ko ne moreš za sebe skrbet, recimo čez 60, 65 let. Sam tam v domu, nisi pa navajen, ker si toliko let na ulici, tam je pa drugačen režim. En red je tam, prilagajat se moraš. Tam pa ni alkohola, cela socialka gre za tiste, za potrebe, ane, doma, denar. Pa so jih že ene 2, 3, ki so tudi pokojni danes, ampak na žalost tako je.

S: Tudi sam osebno poznaš kakšnega brezdomca, ki je šel v dom?

N: Ja ja, ja ja. Poznal sem ja. Ene dva. En je bil celo profesor, bivši profesor. Ki je umrl. Ampak to je zadnja faza. (Intervju prekine telefonski klic, nadaljujeva po pol minute.)

S: Da kar nadaljujeva. Ali meniš, da je bila ravno delo tisto, ki te je spravilo z ulice? Ali je bila to tista motivacija?

N: Ja, ja. Ja, ja, logično, logično. Z delom, z redno službo sem ta dolg odplačal, ane. To je bila prava motivacija. Eni so rekli, včasih so mi rekli, pred nočno: »Pa kaj boš šel v nočno? Poklič, pa boš imel dopust ali pa bolniško.« Sem rekel: »To ne gre tako. To je državna firma, to je redna služba.« Sem rekel: »To ne gre, to se ni za hecat.«

S: Pa bi rekel, da si poiskal stanovanje tudi zaradi želje po ohranitvi službe ali kaj je bilo tisto, zaradi česar si danes »doma«? Sam se danes verjetno ne opredeliš kot brezdomec?

N: Ne, ne, ne, ne. Hmm, ja, to... delo in ta pozitivna misel v meni, ane. Pač, da pridem enkrat na zeleno vejo spet, da normalno zaživim. Da nisem odvisen od drugih.

S: Pa si imel tudi kaj podpore s strani kakšnih kolegov, Kraljev mogoče?

N: Ja, Kraljev večinoma, pa teh kolegov, ja. Kraljev pa kolegov.

S: Ko rečeš Kraljev, misliš na društvo ali na brezdomce?

N: Ja, ja, društvo. Pač, oni so me, določeni ljudje pomagali. Jaz sem tudi to, jaz sem mogel, ko sem nekam hotel it z njimi nogomet igrat, dopust dat v službi. Eni pač ... kar je logično, jaz sem zaposlen, moram si takrat čas vzeti, frej vzeti, ane, prosto. In to mi, pa te kolegi, ane. »Daj, ne pit.« pa »Da ne boš zablužil,« recimo »dons pred nočno.« A veš, kako je bilo to zjutraj, recimo, iz nočne, pa si spal tam v kontejnerju dve uri pa si mogel ven it. To so mi tudi tam omogočili, tam v zavetišču. Si lahko odspal z nočne vsaj dve uri. Kar je nekaj pomenilo, samo ni to to. Recimo zdaj je drugače. Zdaj z nočne prideš v sobo, zaspiš tam, ko ti paše ustaneš. Čist drugače občutek. Lahko si opereš pa se umiješ, kadar hočeš. Tam na Poljancu je bil določen režim. So bili tam, kontejner je bil, dva tuša, dve tuš kabine, si se stuširal zvečer ali pa zjutraj, preden si šel ven. Pol si pa mogel pa zapustiti zavetišče. Pol ob enajstih je bil ta obrok kosilo, do enih, pač, če si prepozno prišel je zmanjkalo, si brez kosila ostal. Sem mogel ... spet si prepuščen bil ulici, kolikor si imel denarja v žepu, si si

vsaj kaj kupil za jest. Pač, tako je. Zato, včasih so bile zamere. Ker si imel pet evrov pa: »Zakaj ne daš?« Sem rekel: »Ja, čaki. Jaz... nisem še nič pojedel. Jaz bi rad nekaj pojedel,« ane. Tudi taki ljudje so med njimi, ampak kaj češ. Zdaj, ali ga razumet ali ga ne razumet, glavno, da sebe razumeš, pa tudi če ti je zameril v tistem trenutku. On je sam gledu, da zasluži za liter vina. Njemu je ... prvo je bit liter vina ali pa dva piva pa cigareti. In to je to, pride v navado. Daš mu en evro, dva, pol pa kar pride v navado, boš ta tretjič kar dal. Sem rekel: »Čaki.« Sem rekel: »Jaz, jaz če nimam, jaz grem, pa naredim denar.« Ne moreš ti kar tamle čakati, pa sedet pa čakati, da boš vedno dobil. Iz neba ti ne bo padlo. Jaz sem gledal tako na to. Saj ti pomagaš, kolikor lahko, samo pol sem pa vidu. Kdo pa teb pomaga? Saj najbolje je odvisen biti na ulici sam od sebe. To je najboljš. Da ni pol kakšnih zamer. Saj to spoznaš sčasoma. Kdo je, kdo pa ni pravi. Te izkušnje dobiš. Saj pravim, narkomani, eni narkomani niso slabi, ampak on pač te potrebe, rabi kar pač rabi za sebe, ampak oni so pač taki. Ne moreš ga, kot praviš ti, prej k si reku, narkoman tud prodaja lahko revije, ampak on tudi rabi. Saj v bistvu ti narkomani, večinoma je redkokateri na ulici, oni so doma pri starših v bistvu. Kako bi rekel, ne pri starših, ampak starši so tud ločeni, ali je pri mami, ali je pri fotru ... in on gre na Metelkovo na terapije, dobi tist metadon spiije in pol malo bluzi po Ljubljani, po domače rečeno, dobi za kak šut, pol gre pa domov. Njemu je lajf, njemu ... enim se ne da Kralje prodajat, on raje dva tableta poje pa malo trave skadi, pa je mal v svojem svetu, pa kakšno pivo spiije, pol pa, pol gre pa domov. Zato je tudi društvo, pomaga enim, to je, mislim ... to so predobri, kar imajo. Sej pravim ... hrano dobivamo, kruh, bureke, jaz že dve leti nisem kruha vzel tle, niti enega bureka, pa tudi tortice dobimo, sladice iz slaščičarne, ane, recimo narkoman rabi sladkor, ko mu primanjkuje in to moraš razumet, ko jih vidiš. Saj pravim, tako je to v tem življenju in ... A veš, vsak ima svoje izkušnje.

- S: V redu. Če greva k naslednjemu vprašanju... kako živiš danes? Delo, stanovanje, družinsko življenje, prijatelji, dolgovi?
- N: Kako živim danes ... Ja, v redu živim. S prijatelji imam še vedno stike, tiste, ki sem imel in vedno bom imel.
- S: Imaš stike tudi s kolegi, s katerimi si bil kolega še preden si pristal na ulici?
- N: Ja, imam. Normalno da imam, normalno da imam. Pač, z dolgovi ... dolgovi kot dolgovi, tolk cajta kot bom imel, bom odplačal in bom pol mir imel.
- S: Pa ti je preostalo še veliko dolgov, jih moraš še veliko poplačati?
- N: Še drugo leto, še drugo leto, bom odplačal vse. Ker to moraš imet stike, saj pač, življenje je pač življenje, ane. Ne moreš to kar nekaj spremenit, čez noč. Mislim, da je to zelo pozitivno. Smiselno je, no, kakor jaz mislim. Recimo, eni tudi ne bi pristal na tak intervju, kot si ti zdajle ... a veš. Ker to je že nekaj ... Ampak če ne daš nekaj iz sebe, da se ne izpoveš nekako, te to tišči v tebi, vedno pa ne more to tiščati v tebi.

- S: Kako si pa zadovoljen glede stanovanja, ali si trenutno zadovoljen z razmerami, v katerih živiš? Ali imaš svoje stanovanje?
- N: V redu, ja. Najel sem sobo, najemnina je solidna, 150 evrov, souporaba kuh ... ne pardon, kopalnice, kuhinje pa nimam. Imam pa tak električen rešo in si not kuham v sobi. Saj, prilagodit se moraš tam, ko prideš, ker je v bajti. Soba je pa tam ene 15 kvadratov. Toliko, da se komot obrneš, imaš mizo notri, posteljo, dve omare, normalno. Hladilnik imam noter. Toliko, da imam te pogoje za življenje kolikor toliko, normalno življenje. Saj pravim ... pol imaš kopa..., v kopalnici imaš pralni stroj, nov, daš noter za oprat in to je to. Recimo eni, ki so toliko let v tem brezdomstvu, eni iz tega ne morejo, se ne prestavijo. Eni so tako navajeni živeti, da so na ulici, da so v teh bazah, starih bajtah, tako naprej. Jaz, ko sem bil štiri dni poleti, sem rekel: »Pa to ne moreš, to ne more tako bit.« Sem rekel: »To ni zame.« Pa sem tudi videl, ko se je zadel, zadrogiral človek zraven mene, pa sem se okol obrnil, pa sem spal naprej. To so te izkušnje, ki vidiš na ulici. Lahko bi pa... kaj drugega se zgodilo ... kdo v tebe iglo zapiči, ampak kaj čem, tako je bilo.
- S: Kako pa sedaj gledaš na družinsko življenje? Si želiš da bi spoznal kakšno partnerico?
- N: Ja, saj delam nekaj na tem, upam da bo kaj iz tega ratalo. Tej prijateljici sem jaz takoj povedal, kako živim, pa je nekako to sprejema. Je rekla: »Tudi to je delo.« Pa tudi ona je to pohvalila, kako sem delo obdržal pa tako naprej. Eni razumejo to, eni pa ne.
- S: Ali se ti zdi, da bi z dodatnimi programi zaposlovanja brezdomcev in usposabljanja brezdomcev za delo dosegli izboljšave glede zaposljivosti brezdomcev in s tem tudi bivanjske problematike?
- N: Logično da bi, pomoje, izboljšal, zelo izboljšal. Samo zdaj človeka v to pripraviti, to ni lahko. Ko je navajen tega življenja, toliko let. To ti pride toliko pod kožo, težko je tega pol človeka spremeniti. Da gre v to. Ker to delo, mislim, delo... delo je ena terapija. Eni, ki niso sposobni delati, kako naj dela.
- S: Pa se ti zdi, da bi morala te programe zaposlovanja brezdomcev voditi društva, kot so npr. Kralji ulice in Stigma, ali država s kakšnim uradom ali zavodom? Kaj meniš, da bi bilo za brezdomce ključno? Ali bi brezdomci sploh pristopili k tovrstnemu uradu?
- N: Jaz mislim, da bi mogla to država narediti, s tem da bi se mogla s temi društvi povezati. Da bi bila ena povezava od države do tega, teh društev. Da to naredi, brezdomcem omogoči delo. Samo, kot sem rekel že prej ... ne moreš ti človeka v nekaj prisiliti, če to noče. Je pa to dobro, da bi to podprli, država.
- S: Pa bi s tem posledično izboljšali tudi bivanjsko problematiko?
- N: Na nek način ja. To je vse povezano. Če finančno nisi odvisen, recimo, če imaš denar lahko si privoščiš pol stanovanje ali pa vsaj najemnino normalno plačuješ, kar je logično.
- S: Še eno malce drugačno vprašanje. Poskusi si zamisliti lestvico od 1 do 10, ki predstavlja pomen dela oz. zaposlitve za to, da si se osvobodil ulice, pri čemer bi 1 pomenilo, da delo

in zaposlitev nista imela vloge pri tem, 10 pa, da sta ravno delo in zaposlitev edina, ki sta imela vlogo pri tem. Kam na tej lestvici bi postavil sebe?

N: Jaz bi dal tam oceno sebi, tam 7 do 8, recimo.

S: Torej ti je to resnično veliko pomenilo in pomagalo.

N: Ja, ja, ja, v bistvu. Dost. Kakor sem rekel: »Če sam sebi ne pomagaš, tudi drugi ne morejo.« Moraš sam sebe najprej podpret. Če sebe nimaš rad, te tud drugi ne morejo imet radi. Trdna volja pa vztrajnost. In to je bitno, bitni, ta, pomen vsega.

S: No, imava še dve vprašanji. Kakšno bi moralo biti delo, da bi ga lahko povprečen brezdomec, ki je na ulici preživel nekaj let, kvalitetno opravljal?

N: Hmm... kakšno bi moglo bit delo? Ja, to delo bi se moglo njemu prilagodit čimbolj, pa da bi sčasoma pol napredoval.

S: No, v bistvu si sam pričel že z drugim vprašanjem. Kakšne bi porale biti prilagoditve delovnega procesa? Če bi prišlo do ustanovitve, reciva, zavoda, bi moral ta zavod upoštevati določene prilagoditve. Zdaj pa, kakšne bi morale biti po tvojem mnenju te prilagoditve?

N: Ja ne vem, da bi bil zraven kakšen terapevt ali socialni delavec ali ena oseba, ki bi se njemu prilagajal in ga v to počasi vpeljal. V te delovne navade. Ker vsak nima, človek, delovne navade.

S: Pa torej meniš, da bi moral biti ta socialni delavec prisoten ves delovni čas, ali je pomembno le, da mu je na voljo?

N: Da mu je na voljo. Odvisno je od te osebe, koliko se bo on temu prilagodil. Da bo čimprej ratal samostojen pri delu, ane. Eni, recimo, niso navajeni vstati ob sedmih zjutraj. To je že prvo, da bi se to navadil. Pa pol delovni proces, da se začne, da je pol aktiven, da ima energijo za delo. Da ima neki efekt to delo. To je bitno. Zato bi mogel en bit ob njemu, vsaj kakšen mesec, dva.

S: Kakšne pa bi morale biti ostale prilagoditve? Krajši delovni čas, gibljiv urnik, kaj ti meniš?

N: Je pa to, ja, to normalno. Je pa to ena stvar s tem pogojena. Kako boš njega odvrnil, da zjutraj ne bi pivo spil? Tisti, ki je odvisen od alkohola? Kako boš narkomana, da ne gre na terapijo, da ne spije metadona? To je pogojeno s temi stvarmi. On bi mogel to terapijo tam spit pa pol it na delovno mesto. Ali pa, kasneje, da ne začne ob sedmih, osmih, začne ob desetih. Recimo delovni, ta, proces, delovno mesto. To je pogojeno vse s tem.

S: Pa misliš, da bi bilo brezdomcem pri iskanju oz. ohranitvi službe veliko lažje, če bi z zaposlitvijo prišla tudi bivanjska varnost? Da bi npr. ob pričetku zaposlitve brezdomcu za določen čas, recimo za dobo enega leta, zagotovili bivanje v nekem stanovanju?

N: Ja, to je logično. To bi bilo dobro.

S: Kakšno pa bi po tvojem mnenju moralo biti delo, da bi ga lahko, če posplošiva, povprečen brezdomec, ki je na ulici preživel nekaj let, kvalitetno opravljal?

- N: Ker nima šole, ne vem, kakšno fizično delo. Samo počasi da bi to delal, ne da bi to mogel naporno delat, ane.
- S: Torej kakšna gradbeniška dela, selitvena dela ...
- N: Ja, to je odvisno od človeka. Kako bi se temu prilagodil. Toliko let če ne delaš, to je težko kar pridet zjutraj pa kar malto mešat, ali pa recimo kvadre predstavljat, recimo tele cegle in tako naprej, recimo, to ni enostavno. Ali pa prideš nekam v bajto, v stanovanje, v bajto, pa kar omaro zagradiš pa neseš. To ni kar tako. Koliko je človek pripravljen do tega. Za to bi rabil določene ljudi pa terapijo, ob temu.
- S: Torej če te prav razumem, vse je odvisno od dotičnega posameznika.
- N: Ja, ja. Kako bi se temu prilagodil. Ker, ni to enostavno. Pa da mu omogočiš pol, kaj pa vem, dobro malico, da ima, da ima moč, da ima energijo za to delo, da ima vol... bitna je pa volja. Če ni volje, potem ni nič. Brez volje ne gre nič, nobena stvar.
- S: Pa se ti zdi, da bi lahko recimo delodajalci na Kralje ulice kar poslali ponudbo del, na katere bi se zainteresirani brezdomci prijavi, ali se ti zdi, da bi pred začetkom dela zainteresirani potrebovali nekakšno uvajanje, npr. pri socialnem delavcu. Tako s strokovnega vidika, kot tudi glede osnovnih veščin sporazumevanja, ustreznega zunanjega izgleda in higiene ...
- N: Jaz mislim, da bi bilo boljše, po mojem, boljše bi bilo usposabljanje. Kakor sem rekel, počas pa sčasoma se prilagodi temu. Ker ni enostavno kar tako začet spet delat, če toliko let ne delaš neko stvar. Pa če ima kakšen poklic, zakaj ga ne bi opravljal, če ga zna. Samo, saj pravim, mogel bi bit socialni delavec ob njemu, da ima to psihološko terapijo, da ga spet pripravi na to delo. Sčasoma, pa počasi. Ker ni to kar čez noč, to enostavno. Saj pravim, kakor se prilagodiš pa kakor je človek pripravljen, pa koliko ima volje, res. Dejansko. Zdaj pa odvisno tudi koliko je star. To je to. Ampak eni, ki so na tem metadonu, težko je, kar čez noč to. Ker ne vem, koliko časa se rabi, da se tega reši. To je pogojeno s tem, s to terapijo. Da on pride, spi, pa da pol začne počasi časovno delat, ob nevem kateri uri. Ali pa alkoholik recimo. Kako bo zdržal, da od zjutri do dvanajstih ne spi enega piva. Jaz vem, ko grem v službo, jaz ne pijem. Samo to je spet ta volja, pozitivna, če jo ima človek v sebi, če je pa nima, je pa težko.
- S: Kaj meniš, kakšne so želje brezdomcev glede zaposljivosti?
- N: Kaj bi oni želeli, oni bi želeli to normalno življenje. Da ima kje bit, da ima stanovanjski problem rešen in da ni odvisen od droge, od alkohola in proba imet normalno življenje. To je pa pogojeno s tem, da je en človek ob njemu in ga v to usmerja pravilno. Samo če on noče, ga ne moreš ti prisilit v to. To je bitnega pomena. To je vse pogojeno z drugimi stvarmi. Če ta stvar steče – steče, če ne pa ne. To je moje mišljenje, no.
- S: Če te prav razumem, je osrednja naloga delodajalca, ki bi želel brezdomca zaposliti ta, da mu nudi primerno strokovno podporo s strani socialnega delavca, psihologa ...

- N: Ja, ja. Jaz mislim, da če greš zjutraj normalno na kavo z njim in se pogovoriš: »Boš tko delu, dej probi tko pa tko, dej sam sebe prepriči v to, če imaš voljo ...«. Potem mu daš normalno malico, primerno. Pa da ga nekako v drugo smer usmerjaš, stran od alkohola, od droge, to je bitno. Sej pravim, sam če on, če on že kot oseba to... ga ne moreš prepričati v drugo smer. Probaš že, ampak, če gre gre, ne gre.
- S: Pa meniš, da bi morali tudi delodajalci posedovati določeno mero komunikacijskih veščin?
- N: To bi bilo zelo pomembno. Je pa pomembna najprej prava človeška beseda, da znaš pristopiti k človeku normalno. Zdaj je pa odvisno, kako te sprejme, ali te sprejme ali ne. Saj pravim, ljudje smo različni. Odvisno je to, od človeka. Saj pravim, najprej se moraš z njim pogovoriti, če je pripravljen delat. Ponudiš mu neko stvar, ampak ne smeš mu pa preveč ponuditi. Če mu preveč ponudiš na enkrat, potem on to izkoristi.
- S: Odlično. Z mojimi vprašanji sva tako prišla do konca. Rad bi se ti zahvalil za tvojo zgodbo in odgovore na moja vprašanja.
- N: Ni za kej, sam da ti zrihtaš tole diplomo tko k je treba.

Intervju je bil zaključen ob 10:55.

8.2. Intervju II

Intervju z Mitjem, enim izmed nekdanjih ljubljanskih brezdomcev, je bil opravljen 25. aprila 2016 v Trot baru na Miklošičevi cesti 30 v Ljubljani, s pričetkom ob 10:20 in je trajal 55 minut.

S – spraševalec

M – Mitja

- S: Živjo Mitja!
- M: Zdravo, zdravo!
- S: Že kar na začetku bi se ti želel vnaprej zahvaliti za tvojo pripravljenost za sodelovanje pri intervjuju, ki ga bom uporabil za namene diplomske naloge z naslovom »Problematika zaposlovanja brezdomcev«. Imaš mogoče kakšno vprašanje na začetku ali kar začneva z vprašanji?
- M: Ne, ne. Zaradi mene lahko kar začneva.
- S: V redu. Zanima me le še, ali se strinjaš s tem, da pogovor posnamem, saj mi bo tako precej lažje zapisati najin pogovor?
- M: Ni panike, ti kar daj.

- S: Odlično, hvala. Za začetek bi te vprašal, kdaj si se prvič srečal z brezdomstvom, koliko si bil takrat star?
- M: To je zdaj... imamo dve definiciji brezdomstva. Prva je, da je brezdomstvo recimo samo tisti trenutek, ko si brez stanovanja, brez strehe nad glavo. Druga je pa malo globlja. To pa pomeni, da izhaja že iz otroštva, razdrte familije in vse ostalo. Torej, jaz sem bil praktično že v otroštvu, imel sem dva očima in vse ostalo, kar spada zraven in jaz se bolj nagibam k temu, da brezdomstvo ni samo v trenutku, ko ti pristaneš dobesedno na cesti, brez strehe nad glavo, ampak si lahko brezdomec že kot otrok, ki nima podpore družine. Ko si pravzaprav prepuščen ulici. Torej jaz lahko rečem, da sem postal v prvem primeru brezdomec v otroštvu, v drugem pa pri šestnajstih letih, ko sem šel od doma.
- S: Od takrat si stalno na ulici?
- M: Ja nevem kaj pomeni na ulici, imel sem najeta stanovanja, imel sem obdobja, ko sem imel dovolj denarja, da sem bil preskrbljen. Imel sem dva poizkusa družine, življenja s partnerko, imam dve hčerki in enega vnuka, z vsako partnerico, ampak nič ni klapalo do enega obdobja ko, ne vem, kaj se je zgodilo, ne znam razložiti, v glavnem, drugo brezdomstvo je pa bilo, ko sem šel iz Maribora, to je bilo 2006, meni se zdi, ko sem bil eno leto dobesedno na ulici, to pomeni spat po hodnikih, po podhodih in tako.
- S: In koliko časa si bil potem na ulici, eno leto?
- M: Eno leto sem bil tisto, striktno na ulici in potem lahko štejemo, da sem šel v komuno in potem sem imel še en zapor. Vse skupaj trije zapori.
- S: Omenil si komuno, si bil tam zaradi težav z alkoholom?
- M: Z alkoholom in drogo.
- S: Delno si zdaj že povedal, kaj te je prisililo v to, da si postal brezdomec. Naštel si neurejene razmere v družini ...
- M: ... ne, tisto je bilo v otroštvu, pač tisto je ena stvar, ki potem... zažene to kolo. Ampak druga stvar pa je, da niti jaz, potem do odhoda v komuno, nisem znal... sem se po starih vzorcih recimo ... Saj sem imel tudi svojo firmo, smo tudi nekaj poizkušali, ampak vse skupaj je bilo brezveze.
- S: Ko si omenil, da si v letu 2006 pristal na ulici, ali je bila za to kriva finančna stiska ali kaj drugega?
- M: Ne, ne, to je, ko ti naredi v glavi. Prideš iz zapora, poizkušaš nekaj prve dni, potem zapadeš v isto sranje in potem je bilo v glavi samo nekaj, da moraš it. Pač, ali boš nekje crknu al pa moraš it. In takrat se spomnim, takrat sem ukradel enega, tega, piči-pokija al kaj je to, fiat, mali. Peljal sem se do Celja, tam je crknu, potem sem šel na vlak, imel sem plan na morje it, neko službo najt, nekaj, karkoli. Ampak ostal sem v Ljubljani in takrat se je potem začelo tisto striktno na ulici.
- S: In koliko si bil takrat star?

- M: Samo malo. (Intervju prekine zvonjenje telefona, Mitja se javi na telefon, najin pogovor nadaljujeva po minuti.) No, mislim, da je bilo 2006, ali je bilo 2007? No, sej tu zdaj ni pomembna letnica, takrat je pa bilo, da sem bil dobesedno na ulici. Potem na ulici, nisem imel pojma. Prvo sem spoznal enega, ki je prosjačil tam v Zvezda parku in tam je bil potem prvi liter, tako sem začel prosjačit, potem Kralje ulice prodajat, tako.
- S: In koliko si zdaj star, če te smem vprašat?
- M: 45.
- S: Kaj ti je bilo v vsem tem času, v tem letu, ko si bil striktno na ulici, najtežje?
- M: Pravzaprav ... nič. Zjutraj vstaneš, greš na lov za tisti prvi liter, za drogo in to cel dan potem. Mogoče je bilo najtežje tisto, da sem poskušal it delat. Takrat smo imeli šotorišče na gradu Ljubljanskem in sem se odločil, da bom šel probat delat. Sem šel v eno picerijo in sem prosil, ker sem kuhar po poklicu, če lahko grem delat in sem dobil. Ampak to je ... nekako ... spat v šotoru in hoditi delat, ane ... ni najbolj šlo. Zraven tega se mi tudi zdi, da je veliko izkoriščanje situacije s strani delodajalcev, ko izvejo. Tako, v finančnem smislu, ker ti si prisiljen recimo it do šefa pa reči, da bi rabil nek denar naprej. Zdaj, »Zakaj?« Najlažje je reči za stanovanje, da bi najel stanovanje. »Ja, zakaj pa moraš najet stanovanje, zakaj pa moraš to?« In potem, sploh če poveš zakaj, si gotov. Se pravi, te ima v šahu. Zato, ker on ve, da tistih 20, 30 evrov, kar boš rabil za dan... S te strani se mi zdi zelo težko.
- S: Pa je tega izkoriščanja veliko?
- M: Ja, ja, tega je precej, ja. Poznam tudi ljudi, ki hodijo npr. na tržnico pomagat ali pa karkoli pomagat, ampak za zelo mali denar. Zraven tega, da ni nobenega zavarovanja, na črno. In delaš kot črnc recimo, ali pa na kakšni kmetiji. Poznam človeka, ki je šel na kmetijo, je delal za hrano in za stanovanje, kot oni sužnji. Saj tudi na Kralje pride kdaj kakšna cvetka, da recimo kakšna kmetija ali pa kdo rabi, ampak to je malo ponižujoče, delaš za hrano in stanovanje. Samo to je napaka, ti če se hočeš pobrat rabiš mnogo večjo podporo, kot pa hrano in stanovanje. Zraven tega, da bom jaz npr. cel dan garal na vročini, dežju, nevem kje, zato, da bom imel potem streho nad glavo, tako, da v tem je problem.
- S: Kdaj si pričel s prodajo časopisa Kralji ulice?
- M: Prvič sem se srečal v tistem obdobju, ko sem bil na cesti. Pač, to je bila neka možnost preživetja. Vseeno... tisti časopis ... 50 centov si nekje zbral, kupil tisti časopis in ga prodal za 1 evro, večkrat si dobil 2 evra, ampak tisto je bilo iz dneva v dan. Drugič sem se pa srečal s prodajo zdaj v tem obdobju, ko so projekti malo večji. Zdaj si urejam sobe, počasi izpit za avto in vse ostalo... to pa je drugič. Zdaj imam malo manj časa, mi ne gre skozi, ampak tisto, ko sem si tako na stran dajal, se je kar nabralo. Se je kar dalo nekaj zaslužiti.
- S: Kakšna se ti zdi ideja glede prodajanja uličnega časopisa? Je to potuha ali predvsem dober način zagotavljanja dobička?

- M: Jaz mislim, da je to odvisno od človeka. Kakor vzameš. Zdaj, če nekdo prodaja časopis zato, da bo plačal stanarino ali da si bo napolnil hladilnik ali karkoli se mi zdi, imamo take primere, da je to kot redna služba. Ti, ko zjutraj vstaneš, greš prodajat časopis, ga prodajaš recimo osem ur, si kupiš malico, si kupiš pijačo, v redu ..., prineseš domov denar. Drugo so pa narkomani pa to. Tam je pa bolj zloraba časopisa, ne potuha, ampak zloraba. Za neko drogo, alkohol in vse ostalo. Zdaj potuha ... v vsakem primeru je to delo. V vsakem primeru moraš ti časopis prodat, v vsakem vremenu moraš ti nekje stat, na dežju, vetru, snegu, kjerkoli in prodat časopis, da dobiš denar. Dobro, zgodijo se zlorabe, recimo, s tem časopisom, kar je normalno, ampak po moje to ni potuha. To je pomoje krepko delo, zelo težko delo. Konec koncev zdaj probaj stati na dežju: »Kralji ulice, Kralji ulice...« in na koncu prešteješ in OK, 20 evrov, moker, prezebel in vse ostalo, ali pa na vročini... kakorkoli. Nikakor ni potuha, ne.
- S: Ali si se poleg prodaje časopisa v času brezdomstva srečal še s kakšnimi drugimi deli, tako legalnimi kot nelegalnimi?
- M: Ja, saj to sem ti prej omenil. To je in v gostinstvu... karkoli, ane. Mnogo je tega, pač to je, da poskušaš vseeno nekako ovrednotiti sam sebe, ampak kar se tiče takih ponudb dela, razen časopisa, se vedno konča, razen v primerih kot je D., ko je v redni službi bil nonstop, se vedno konča pri izkoriščanju. In če ti ne dobiš tiste cene, da si nekaj vreden, je vse skupaj brez veze. Ne gre za tisti denar ... ali bo 40 evrov, ali bo 100 evrov, ali bo to karkoli, ampak tista vrednost, da si nekaj.
- S: Pa je sicer veliko takšne ponudbe del, da na ulici pristopijo k tebi in ti rečejo: »Potrebujem pomoč pri neki stvari, ali bi mi šel pomagat?«, ali pa recimo »Poznam nekoga, ki bi rabil delavca,« in podobno?
- M: Resnih ponudb ali smešnih?
- S: Kakršnih koli.
- M: Tega je veliko. »Pridi mi preštihat vrt,« ali pa »Pridi mi prepleskati ne vem kaj,« ampak pridi to za usrano, neko malenkost. Ker si ti potem izračunaš, stojiš tam in prodajaš Kralje ulice ali pa greš tam 8 ur ali 10 ur ali pa 12 ur, se po domače, jebat z nečim in na koncu dobiš 10 evrov. Veš da boš rajši stal tam s Kralji ulice, pa kar bo pa bo.
- S: Pa se ti zdi, da ljudje prepogosto mislijo, da brezdomci potrebujejo predvsem hrano, ne pa toliko denar? Ali kdaj ljudi prosiš za kakšen evro, pa ti namesto tega ponudijo nakup hrane? Je tega veliko?
- M: Ja, ampak jaz to ljudi razumem. Ljudje nočejo denarja dajat za drogo, nočejo dajat denarja za alkohol. Oni radi pomagajo, ampak če ti da evro, saj ne ve, kam bo šel tisti evro. Tisto ni po moje toliko v tem smislu, da si lačen, ampak je bolj v tem smislu: »Rad bi ti pomagal, ne dam ti pa evra.« Meni se je zgodilo, ko sem prodajal časopis, mi je rekel da mi da 20 evrov, ampak jih moram v trgovini zapraviti. Dobro, meni je bilo to enostavno. Kupim za

psa, kupim za mačka, ki ju imam doma, pa za sebe nekaj pa je v redu. Zdaj pa, če si na ulici, si boš pa kupil kak zaboj piva ali pa par litrov vina. To je težko, saj ljudje radi pomagajo. Jaz ne mislim toliko, da oni mislijo, da si ti lačen. Na to foro: »Lačen sem,«, niti ne gre, ne pali toliko več. Toliko so ozaveščeni, da vejo, da obstajajo stvari, kamor lahko greš ti jest. Tako da nevem, po mojem je težje dat denar za neke neumnosti.

S: Torej, če prav razumem, je tako legalnih kot nelegalnih del dovolj, vendar te skušajo delodajalci tudi v okviru legalnih del izkoristiti.

M: Ne, to so samo obljube: »Boš delal poskusno 3 tedne, ali pa mesec dni, potem te bom pa zaposlil.« In takrat se ta mesec dni potem vleče, vleče in vleče.

S: Kako pa je potem z denarjem, ga dobiš?

M: Dobro, denar. Denar je pač tisto ... je recimo, od začetka je, potem se vse skupaj zavleče mesec dni pa dva meseca. Ljudje pač vidijo, delodajalec te bolje spozna, bolje vidi da te lahko izkorišča.

S: Ali si bil v času, ko si bil na ulici, kdaj tudi redno zaposlen?

M: Ja, v tej piceriji, samo to ni bilo dolgo. Samo to je bilo tako, da niti jaz nisem dolgo zdržal. Enostavno, ne vem, rabiš nek počitek, rabiš neko higieno, rabiš vse to, da hodiš delat. Zraven tega niti psihično nisem zdržal. Tam v tej piceriji še razumem nekako, ker sem bil totalno na ulici. Te stvari, ko pa imaš neko stanovanje ali nekaj, potem pa je druga pesem. Takrat pa, se mi zdi, da ni bila to od mene krivda, ampak od delodajalca. Ti, če se nekaj zмениš, delaš za toliko. Datum ko je, naj bo, ne more biti datum potem čez tri mesece, saj ti rabiš denar, ti moraš plačat stanovanje in vse ostalo isto, tako kot vsakdo. Tu se mi zdi problem.

S: Ali zdaj trenutno kje delaš?

M: Trenutno delam prostovoljno tu pri Kraljih. Dobim nekaj denarja, to je 70 evrov pri socialki, pa še eno delo delam, ki je tudi, bi rekli uradno, prostovoljno, ampak tudi dobim plačano, pogodba je in to je to.

S: Ali si trenutno še na ulici?

M: Ne, jaz imam stanovanje. Prvo sem bil v programu Kraljev ulice, tem nastanitvenem, sem ga naredil. Jaz sem zdaj v stanovanju od Kraljev ulice, samo tržnem. Torej plačujem najemnino, komunalo ... dobro, en del imam zmenjen s Kralji ulice, da oddelam za njih. Tako da ja, praktično sem na svojem.

S: Torej bi se opredelil kot nekdo, ki ima dom?

M: Ja, ja.

S: Ali meniš, da je delo tisto, ki ti pomaga, da se spraviš z ulice? Ali je to glavna motivacija?

M: Ja, jaz mislim, da delo je prvo že odgovornost. Da imaš ti občutek neke odgovornosti: »Ja zjutraj moram vstati, moram it delat«. Tudi recimo, če si s kolegi zunaj, po starih navadah, pa spiješ kaj, imaš v glavi: »Moram it delat«. Če imaš delo, ti da ta občutek neke

- odgovornosti. Zraven tega, tudi ko je plača, več: »Zdaj moram pa prvo račune plačati pa vse, zdaj kar ostane pa...« kaj te briga, ane. Tako da ja, delo dosti pomaga, samo tako delo, kot je na Kraljih ulice, ko ni tisto, kaj jaz vem, tako moraš, moraš, moraš ..., ampak fajn bi bilo, da bi.
- S: Torej če te prav razumem, je delo nekakšna spodbuda. Ali se ti torej zdi, da je prav delo tisto, ki te zadrži stran od ulice?
- M: Sigurno. Eno od mnogih stvari je tudi delo. Tako kot vsaka stvar, ki te ovrednoti, ki ti da, da si človek. Recimo društva, kot je Kralji ulice, karkoli takšnega. Si nekaj vreden. To je pomembno. Saj zdaj delo ... pa makar je to, kaj jaz vem, tam morm it par papirjev okoli Kraljev ulice pobirat.
- S: Torej nekaj, kar te osmisli. Kako pa živiš danes? Delo, stanovanje, družinsko življenje, prijatelji? Omenil si že delo, da ga sedaj opravljaš prostovoljno prek Kraljev ulice in da še neke druge, smem mogoče vprašati, kje še delaš?
- M: Dobro, to ne bi povedu kje, lahko pa povem kaj. To je rediteljstvo, varovanje na nek način. Glede stanovanja sem pa bil v sklopu tega programa Kraljev, zdaj pa plačujem najemnino, lastniki stanovanja so pa Kralji ulice.
- S: Kako pa je z družino, prijatelji? Ali so to isti prijatelji, ki jih imaš na Kraljih, ali imaš mogoče še kakšne prijateljske stike s kolegi iz časa, preden si šel na ulico?
- M: Ne, s tistimi nimam več stikov. Videvam jih na Kraljih, ampak nimam stikov. (Intervju prekine zvonjenje telefona, najin pogovor nadaljujeva po nekaj sekundah.) Ja, zdaj ti prijatelji na Kraljih, s temi. Imam eno partnerko, s katero ne živiva skupaj, se vidiva ene dvakrat, trikrat na teden, navezal sem zopet stike z bratom, z eno od hčerk. To.
- S: Vmes pa nisi imel stikov s hčerama, če prav razumem?
- M: Ne.
- S: Kako težko je bilo ponovno navezati stike? Komu je bilo težje? Kaj so bile ovire?
- M: Ja, še vedno je ovira. Kaj sva midva? Oče pa hčerka ali kaj sva? Ker tisti občutek, ona je bila stara štiri leta, obe dve sta bili stari štiri leta, ko sem jih zapustil in zdaj ... Oče jim nisem, ona je zdaj stara 24, torej tistega ne moreš nadoknadit. Nikakor ne. Bolj tak prijateljski odnos, bi rekel temu, kot vez oče–hčerka.
- S: Ali je tudi to ena izmed stvari, ki te drži stran od ulice? Ker si okrepil stike s hčerko?
- M: To je bolj bolečina. Ne zato, ker sem okrepil stike, ampak zato, ker ti ne moreš tukaj spremenit nič za nazaj. V vsem drugem lahko nekaj za nazaj spremeniš, tu pa ne moreš, ne gre.
- S: Pa so ti stiki še dodatna motivacija, da ohranjaš stike še naprej?
- M: Ne, ne. Ne, zato, ker je bolečina. Ker je to nekaj, zaradi česar moraš biti močen, da ne padeš. Tako da ne bi rekel, da je to odvisno toliko od motivacije, to je bolj kot opomin, neki križ, ki ga moraš nosit.

- S: No, če se pa sedaj naveževa še na temo moje diplomske naloge ... Ali se ti zdi, da bi z dodatnimi programi zaposlovanja brezdomcev in usposabljanja brezdomcev za delo dosegli izboljšanje zaposljivosti brezdomcev in s tem tudi izboljšanja bivanjske problematike brezdomcev?
- M: Saj to se je dobro začelo, bi jaz rekel, tole socialno podjetništvo. To se je ful dobro začelo, samo to je nekje na eni točki obstalo, ali ni možnosti, ali ni dovolj prilagojeno? V glavnem se mi zdi takšen program zelo super. Zato, ker ni zahteven, recimo stopnjo po stopnjo in ti si vedno, korak po koraku si lahko samo urediš življenje, ne moreš ti zdaj preklopiti – hop! Zdaj bo pa takoj v redu, sploh, če je kakšna odvisnost, sploh ne gre. To socialno podjetništvo je super zasnovano, samo ne vem, zakaj to ne zaživi. Drugo pa tudi, tako kot ima Vincencijeva, ko brezdomce vozijo na Mirnski grad, tam delajo na njivi, ne vem kaj vse, v glavnem centru imajo vezice za kavne avtomate, to je po eni strani dober poskus, je pa vprašanje, koliko se bo to prijelo. Ko ti začneš v glavi razmišljat »Izkoriščanje, izkoriščanje, izkoriščanje,« ane, ko ti vidiš »Zdaj pa sem delal«, recimo »smo postavili hišo ali pa smo postavili ne vem kaj, notri pa živijo drugi.« Zakaj sem jaz to delal, za škatlo cigaret ali za tisto kosilo, malico pa to ali zakaj sem jaz to delal?
- S: Če te prav razumem, se ti zdi to delo podcenjeno in premalo plačano?
- M: Kolikor jaz vem, na Vincencijevi sploh ni plačano, tam so te dobrine, ampak to ni tisto, kar tebe naredi človeka. Tebe človeka naredi, da jaz petnajstega, prvega, enaindvajsetega, bilo kateri datum, dobim plačo, s katero bom jaz razpolagal. Če jo bom zapil, jo bom zapil, je moj problem. Če bom plačal račune, bom plačal račune. Ampak jaz sem to zaslužil. Zato je dobro, recimo, makar je to polovični delovni čas, pa tudi plačan si polovični delovni čas, ostalo delaš prostovoljno. Tako kot je na Kraljih. Ampak tebi je lahko delati prostovoljno, ker si cenjen, neka pripadnost, ne vem kaj. Če pa bom jaz nekam hodil, zjutraj me bodo odpeljali nekam, na neko njivo delat, dobil bom škatlo cigaret, dobro, jaz ne kadim, ampak vseeno škatlo cigaret, dobil bom kosilo, malico, večerjo. To je vprašanje, ane. V tem je razlika. Dobro, saj tisto druženje in vse ostalo ti da svojo ceno, ampak ne tisto za ... Prazaprav ne greš naprej.
- S: Torej če povzameva, si mnenja, da je bil program socialnega podjetništva dobro zasnovan, ampak je škoda, ker je obstal. Ali meniš, da bi se brezdomci bolj odločali za zaposlitev, če bi z zaposlitvijo prišla tudi bivanjska varnost? Se ti zdi to ena izmed možnosti, kako razrešiti bivanjsko problematiko brezdomcev?
- M: Ne, ne. Ker ti moraš človeka spoznat, moraš videti, če ima voljo, če ima to. Jaz poznam mnogo ljudi, ki so ful sposobni, recimo, od gradbeništva do bilo česa, pa so na cesti. Zdaj pa je zopet tako, ne moreš ti reči petsto ljudi je na cesti, petsto delovnih mest, zdaj bomo pa rešili situacijo. Ne, ne bomo je, ker nimajo interesa. Ker je lažje bit na cesti iz dneva v dan, ker ti, ko se zaposliš, potegne to celo kompozicijo za sabo. Ko sem se jaz zaposlil v tistem

letu, ko sem se na Kraljih ulice zaposlil preko javnih del, mene so takrat hoteli požret. Od davčne, preživninski, izterjevalci, bla bla bla... za nazaj. Zdaj bom pa jaz 630 evrov dobil ali pa 690 evrov dobil plače, okej potem, najmanj, kar lahko dobiš ven je 560, še gre skozi, potem pa še ti izterjevalci pa vse to direktno, potem pa ti ostane ena tretjina plače. Saj jaz ti pravim, jaz sem kriv. Karkoli sem naredil, sem kriv. Ampak ne moreš ti mene, po tistem, ko se jaz zaposlim, direktno požret. Torej jaz delam za kaj? Da imam na koncu 180 evrov. To je manj kot socialka.

S: Kaj meniš pa o tem, da bi država tistim brezdomcem, ki bi se želeli zaposliti in imajo dolgove, omogočila npr. dolgoročni kredit z mesečnim odplačilom, reciva 50 evrov? To se ti zdi sprejemljivo?

M: Ja, to bi bilo v redu. Ali pa po zmožnosti, da rečejo od 50 evrov po zmožnosti. Saj tebi ne bo problem dat 100 evrov, 150 evrov za stare pufe, če boš ti imel, da lahko preživiš. Če pa boš ti delal, delal, delal, delal... pa nič, vedno bolj te bodo žrli. Saj to je bilo na Kraljih ulice letos, saj je Bojan meni lepo rekel. Je rekel: »Saj ni problema, mi te bomo že zaposlili, imamo javna dela«, samo v čem je smisel.

S: Torej po tvojem mnenju država brezdomcem ne pomaga ravno pri tem, da bi se rešili brezdomstva in vas na nek način s takojšnjim odplačevanjem starih dolgov »stiska v kot«?

M: Ja, točno to. Država pač razmišlja pametno, bi rekli, konkretno. Dajmo mi ljudi obrat, ampak ne glejmo mi v to, kaj lahko kdo, ampak samo baši, baši, baši ... In kaj je od tega? Saj to je problem pri socialnem podjetništvu. Saj to je bilo zasnovano ravno zato, da se to ne bi dogajalo. Da bi pomagali ljudem zaživeti nekako, postopoma. Saj to gre korak za korakom, to ni takoj. To je, to je največji problem pri meni, ali pa jaz vem, da je kar nekaj takšnih, da je to problem.

S: Pa če se zdaj še nekoliko osredotočiva na samo delo. Kakšno bi moralo biti delo, da bi ga lahko, če posplošiva, povprečen brezdomec, ki je na ulici preživel nekaj let, kvalitetno opravljal?

M: Zdaj odvisno od človeka do človeka. Jaz ne bi gledal na to, zdaj pa brezdomci ne morejo opravljati dela. Sploh ne bi, zato, ker dokler tebi zdravje kolikor toliko služi, dokler nisi res tisto, da ne moreš, ne vidim, kakšno bi moralo biti delo. Delo bi moralo biti takšno, da bi ti zjutraj vstal z veseljem in šel delat, pa makar 10, 12, 15 ur, se vrnil z dela in še vedno živel, ane. Ker, zdaj, če ti z veseljem delaš, imaš nekaj od tega. Drugo pa potem postopoma, družina in vse ostalo. Fora dela bi mogla bit ravno v tem veselju, da ti hodiš delat, ker veš, zakaj hodiš delat. Zdaj, jaz ne bi brezdomce dajal v tak pol, zdaj pa to so neki ubogi, nemočni in vse ostalo, zato, ker to ni res, razen tako, kot sem prej izpostavil ljudi, ki so bolani, to pa je isto pri vseh.

S: S tem misliš na težave v duševnem zdravju ali fizično nezmožnost za delo?

- M: Duševne težave ... tako ali tako ima vsak skoraj duševne težave. Zdaj ne bi rekel, da je nor, ampak duševne težave, neke stiske, travme.
- S: Misliš s tem na vse ljudi, ali specifično na ljudi, ki so na ulici?
- M: Ne, na splošno. Vsak ima nekaj, vsak nosi nekaj. Ne poznam človeka, ki nima čisto nič. Tudi takšni, ki imajo duševne težave, ki niso zopet kot bolezen, tu se razume, da enostavno je hospitaliziran ali pa karkoli. Tudi. Saj duševne težave ti nastanejo ravno zaradi tega, ker si izločen, ker si odrezan, ker nimaš svojega jaza, večinoma. Tako da ja, tudi duševne težave. Saj ne boš rekel, da če ima nekdo duševne težave, recimo stiske, da ni sposoben delat. Daj mu možnost. Ampak ne tisto na grobo, ampak tisto ... Pa boš presenečen, boš videl, da lahko.
- S: Če te prav razumem, meniš, da je vrsta dela, ki bi ga posameznik opravljal, odvisna zgolj od posameznika samega in je pomembno, da se posamezniku da možnost zaslužiti denar in ne, da dela samo za prenočišče in hrano.
- M: Ja. Glej... pri nas je, mislim, svet je naravnan tako, da je denar merilo. Če bi bil naravnan drugače, bi bilo drugače, tako pa je naravnan na denar. Torej, smisel je, da ti petnajstega ali pa kateregakoli datuma dobiš denar, s katerim boš ti razpolagal, kakorkoli boš. Tako da ja, da imaš ti neko vrednoto. Jaz grem delat zato, da bom dobil plačo. Ne grem delat jaz: »OK, minil mi bo dan, ne bom na cesti.« Kaj bom pa delal? Garal na neki njivi. To, tako jaz mislim.
- S: Kakšne pa bi morale biti po tvojem mnenju prilagoditve delovnega procesa pri zaposlovanju brezdomcev? Predvsem na začetku zaposlitve.
- M: Odvisno od vsakega posameznika. Zdaj, te rane so vsepovsod različne in zdaj v enem trenutku je treba... (Intervju prekine telefonski klic, nadaljujeva po nekaj sekundah.) To jaz mislim, da je odvisno od vsakega posameznika, do vsakega posameznika, kakšne. To bi moglo biti... to so, to smo ranjeni in recimo kakor je na Kraljih, tam se vidi, recimo, kaj je kdo sposoben. Mislim, da je predvsem od tega odvisno. Saj ni ... tebi, ko zalaufa, ti zalaufa. Dokler ti ne zalaufa, se boš mučil in boš na koncu rekel: »Zakaj pa jaz to delam?«. Omejitve? Kaj pa jaz vem, kakšne bi mogle biti omejitve. Pač postopoma. Vsaka stvar bi morala biti postopoma.
- S: Meniš, da bi bila npr. kot ena izmed učinkovitih prilagoditev, ki bi v prvih tednih in mesecih pomagala brezdomcem, bolj fleksibilen urnik dela, za katerega bi se z delodajalcem sproti dogovarjala, ali misliš da je bolje, da je delovni čas striktno določen?
- M: Ne, ne, ne. Delovni čas je delovni čas. Od takrat do takrat. Kar se tiče dela, je drugo, zdaj, če pač ni kdo sposoben toliko narediti, pač, to zdaj ni greh. Ampak delovni čas, to je odgovornost od 8-ih recimo do 12-ih, ali pa od 8-ih do dveh, ali pa bilo kaj. Pa strogo določeno.

- S: Kaj pa glede podpore, ki jo potrebuje brezdomec, ko se zaposli. Misliš, da bi brezdomec v začetku potreboval stalno podporo nekega strokovnjaka npr. socialnega delavca, psihologa ali koga drugega, na katerega se lahko vedno obrne po pomoč?
- M: Ja. Ja, to je zelo pomembno. Da ti najdeš v tistem delu tudi nekoga, ki ti pomaga v stiski. Ali pa da se lahko pogovarjaš ali karkoli.
- S: Pa se ti zdi, da je pri nas za to ustrezno poskrbljeno? Po pogovoru z nekaterimi ostalimi brezdomci sem dobil občutek, da na Zavodu za zaposlovanje glede nudenja storitev in svetovanja brezdomcev naredijo zelo malo.
- M: Niti s tem se ne bi strinjal. Drugače bi rekel. Isto kot socialna. Drugače. Zelo malo ali pa nič. Tam nisi obravnavan osebno. Ampak tudi ti pa da neko odgovornost, torej to pomeni, jaz imam enkrat na mesec ali pa enkrat na pol leta ali pa enkrat na leto, moram tisti datum se oglasit. Naredit zaposlitveni načrt, naredit ono. In se mi zdi, ja, imaš zopet neko odgovornost, torej tisti datum moram it. Če tisti datum ne grem, me bodo izključili, če me izključijo, ne bo socialne podpore. Meni se zdi, da ogromno naredijo, ampak ne tako na osebni ravni, ampak na tej odgovornosti.
- S: Kaj pa, če bi v sklopu prilagoditve za zaposlovanje brezdomcev obstajala informacijska točka, kjer bi se socialni delavec ukvarjal izključno s pomočjo brezdomcem pri iskanju zaposlitve in bi brezdomcem nudil svetovanje in podporo? Ali se ti zdi, da bi morala biti ta točka ustanovljena znotraj nevladnih organizacij ali bi jih morala zagotoviti država?
- M: Ne, saj to je super narejeno pri nevladnih organizacijah. Ampak država bi morala dati več denarja nevladnim organizacijam. Na nevladnih organizacijah si obravnavan bolj osebno, recimo imaš spremljevalko ali pa spremljevalca, ki gredo s tabo od začetka do konca. To je zelo v redu zasnovano. Isto ... vsi ti socialni delavci, ki so študirali socialo, dobijo neko zaposlitev, ki jih veseli zopet. Zdaj, če njega veseli bolj it delat direktno na socialo, pa tam oddelat tisti urnik pa it domov, ali ga bolj veseli delat s človekom osebno. To je super, država bi samo mogla namenit več denarja za te organizacije. Za njihove programe. In potem bi že vse teklo. Imaš socialno službo recimo, imaš Zavod za zaposlovanje, potem vodijo te pa nevladne organizacije, društva.
- S: Torej, če te prav razumem, se ti zdi bolj smiselno, da bi imele tovrstne programe pomoči pri iskanju zaposlitve brezdomcev pod svojim okriljem nevladne organizacije, kot npr. Kralji ulice, kot pa državne institucije, npr. Zavod za zaposlovanje?
- M: Ja, valjda. Bolj osebno. Ne moreš tam pridit, pa imaš štirideset ljudi ali pa karkoli, pa imet točno določeno minutažo. To ne gre. Eni imamo manj, eni imajo več, ne vem. Tu pa je bolj osebno, torej, če si na Kraljih, recimo, socialna delavka, te spremlja, pozna tvojo zgodbo komplet od A do Ž, sčasoma dobiš njeno zaupanje, ona tvoje in to je to.
- S: Pa še za konec ... Iz zgodb ljudi pogosto slišimo, da so kot posamezniki morali pasti na neko najnižjo možno točko, da so se potem pričeli pobirat. Se ti zdi, da je tako tudi pri

brezdomstvu, da rabiš biti čisto na tleh, npr. da pristaneš na ulici, da se potem začneš pobirat in se odločiš, da želiš nekaj v svojem življenju spremenit?

- M: Vzemi krog. Krog se vrti, vrti, vrti, vrti ... In potem pride, če hočeš ti presekati to vrtenje, moraš na eni točki reči stop. Neko zapreko, nekaj prelomiti in potem se več ne bo vrtel, torej začneš v drugo smer. In če to smatraš kot padec totalno na ulico, pa reči temu tako. Jaz pa ne, jaz pa smatram to, kot samo nek nov začetek. Da se ti ne ravnaš po nekih starih smernicah, ampak presekaš. Ampak to ni padec totalno na konec. Kaj je, kaj je konec, ane? Kaj je konec? Smrt! Kaj je konec? To je samo, vsi smo naučeni nekih... iz družine v družino, od očeta na sina, nekih vzorcev. In potem to avtomatsko delamo te vzorce. Če pa presekaš, pa začneš novo, pa ni pasti na konec, ampak je samo začetek novega.
- S: Ta tvoj pogled mi je zelo všeč. Pa bi pri tej misli kar zaključila. Najlepše se ti zahvaljujem za tvoj čas, podane odgovore in pa pripravljenost sodelovati, v prihodnje pa ti želim vse dobro in uspešno.
- M: Ni problem, če boš pa še kaj rabil, me pa kar pokliči.

Intervju je bil zaključen ob 11:15.

8.3. Intervju III

Intervju z Goranom Jačimovičem, socialnim delavcem, zaposlenim na Društvu za pomoč in samopomoč brezdomcev Kralji ulice, je bil opravljen 01. julija 2016 v Trot baru na Miklošičevi cesti 30 v Ljubljani, s pričetkom ob 12:00 in je trajal 25 minut.

S – spraševalec

J – Jačimovič Goran

- S: Zdravo, Goran! Že vnaprej bi se ti rad zahvalil za pripravljenost sodelovati pri tem intervjuju.
- J: Ja, seveda, sploh ni problema.
- S: Ker sem te zmotil med službenim časom, predlagam, da kar začneva z mojimi vprašanji, da te ne zadržim predolgo.
- J: Tako ja, kar dajva.
- S: No, za začetek me zanima, koliko časa si že zaposlen na Društvu Kralji ulice?
- J: Zaposlen sem tri leta, redno zaposlen, pred tem sem pa dve leti delal študentsko delo, se pravi vse skupaj pet let. Preko študentskega dela vsaj 4, 5 ur na dan, zadnja tri leta pa 8 ur.

- Pred temi petimi leti sem pa imel prakso tukaj, se pravi tisto mesečno, pa tisto eno uro na teden.
- S: Zdaj tu opravljaš delo socialnega delavca? Kakšna je sprecifikacija delovnega mesta?
- J: Ja, prav strokovni delavec ... ne vem, kako točno piše v pogodbi. Ja, ampak drugače socialno delo, socialni delavec sem.
- S: Kakšna je vloga socialnega delavca, zaposlenega na Kraljih ulice?
- J: Moja konkretna vloga je delo z brezdomnimi in socialno ogroženimi. Predvsem v dnevnem centru. Obiskujem ljudi v institucijah, v psihiatričnih bolnicah, v zaporu, na terenu – terensko delo, potem delo s časopisi, z našimi prodajalci, pač, to je to, kar delam. To so moje delovne naloge.
- S: Ali znotraj svojega dela deluješ po konceptih pomoči?
- J: Načeloma ja. Načeloma upoštevamo vsa ta načela, sicer ne tako formalno pa striktno, kot smo ... pač, prilagajam se uporabniku. Ta dogovor o sodelovanju ni tako kot mogoče na centru za socialno delo, ampak to mi prinesemo v nek njihov jezik, v ulični jezik, da si bližje njim. Specifično je delo z brezdomci, ne moreš bit ekstremno formalen, ker tudi to, kar mi delamo, je nizkopražni program, kar pomeni, da lahko vsak pride v ta program in pač se moraš res prilagodit njim. Na drugačen način moraš pristopit, kot neka institucija ali pa CSD ali pa socialni delavci znotraj nekih institucij. Ampak ja, načeloma se pa uporabljajo vsa ta načela, dogovor o sodelovanju, perspektiva moči, vse to.
- S: Okej, za nadaljevanje me najprej zanima tvoja približna ocena števila brezdomcev po Ljubljani, ker vem, da je pravzaprav nemogoče podati točno število.
- J: Hmm, ja, 500 imamo mi cifro uporabnikov vključenih, evidentiranih, ponavadi se dobi ta cifra, ki jo je drugače težko dobit zaradi definicije in nekako lahko dobimo to cifro glede na število vključenih, koliko smo jih obravnavali skozi vse naše programe.
- S: Kakšne programe pa izvaja Društvo Kralji ulice?
- J: Se pravi program... časopis – cestni, potem je dnevni center, potem imamo program Resettlement oziroma nastanitvena podpora, trgovina rabljenih predmetov, terensko delo, potem imamo še antideložacijski program, bom potem še predstavil vsakega posebej, po novem pa imamo zdaj še program Slišanje glasov. Se pravi, cestni časopis je ta, s katerim smo začeli itak. Od leta 2005 že obstaja, ideja je pač, da se brezdomni oziroma vsi socialno ogroženi ljudje lahko s časopisom na ta način nazaj vključujejo v družbo, nekaj delajo, si s tem hkrati malo zaslužijo, dobijo mogoče neke delovne navade nazaj. Dnevni center, potem, mislim, da v istem letu, ko smo začeli s časopisom, smo potem dobili še dnevni center. Dnevni center je nek varen prostor za brezdomce, kamor lahko pridejo, ne vem, za 4 ure na dan, kjer se izvajajo delavnice in vse aktivnosti, na voljo imamo neko hrano, pijačo, brezalkoholno valjda, vedno pa sta prisotna še dva strokovna delavca, da lahko pomagata, recimo pri spremljanju, ne vem, pomoč pri vlogah, zagovorništvo, svetovanje in takšne

stvari. Potem imamo, kot sem rekel, nastanitvena podpora, to mogoče že ne bi bil nizek program, je v okviru nizkopražnega programa Društvo Kralji ulice, ampak je mogoče nekako že visoki prag, zato ker je... preden se ti vključiš v nastanitveno podporo, moraš hodit na sestanke in se potem mi odločimo v bistvu, koga vključit v ta program. Potem se naselijo v ta stanovanja, tam ostanejo leto in pol, lahko tudi več. Ideja je pa, da se postopoma navajajo na to, da se odmikajo od ulice, navadijo se recimo živeti, sobivati z drugimi, to, v bistvu delno plačevanje najemnine. Začnejo z nižjo najemnino in potem se postopoma, v letu in pol, zviša do višine najemnine, kakršno bi dobili na prostem trgu. Se pravi, potem ko zaključijo program, naj bi bili pripravljeni si tudi sami najet ...

S: Pa potem ostanejo v tem stanovanju?

J: Imamo tudi neke trajne programe, trajnejše, ponavadi za kakšne družine ali pa kakšne specifične primere, kjer so potem lahko dlje časa v temu stanovanju, ampak se ves čas dela z njimi, sestanki so tedenski in tako, pač, poročajo o vsem tem. Drugače obstaja še antideložacijski program, precej nov program v sodelovanju s stanovanjskim skladom, kjer nam stanovanjski sklad sporoči oziroma nam pove za uporabnike, ki si nekako ... so pred deložacijo. Pač, mi se z njimi potem začnemo ukvarjat toliko, da ne bi pristali na cesti oziroma da ohranijo to nastanitev, ki jo imajo, če ne, pa pač toliko, da ne bi po deložaciji pristali na cesti. Preventivno delo je boljše kot potem, ko človek že enkrat pristane na cesti, izkušnje kažejo, da se je zelo težko pobrat. Potem pa še program slišanja glasov, ta je pa najnovejši, sicer ni toliko povezan z brezdomstvom, ali pa tudi je. So pa v bistu kot neka antipsihiatrična zadeva, kjer so skupine ljudi, ki imajo izkušnjo s slišanjem glasov, dela pa se na tem, da ne bi bili zaradi tega stigmatizirani, da bi se naučili živeti s to izkušnjo, ker ni nujno, da bi bili samo zaradi tega, ker pač slišijo nek glas, vključeni v neko psihiatrično oskrbo, ki je lahko škodljiva, npr. zaradi jemanja tablet.

S: Torej delate tudi precej na duševnem zdravju brezdomcev ...

J: Tudi, med drugim je to eno. Ni to naša primarna dejavnost, ampak pač v okviru te dejavnosti društva. Sam sicer ne vem precej o tem, ampak imamo skupine pomoči, svetovanja, niso zdravstvene oblike pomoči, ampak tako, kot učenje, kako se s temi glasovi spopasti.

S: Ste ta program sprožili, ker ste med brezdomci opazili potrebo ali kako?

J: Tudi. Smo imeli veliko ljudi, ki so imeli duševne težave. Zdaj sicer ne vemo, ali so duševne težave vzrok ali posledica brezdomstva, je pa dostikrat povezano. Z uporabo drog, z brezdomstvom in vsem skupaj. Ker dejavniki kot npr. zakaj je nekdo brezdomec, so različni, tako da obstaja veliko teh dejavnikov in v bistu je kompleksna zadeva, zakaj nekdo pristane na cesti.

S: Koliko stanovanj imate na voljo v okviru prej omenjenega programa Resettlement?

- J: Mislim, da dve hiši z dvema ali tremi enotami in pa štiri ali pet stanovanj. Od tega imamo eno v lasti mi, ostalo pa ne vem ... nekaj je tržnih, nekaj jih je pa v lasti stanovanjskega sklada. In potem ima vsak svojo sobo, to je bila v bistu naša ideja, da bi imel vsak svojo sobo, vsak svojo zasebnost.
- S: Torej imate vsega skupaj kolikšno kapaciteto?
- J: Kapaciteta je, mislim, da tam nekje 30, ne vem točne številke, bi moral preverit.
- S: Kje dejansko delujete Kralji ulice?
- J: Večinoma v Ljubljani. V bistvu skoraj samo v Ljubljani. Zdaj, edino, kar je izven Ljubljane, je distribucija našega časopisa, ki ga pošiljamo na Obalo in v Maribor, drugače pa predvsem samo v Ljubljani. Zdaj, če bi nas nekdo poklical, da rabi pomoč, ali pa karkoli, da bi se rad z nami pogovoril tudi izven Ljubljane bi tudi šli, ampak predvsem se pa gibamo tle.
- S: Pa obstajajo sorodna društva, ki delujejo v drugih krajih?
- J: Ta mreža organizacij, ki se ukvarja z brezdomci, je itak vsepovsod, ampak nekako smo edinstveni v tem, ker imamo časopis, imamo ta nastanitveni program ... Mislim, glede celostne podpore smo nekako edinstveni. Večinoma so pa potem druge organizacije, ki imajo pa samo eno, ali samo zavetišče, samo razdelilnica hrane, samo svetovanje, oz. kaj podobnega.
- S: Na vprašanje, ki sem ga imel naslednjega v mislih, si mi pravzaprav že odgovoril, namreč ali društvo brezdomcem pomaga samo v dnevnem centru ali tudi na terenu ...
- J: Tudi na terenu ja.
- S: No, in na to vprašanje bom zdaj navezal naslednje. Zanima me, kaj je tisto, s čimer se na terenu ukvarjate?
- J: Zdaj, kakšno leto nazaj smo prav dobili, prav specifičen »Program terensko delo«, ki je plačano s strani občine. To pomeni, da dve sodelavki hodita dnevno vsak dan na lokacije, kjer se nahajajo brezdomci in se z njimi pogovarjajo, jim nudijo pomoč, jih informirajo in jim svetujejo. Tako da dejansko delajo na terenu. Ker je veliko ljudi, ki ne pridejo do nas, ne vem, ali pač zaradi tega, ker se držijo samo na enem koncu ali zaradi oddaljenosti, kakorkoli, ali ker nočejo biti v stiku z drugimi. Prav vse se torej dela na terenu in to vsakodnevno.
- S: Super. No, z naslednjimi vprašanji pa se bom počasi navezal na temo, na katero se bova osredotočila v diplomskem delu. Za začetek me zanima kakšno pomoč omogoča Društvo Kralji ulice brezdomcem, ki iščejo, oziroma bi želeli poiskati zaposlitev?
- J: Konkretno pomagamo pisat prošnje, pomagamo se prijavljat na zavod, spremljamo osebo, informiramo glede teh datumov, recimo ljudje, ki se prijavijo na zavod, dobijo datum za svetovanje in mi jih na te datume opominjamo, gremo z njimi na zavod, pomagamo pisat

prošnje, kakor sem že rekel, tudi iščemo dela na internetu. Na ta način pomagamo pri iskanju zaposlitve. Pa spodbujamo jih s svetovanjem in tako.

S: Ali se pri pomoči brezdomcem pri iskanju zaposlitve pogosto povezujete z drugimi vladnimi ali nevladnimi organizacijami?

J: Tudi, če je treba. Recimo, ne vem ... zdaj, napotimo jih mogoče v kakšno organizacijo nevladno, recimo, kakšno pomoč migrantom, ki niso dobili plače, ali kakorkoli. Drugače pa ja, se povezujemo, v vsakem primeru zmeraj iščemo tudi pomoč pri drugih organizacijah, tako da kličemo za njih, če je treba.

S: Z nekaj brezdomci sem že opravil intervju in pri enem izmed njih zaznal, da je težava v iskanju zaposlitve tudi ta, da imajo še zmeraj dolgove in bi zaradi dolgov, v primeru, da bi pričeli s prejemanjem plače, ostali brez potrebnih sredstev za preživetje, katera so namenjena zadovoljevanju minimalnih življenjskih potreb. Je to sploh mogoče?

J: Mislim, da ne, da ti država pusti tisti zjamčen minimalni dohodek za delo, mislim, da je 560 evrov ali koliko že. Če se ne motim.

S: Kaj pa bi bila po tvojem mnenju rešitev v takih primerih? Kdo bi lahko oz. moral pomagati?

J: Hmm, v bistvu ne vem. Zdaj upniki ... ne vem. Dobra je bila ta ideja odpisa dolgov ljudem. Se pravi manjši dolgovi, ki so stari že ne vem koliko in se upnikom ne poznajo, na drugi strani pa ljudem otežujejo življenje, mogoče bi spet lahko država pritislila na te upnike in bi se ti dolgovi lahko odpisali. Ker dejansko dolgovi zelo otežujejo vse skupaj. Ljudem pa tudi potem zmanjka motivacije za karkoli... Kakšno je bilo že točno vprašanje?

S: Ne, saj si odgovoril v pravi smeri, sam sem sicer razmišljal bolj o možnosti kreditnega odplačevanja dolgov. Pa da bi imeli možnost ...

J: Obročnega odplačevanja?

S: Tako ja.

J: Saj nekateri upniki to sami dovolijo. Mi tudi potem tle pomagamo pisat prošnje. Če je oseba dolžna zavarovalnici, pač pišemo na zavarovalnico prošnjo za obročno odplačevanje in včasih, ne vem v kolikih procentih primerov, to tudi dovolijo. Tako da spet odvisno komu in koliko je dolžan.

S: Torej bi to lahko bila rešitev za brezdomce in meniš, da bi se tudi brezdomci držali dogovora?

J: Ja, seveda, ker je nemogoče pričakovat ... Imaš primere, ko so ljudje dolžni po 20.000, celo po 100.000 evrov, kar je tako, pač, nemogoče odplačat.

S: Kakšne so pa po tvojem mnenju možnosti zaposlitve brezdomcev v okviru socialnega podjetništva?

J: Zdaj, prej sem še pozabil predstaviti našo trgovino, ki je kot neko socialno podjetje, ni sicer registrirano kot tako, ampak deluje tako. In mi smo zaposlil tam zaenkrat dve osebi, se mi

zdi in pač v okviru socialnega podjetništva, mislim, da še vedno manjkajo delovna mesta, ampak je pač dobra, zelo dobra ideja.

S: Pa ste na Društvu Kralji ulice posebej podrobno raziskali področje zaposlovanja v okviru socialnega podjetništva?

J: Konkretno ne, razen s to trgovino, ko smo pričel z njo. Zdaj to trgovino probajo registrirat kot socialno podjetje. Zdaj problem pri trgovini je, ker še vedno ne naredi dovolj profita, največji strošek pa povzroča najemnina in v primeru da bi, recimo, občina nam dala zastonj plac, bi bilo to dosti boljše. Zaenkrat pa je dost slabo, ker dela ta trgovina minus, ne dela profita in se težko preživi.

S: No, ravno to sem želel še vprašati, kako trgovina posluje. Na spletni strani sem namreč razbral, da trgovina deluje po načelih socialnega podjetništva, deluje pa še vedno pod okriljem Kraljev ulice?

J: Ja, še vedno, ideja tu je zaposlovanje brezdomcev, se pravi dva bivša brezdomca sta v trgovini tudi zaposlena.

S: Okej, mislim da je to približno vse, kar sem želel izvedeti, še enkrat najlepša hvala za tvoj čas, tebi in vsem na Kraljih ulice pa želim uspešno delo še naprej.

J: Hvala, jaz pa tud želim tebi veliko uspeha v prihodnje.

Intervju je bil zaključen ob 12:25.

8.4. Intervju IV

Na četrtek, 14. julija 2016, sem se odpravil na enega izmed ljubljanskih centrov za socialno delo. Sprva sem prišel v stik s socialno delavko, ki je na centru zadolžena za izvajanje prve socialne pomoči, nato pa me je napotila h kolegici, ki obravnavano tematiko bolje pozna. Intervju s socialno delavko (socialna delavka je želela ostati neimenovana) je bil tako opravljen 14. julija 2016 v prostorih omenjenega CSD v Ljubljani, s pričetkom ob 11:40 in je trajal 15 minut.

Sp – spraševalec

Sd – socialna delavka

Sp: Hvala Vam za pripravljenost sodelovati pri intervjuju, nisem povsem vedel, na koga naj se obrnem ...

Sd: Ja, seveda, najbolje bo, da kar midva opraviva, bom še največ vedela povedat o tem...

Sp: V redu, potem pa kar začniva. Za začetek me zanima, kakšno je po Vašem mnenju število brezdomcev na območju, za katerega ste pristojni?

- Sd: Ja, to bom približen odgovor vedela, čeprav vam nihče ne bo vedel povedat čisto točnega odgovora. Ocenjuje se, da okrog 700 ljudi, to je za področje cele Ljubljane.
- Sp: Ja, tudi na društvu Kralji ulice mi niso znali podati točnega odgovora, omenili so, da je njihova ocena nekje med 500 in 1.000 brezdomci.
- Sd: Ja, pred leti je bila ena raziskava narejena, ki jo je naredila Pedagoška fakulteta, to je bilo pred enim štirimi, petimi leti, takrat je tudi knjiga izšla in tam se ocenjuje, da je v Ljubljani okrog 700 brezdomcev. Pred dobrimi petnajstimi leti jih je bilo pa okrog 400.
- Sp: Kakšen je po Vašem mnenju položaj brezdomcev z vidika zaposljivosti? Ali menite, da iščejo zaposlitev, jo mogoče v večini primerov že imajo, kakšen je položaj na delovnem mestu, ali opravljajo priložnostna dela, delo na črno ... ?
- Sd: Položaj ni dober, to je dejstvo, ker nekateri, ki so postali brezdomci, imajo tudi celo vrsto drugih problemov, od alkohola naprej, pa še kaj in so praktično nezaposljivi. Tako da po podatkih, ki jih prejmem od kolegov z različnih organizacij in glede na to, koliko se tam fluktuacija spreminja, koliko je teh ... lahko rečem, da se precej redko zgodi, da se kateri izmed njih pobere in da si najde zaposlitev. To je dejstvo. Majhni procenti so.
- Sp: Torej menite, da je prav problematika alkohola med brezdomci tista, kjer se nahajajo njihove največje težave?
- Sd: Osebna zgodba marsikoga je pač taka, da se mu je nekje nekaj zalomilo in potem je začel pit in podobne zadeve in na cesti pristal. In vedno bolj se je pogrezal v blato, kakor bi temu rekli, poetično.
- Sp: Kako pogosto se na vas obrnejo brezdomci in kakšne pomoči si želijo?
- Sd: Ja, na nas se obrnejo večinoma za urejanje teh finančnih zadev in pa zdravstvenih, če želijo kaj več, jih pa napotimo na Poljansko v zavetišče in se pol tam dogovorijo, občasno se dogovorijo tudi za kakšno priložnostno delo, kolikor mi je znano.
- Sp: Vaša kolegica mi je pred najinim intervjujem omenila, da se brezdomci na vas obračajo večinoma s prošnjo po denarni socialni pomoči. Kaj pa recimo prva socialna pomoč, ali te pomoči ne iščejo?
- Sd: Večinoma ne.
- Sp: Pa bi, v primeru, da bi brezdomec prišel, recimo v zavetišče, in želel prvo socialno pomoč, npr. v smislu svetovanja ...
- Sd: To dobijo tam. Dobijo. Tukaj pa recimo ... kaj pa vem ... če jim rečemo: »Dajte to, ono in trejte, malo se je potrebno v roke vzeti,« mislim, da so slabi rezultati. Lahko se dogovarjajo, saj to vam je verjetno kdo povedal, o aktivnem reševanju socialne problematike. To je nek dogovor, ki ga s centrom sklenejo, kjer se zavežejo kaj bodo naredili, ampak nismo ravno optimistični glede rezultatov.
- Sp: Pa poteka to v sodelovanju z Zavodom za zaposlovanje?

- Sd: To sklepajo tukaj, te dogovore, ampak na zavodu imajo pa druge zadeve. Tam imajo druge programe in tam jih lahko vključijo. Imajo pa tam tudi neke komisije, ki ocenjujejo zaposljivost oz. začasno nezaposljivost teh oseb in v teh komisijah so tudi naši delavci. Tako da naši sodelujejo, recimo mi dobimo od njih seznam, bom zdaj na pamet rekla, petih, šestih ljudi, kjer je tudi napisano, kakšna je problematika, eno so odvisnosti od alkohola in od drog, eno duševne bolezni, ta tretja so pa potem drugi socialni problemi in tukaj so ponavadi brezdomci in takrat se potem odloči, kaj se z njimi naprej naredi. Praviloma jih, če se komisija strinja, »ruknejo« v naše evidence.
- Sp: Tudi na naslednje vprašanje, kakšne oblike pomoči lahko nudite brezdomcem, ste mi s tem že odgovorili. Pa če si zdaj zamisliva konkreten primer. Kako bi lahko pomagali brezdomcu, ki se je na vaš CSD oziroma na Vas kot socialno delavko, obrnil s težavo pri iskanju zaposlitve?
- Sd: Tukaj jih več ali manj kar na Zavod za zaposlovanje navežemo, ker mi potreb po delavcih nimamo. Ne vemo, kje se išče, kako se išče, to je res bolj naloga Zavoda za zaposlovanje, tako da tja jih sigurno usmerimo, malo jim tudi lahko povemo, da naj kakšne oglase gledajo in pa spletne strani, ker tega je zdaj kar precej, če je treba pa tudi mi pogledamo kakšno spletno stran. Tako nekako.
- Sp: Ali jim lahko na kakršenkoli način pomagate tudi pri izboljšanju njihovih delovnih sposobnosti? Morda v smislu financiranja izobraževanja, usposabljanja ali kaj podobnega?
- Sd: Težko. To pa ... takih kapacitet in znanj, mislim, da nimamo. Ta financiranja ima čez zavod. Mi jim lahko eventualno kakšno izredno denarno pomoč odobrimo, ampak te niso za izobraževanje, te so za preživljanje v bistvu, za preživetje: obleka, hrana in pa podobne zadeve, izobraževanj pa ne, ne moremo, ker nimamo teh ... Tudi v naši zakonodaji ni predvideno, da bi mi to počeli.
- Sp: Pa se pri vašem delu na področju pomoči brezdomcem povezujete še s kakšnimi drugimi organizacijami? Omenili ste že Zavod za zaposlovanje ...
- Sd: Zavod za zaposlovanje vsekakor.
- Sp: Kaj pa kakšne nevladne organizacije?
- Sd: Ja, s Kralji ulice sodelujemo, pa z Vincencijevo zvezo, je ravno zdajle bila kolegica tukaj z Vincencijeve zveze dobrote, ne vem, če jih poznate, oni tudi delajo z brezdomci, tam v Plečnikovem podhodu. Še prej so bile pa te sestre od Matere Tereze, kako že (op.a. Misijonarke ljubezni), so imele tam na Ježici eno hišo, kjer so tudi sprejemale brezdomce, samo zdaj jih že dolgo ni bilo blizu. Ponavadi so prihajale sem, smo se marsikaj dogovarjali, tudi kakšnega brezdomca smo lahko usmerili tja, če je bilo zavetišče polno. S temi smo sodeloval oz. še sodelujemo.
- Sp: Kakšne ukrepe bi Vi kot socialna delavka, zaposlena na CSD, predlagali za izboljšanje zaposljivosti brezdomcev. Kje vidite priložnosti?

- Sd: Ja zdaj se vidi priložnost ... Pred letom ali dvema je bil en program socialne aktivacije, ki so jo izvajale neke nevladne organizacije. Ta program se ni prav dobro končal. Rezultati niso bili dobri, ker se je intenzivno delalo s težje zaposljivimi, če se smem tako izraziti, ki so dobili status, da so se z njimi začele te nevladne organizacije ukvarjat. No, bile so sicer štiri faze ... samo to je preveč, da vam zdaj vse razlagam. Skratka, tisti, ki so prišli... najbolj motivirani in najbolj zagnani, če tako rečem, so prišli do četrte faze, to se pravi, da se je z njimi že ogromno delalo, se jih je tudi diagnosticiralo in motiviralo za delo. Problem je bil pa v tem, ker, ko so do te četrte faze prišli, dela za njih praktično ni bilo. Večina se je tam ustavila in ne vem, koliko je bilo to ... Ocenjujemo, da ta program ni bil efektiven, se pa menda zdajle proti koncu leta oziroma v naslednjem letu in nato do leta 2021 ali 2022 odpira program socialne aktivacije v socialni. To je program, o katerem vam bodo kaj več povedali na ministrstvu, če jih boste povprašali. V programu se bo po celi Sloveniji zaposlilo 48 socialnih aktivatorjev in bo sicer potekal v okviru ministrstva, ampak delali bodo pa s centri. Intenzivno se bo delalo s težje zaposljivimi osebami, tako da se pričakuje malo boljše rezultate, ker bodo res strokovnjaki tisti, ki bodo delali s temi težje zaposljivimi, računamo pa še, da bodo, če bo individualen pristop, tudi rezultati boljši, kot so bili pri prej omenjenem programu. Skratka, vsi upamo, da bo zdaj ta socialna aktivacija, ki se plačuje iz evropskih sredstev, bolj uspešna. Šest ali sedem let naj bi se financirala iz evropskih sredstev, potem pa naj bi se to financiranje v celoti preneslo na slovenska pleča. Tako da upamo, da bo to malo bolj sistemski in učinkovit program.
- Sp: Kaj menite Vi, kot socialna delavka, o možnostih zaposlitve brezdomcev preko socialnega podjetništva?
- Sd: Kolikor berem o tem, mislim, da so. Je kar nekaj primerov uspešnega sodelovanja oz. vključevanja v socialno podjetništvo. Vem, da je bilo nekaj od tega tudi v Ljubljani, ampak, saj pravim, to je zagotovo ena možnost. Ko smo hodili v tujino, smo videli, da to lahko funkcionira.
- Sp: V redu, z mojimi vprašanji sva s tem zaključila, zanima pa me še Vaše osebno mnenje, kaj Vi menite o zavezi celotne EU za odpravo uličnega brezdomstva do leta 2015 oz. o strategiji Evropa 2020, katere eden izmed ciljev je, da do leta 2020 odpravi tveganje revščine in izključenosti za vsaj 20 milijonov ljudi po Evropi?
- Sd: Izničili ga ne bodo nikoli, to je iluzija. Zmanjšanje sigurno, pa več kapacitet za brezdomce, to je tudi v nacionalnem programu socialnega varstva do leta 2020, ampak tam je govora predvsem o tem, da se bodo povečale kapacitete. Zdaj bom sicer rekla precej na pamet, ampak mislim, da je sedaj pri nas kapacitet za 150 brezdomcev, potem pa naj bi jih bilo za 200 do 250. V Ljubljani je trenutno, v okviru socialne, kapacitet za 48 brezdomcev, potem so pa še Kralji ulice in Vincencijeva zveza dobrote... Je pa iluzija, da bi se s to neoliberalno politiko, kakršna se odvija, kaj spremenilo. Tu bodo vedno žrtve, hočeš nočeš.

- Sp: Ja, res je. Dovolite, da se Vam ob tej, sicer kar malo zaskrbljujoči misli, še enkrat zahvalim za pomoč, za Vaše odgovore, še naprej pa Vam želim uspešno delo na Vašem področju.
- Sd: Z veseljem in srečno tudi vam.

Intervju je bil zaključen ob 11:55.

8.5. Intervju V

Intervju s Tomažem Stritarjem, socialnim delavcem, med letoma 2011 in 2013 direktorjem Socialnega inkubatorja, zavoda za raziskovanje in razvoj socialnih inovacij, trenutno pa direktorjem Zavoda za razvoj socialnega podjetništva Uspešen podjetnik, je bil preko telefona opravljen 14. julija 2016, s pričetkom ob 19:25 in je trajal 25 minut.

Sp – spraševalec

ST – Stritar Tomaž

- Sp: Zdravo, Tomaž!
- ST: Živjo, živjo! Evo, sedaj imam pa čas. Bo v redu, če intervju opraviva kar po telefonu?
- Sp: Seveda, ni problema.
- ST: Kakšna si že omenil je tema diplomske naloge?
- Sp: Naslov je »Problematika zaposljivosti brezdomcev«, mene bo pa v najinem pogovoru zanimal predvsem tvoj pogled na celotno zadevo z vidika socialnega delavca, še bolj pa z vidika strokovnjaka za socialno podjetništvo. Če se strinjaš, lahko pa kar začneva z vprašanji...
- ST: Kar.
- Sp: Super. Za začetek bi začela s predstavitvijo socialnega podjetništva. Kaj socialno podjetništvo sploh je, kako se je razvilo?
- ST: Zdaj, sicer definicij je milijon, vsaka je malo drugačna, zdaj ljudje z globalnega juga imajo svojo definicijo, Evropska komisija ima svojo in tu jih je milijon. Jaz sem potem skoval tudi svojo definicijo, tako da jaz lahko samo svojo povem. Za moje pojme je socialno podjetništvo predvsem podjetništvo, ki rešuje družbene probleme na podjetniški način. To je zdaj moja definicija. Socialno podjetje je podjetje, ki rešuje družbene probleme na podjetniški način in s tem se v bistvu loči predvsem od nevladnih organizacij, ki tudi rešujejo bom rekel družbene probleme, ampak ne na podjetniški način. Skratka poslovni model ali pa predvsem model financiranja je v nevladnih organizacijah drugačen kot pa v socialnih podjetjih in tu se v bistvu tudi najbolj ločijo nevladne organizacije od socialnih

podjetij. Ker namreč socialni podjetniki vedno poskušajo narediti biznis na koncu, skratka, da imajo neko tako idejo, ki sama sebi nosi denar, to je zdaj ... to bi bila moja definicija.

Sp: Okej, kakšne so pa trenutne razmere za razvoj socialnega podjetja pri nas?

ST: Ja, moram reči, da ... bom rekel zelo dobre, vse več je nekih inkubatorjev, nekih organizacij podpornih, ki pomagajo ljudem, ki bi radi do socialnega podjetja prišli. Vse več je nekih izobraževalnih programov, kamor se lahko ljudje vključijo. Pa vse več je tudi denarja na voljo, no, saj ga je tudi v preteklosti že kar nekaj bilo. Zdaj imamo ravno do petnajstega, torej do jutri, aktualen razpis, kar tri milijone evrov je v igri, podprli bodo 100 socialno podjetniških start-up-ov, tako da tudi kar se tiče denarja se je zdaj že kar odprlo in je na voljo tudi že kar nekaj denarja za tiste, ki bi radi začeli s socialnim podjetništvom. In tako kot sem rekel, čedalje več je nekega znanja na voljo, čedalje več je nekih podpornih institucij, kamor se ljudje lahko vključijo, tako da jaz sem kar optimističen.

Sp: Pa so to predvsem finančna sredstva, ki jih zagotavlja Evropska unija ali so to naša (op. a. slovenska) sredstva?

ST: Ne, kje pa, kje pa. To je vse Evropska unija. Saj naša država ne zagotavlja nič nikjer.

Sp: No, ravno to je tudi moje naslednje vprašanje. Kakšna je podpora države socialnim podjetjem?

ST: No, recimo saj zdaj, ta denar dejansko pride od države. Zdaj je Ministrstvo za gospodarstvo razpisnik teh sredstev, samo finta je ta, da vseeno Bruselj da 85 %, ja. Ne gre iz integralnega proračuna, ampak mislim, da... ne vem, kaj sploh gre, saj je vse, vse so sredstva Evropske unije. Sploh ne vem, če je sploh kakšen investicijski denar v Sloveniji, ki ne bi bil iz Evropske unije, tako da tudi tu ni nič drugače.

Sp: Če se zdaj naveževa nekoliko na temo diplomskega dela. Ali je med obstoječimi socialnimi podjetji tudi kakšno, kjer so zaposleni delavci v podjetju bivši ali sedanji brezdomci oz. ali so storitve katerega izmed socialnih podjetij namenjene brezdomcem?

ST: Hmm... po moji evidenci je Stara roba nova raba, ki so pod Kralji ulice, saj te skoraj zagotovo poznaš. Tako da ti, za njih vem, da brezdomce zaposlujejo. Potem, slišal sem za en projekt, to so brezdomci, ki vodijo po Ljubljani turiste, samo zdaj ne vem, ali so tudi to Kralji ulice, ali so to kateri drugi ...

Sp: To verjetno misliš Nevid(e)na Lublana?

ST: Ja, ja.

Sp: Ja, o tem so mi govorili na Kraljih ulice, samo nisem prepričan, ali ta projekt poteka v okviru socialnega podjetništva ...

ST: Ja, saj tudi jaz ne vem. Jaz sem samo slišal za projekt, da se to vodi, kakšno obliko pa imajo, pa ne vem. To je to, kar imam na radarju, potem pa mogoče, nisem prepričan, mogoče je v Murski Soboti ... tale Korenika, eko-socialna kmetija Korenika ... ki je del širšega konzorcija tega društva Mozaik, ki pa v bistvu v Murski Soboti pomaga

brezdomcem. Skratka, ta Korenika je v lasti Mozaika, in zdaj, jaz čisto prepričan nisem ali na tej kmetiji delajo tudi brezdomci. Vem, da Mozaik upravlja tudi dom za brezdomce, ampak zdaj ne vem, ali oni tudi kakšnega brezdomca zaposlijo prav tam na tisti kmetiji ali ne, verjetno da ja. Verjetno. Tako da to je to, kar jaz vem, da se z brezdomci dogaja, no ja, pa seveda Vincencijeva zveza dobrote, oni med drugim delajo tudi z brezdomci, samo oni niso socialno podjetje. Tako da, to je v bistvu edino, kar vem, da je za brezdomce, pa se mi v bistvu zdi malo. Hočem reči, da so po mojem mnenju brezdomci podobno recimo kot Romi, populacija, s katero se nihče noče... tudi na polju socialnega podjetništva se nihče noče ukvarjati z njimi. Predvidevam da zato, ker je to zelo zahtevna populacija. Vsi socialni podjetniki bi se ukvarjali z mladimi iskalci prve zaposlitve, kjer potem mislijo, da bodo dobil enga fajn zdravega človeka, mladega, zagnanega pa bo to to. Recimo šele potem enkrat pa pridejo na vrsto brezdomci, Romi, pa zaporniki, tu se pa vsak podjetnik ustraši. Se mi zdi, da zaradi tega ni kaj več stvari za brezdomce.

Sp: Kaj pa je po tvojem mnenju glavna prednost zaposlitve v socialnem podjetju v primerjavi z zaposlitvijo v običajnem podjetju? Pri tem sprašujem za prednosti z vidika brezdomca.

ST: Jaz mislim, da z vidika brezdomca ni nobene razlike. Finta je samo ta, da socialno podjetje, kot sem že prej rekel, rešuje družbene probleme na nek podjetniški način. In odločitev podjetnika oziroma socialnega podjetnika je, da bo zaposloval brezdomce. Po mojem pojmu to pomeni, da v bistvu brezdomec v socialnem podjetju samo lažje pride do službe, ker se je socialni podjetnik že v osnovi lotil tega, da jih bo sploh zaposloval. V klasičnih podjetjih se pa klasični podjetniki za to ne odločajo. Ampak v smislu brezdomca, za njega je važno, da službo dobi. Mogoče je en plus s tega vidika, da so potem v socialnih podjetjih tudi, kako bi rekel, socialno bolj senzibilni in mogoče, saj ni nujno, da je tako, ampak mogoče to populacijo potem malo bolje poznajo in recimo brezdomca potem ne smatrajo čisto kot enega klasičnega delavca, ker to pač ni, ker ima neke svoje posebne potrebe in potem je mogoče s svojim delovnim mestom bolj zadovoljen, ker ga tudi nadrejeni štekajo. Če pa pride tam v eno klasično firmo, ko jih vse po vrsti gonijo kot pse, tam se pa mogoče težje vklopi, ker se kar naenkrat od njega pričakuje, da jutri ne bo več brezdomec, da bo povsem ... pač da bo delal na polno. To je mogoče edini plus, da se socialni podjetniki mogoče na zaposlitev brezdomcev malo bolj pripravijo in malo bolj vse skupaj štekajo. Čeprav ni nujno, ane. Moje izkušnje kažejo, da je na tem polju socialnega podjetništva ogromno folka, ki samo vlečejo evropski keš in v resnici nimajo pojma, se niti ne pozanimajo o teh ljudeh, ki jih zaposlijo, ne obravnavajo jih tako, kot bi jih mogli. Velikokrat so odnosi zelo slabi in podobno, tako da ni tu nekega pravila, mogoče bi edino dopuščal možnost, da je to, kar sem rekel, res.

Sp: To vprašanje sem postavil predvsem zato, ker sem po pogovorih z brezdomci ugotovil, da bi oni v začetku vključitve v delovni proces potrebovali neko prilagoditev, na primer neko

spremljanje, da bi jim večkrat pokazali kakšno stvar, večkrat povedali, pojasnili delovni proces in podobno. In če te prav razumem, ne gre pričakovati, da bodo v socialnem podjetju zaposleni deležni razumevanja s strani delodajalcev...

ST: Ne, ne, daleč od tega. Daleč od tega. Jaz mislim, da je to čisto na individualnem nivoju, odvisno čisto od posameznega človeka, oz. od posameznega podjetnika ali šefa. Ker včasih so ljudje, ki imajo diplome iz socialnega dela, pa so tako nerazumevajoči, da bi težko bili bolj, včasih imaš pa ljudi iz čistega gospodarstva, ki so neki managerji ali pa ekonomisti, pa veliko bolj razumejo. A veš? Ampak jaz mislim, da izobrazba tu... se pravi, ni nujno, da izobrazba igra kakšno vlogo. Ker eni ljudje so bolj empatični in bolj razumejo druge ljudi, eni so pa totalno nesposobni empatije. Tako da mislim, da ni pravila tu.

Sp: Torej... na vprašanje, kje vidiš ti kot socialni delavec in strokovnjak s področja socialnega podjetništva glavne pomisleke delodajalcev za zaposlitev brezdomcev, si deloma že odgovoril ...

ST: Ja, v resnici se bojiš, da bo premalo efektivno vse skupaj. Da on ne bo ... preprosto po domače povedano, da si ne bo za plačo zaslužil. Da bo v bistvu delovno toliko manj učinkovit, da ne bo naredil toliko, da bi vsaj za tisto njegovo plačo potem bilo. Jaz mislim, da se vsak najbolj boji slabe učinkovitosti.

Sp: Kaj pa prednosti? Kaj meniš, kako bi lahko socialno podjetje izkoristilo izkušnje, ki so jih brezdomci pridobili na ulici, v svoj prid?

ST: Ja, dobro vprašanje. Mislim, zagotovo so to ljudje, ki so skozi med drugimi ljudmi, kako bi rekel, saj so tam, saj so na ulici, tam kjer je največ ljudi. In ne bojijo se ljudi, vsaj nimam takšnega občutka, da bi se jih bali. In seveda je vedno dobro imeti tudi takšne sodelavce, ki so bolj tako, ki znajo pristopiti in tako. Mislim, da ti brezdomci, sploh ti, ki se tudi tega časopisa malo bolj lotijo prodajat, sploh ti si lahko izoblikujejo en zelo dober pristop, da znajo hitro poiskati stik z drugimi ljudmi. In to je pomoč tudi v biznisu lahko oz. je zagotovo zelo uporabno tudi v biznisu. Tako da te večšine hitrega navezovanja stikov s popolnimi tujci, to se mi zdi.

Sp: Torej recimo zadeva, ki si mi jo prej omenil (op. a. Nevid(e)na Lublana), vodenje turistov po Ljubljani, to bi bila ena izmed stvari, ki bi lahko fajn zalaufale?

ST: To zagotovo. Tu jaz vidim ful velik potencial, da bi to šlo. Tudi izkušnje iz tujine, eno socialno podjetje spremljam iz Češke, oni so to v Pragi naredili in tam tista turistična agencija laufa na polno. Tako da ... turizem raste, tudi iz poslovnega vidika je to ful super, ker turizem kot panoga raste, turistov je čedalje več in iz podjetniškega vidika vedno iščeš tiste stvari, ki rastejo, ne tiste, ki padajo.

Sp: Pa še moje zadnje vprašanje ... Kakšne ukrepe bi ti predlagal za izboljšanje zaposljivosti brezdomcev, bodisi v okviru socialnega ali klasičnega podjetništva?

- ST: Jaz zelo pozdravljam to, kar imajo na Ministrstvu za delo plan, da bi financiral tudi učne delavnice. To je posebna oblika socialnih podjetij, kjer se v bistvu ljudi samo uči. Učne delavnice delajo točno to, kar sva tudi midva prej ugotovila, kar si ti tudi rekel, da so ti brezdomci rekli, da bi rabili nekoga, ki mu večkrat pove, večkrat pokaže, ki je bolj potrpežljiv. In Ministrstvo za delo bo financiralo prav takšna podjetja, kjer bodo prav to delali. Tam bodo zaposleni šefi, ki bodo samo to delali. In cilj bo, da bodo ranljive skupine, med drugimi tudi brezdomce, da jih bodo zaposlili samo za toliko časa, da jih bodo naučili kaj novega. In bistvo je, da ti ranljivim skupinam dviguješ kompetence. Jaz sem v Novem mestu vodil socialno podjetje, smo delali sendviče in smo bili prav tako učno podjetje. Mi smo mlade ljudi, ki so jih vrgli iz šole, zaposlili v kuhinji in smo jih v enem letu naučili kuhat. Od tega, da ni znal nič, se je naučil profesionalno kuhat. In potem smo ga mi odpustili in on si je nekje na trgu dela najdu službo kot kuhar. Ampak mi smo bili usposobljeni, da smo s temi mladimi delali, nismo jih učili tako, kot jih učijo v gostinski šoli, ker itak so jih vrgli iz šole. Imeli smo neke nove, druge pristope, smo malo drugače z njimi delali in so se vseeno naučil, samo po drugi poti. In to je zdaj point teh učnih podjetij in jaz mislim, da bi bilo to priporočljivo tudi pri delu z brezdomci. Skratka, da se naredijo neke firme, neka podjetja, ki so v bistvu namenjena vmesnemu času, med brezdomstvom in klasičnim gospodarstvom. In v teh učnih podjetjih se ljudje, v tem primeru brezdomci, vsaj približno integrirajo nazaj, skratka se naučijo kaj novega, dobijo tudi ta delovni ritem nazaj, občutek za prosti čas in za delo, vikende in delovne tedne pa tako. In so potem bolj pripravljeni za te klasične delodajalce, ki pa to zdaj čisto ne štekajo, ki pa pač ne tolerirajo ... oni hočejo takoj, zdaj. In to se mi zdi en dober pristop, če bodo res to sfinancirali, zaenkrat kaže, da bo na voljo veliko denarja za tovrstna podjetja. Drugače pa jaz mislim, da je potrebno delodajalce, podobno kot pri invalidih, čim bolj osveščati, ker tu je precej nekaj tabujev in predsodkov. Ker ko človek pomisli na brezdomca, se najprej spomni na tistega tam, ki ... ki že na pol mrtev tam nekje leži. Ampak so drugačni. Podobno je, ko pomisliš na invalida in takoj pomisliš na najhujšo možno obliko. Ampak spekter je pa ful različen in se da z marsikaterim invalidom kaj narediti in tudi z marsikaterim brezdomcem se da, sem prepričan, marsikaj narediti, ampak če ljudje niso osveščeni, imajo potem ta predsodek in vse vržejo v isti koš. Tako da jaz mislim, da bi bilo dobro tudi delodajalce osveščati o tem, da niso brezdomci samo ... recimo narkomani, čisto na koncu, da so še tudi drugačni.
- Sp: Super. No, s tem sva prišla do konca mojih vprašanj. Hvala za tvoj čas in za odgovore, še naprej pa ti želim ogromno poslovnih uspehov.
- ST: Hvala in uspešno pisanje diplomske naloge.

Intervju je bil zaključen ob 19:50.

8.6. Intervju VI

Intervju z Miro Krejan, ki je diplomirala na Fakulteti za družbene vede, smer sociologija – kadrovskega menedžment, zaposlena na Zavodu Republike Slovenije za zaposlovanje, je bil opravljen 17. avgusta 2016 na Zavodu Republike Slovenije za zaposlovanje na Parmovi ulici 32 v Ljubljani, s pričetkom ob 8:10 in je trajal 50 minut.

S – Spraševalec

K – Krejan Mira

S: Pozdravljeni! Najlepša hvala, da ste si vzeli čas za tale pogovor.

K: Pozdravljena!

S: Najbolje, da se kar lotiva vprašanj. Najprej Vas prosim, da se malo predstavite, s čim se ukvarjate ...

K: Sem svetovalka na Zavodu za zaposlovanje v Ljubljani in obenem tudi sodelujem na medinstitucionalni komisiji med Zavodom Republike Slovenije za zaposlovanje in centri za socialno delo na območju Ljubljane. Mogoče najprej kar malo o programu zaposlitvene rehabilitacije. Ta je namenjen vsem, ki si želijo zaposlitve, vendar imajo zdravstvene ovire, zaradi katerih niso konkurenčni na klasičnem trgu dela. Če govoriva konkretno o ranljivih skupinah, predvsem brezdomcih, kot pravite, se v to vključi kar vsakega, če je pripravljen sodelovati in ima zdravstvene ovire. Namenjen je torej vsem, ki so motivirani za delo. Se pravi za tiste, ki si želijo nekaj narediti iz svojega življenja, da ni alkoholik, da to ... se pravi, z vključitvijo v zaposlitveno rehabilitacijo pomeni, da si čist, oziroma da je načeloma zdravljeno. Ker, ko oseba dobi status invalida, našega, ane, po Zakonu za zaposlitveno rehabilitacijo in zaposlovanje invalidov, ZZRZI, potem ga lahko vključujemo, ane. Ampak ko pa so na dnu, pa tega po navadi ne moremo, niti ne želijo. Vsakdo, ki se vključi v zaposlitveno rehabilitacijo, se mora s tem strinjati, to podpiše. To – zaposlitvena rehabilitacija in ti programi, je pravica. Se pravi se lahko on odloči, ali bo sodeloval ali ne. Mi ga poskušamo motivirati, imamo tu v Ljubljani tri rehabilitacijske svetovalke. Ampak oni jih tudi dobijo v takem stanju, da že lahko. Jaz pa čisto konkretno kot svetovalka zaposlitve, če do mene pride človek, odkrito brezdomec, ga vidiš že v čakalnici, ga vidiš potem, ko sem pride. Pri nekaterih je tako močan alkohol, da še tukaj kaj spiše. Mislim, da mu v tistem danem trenutku največ lahko daš, če ga spoštljivo sprejmeš kot vsakega drugega, nek partnerski odnos, ne glede na to, v kakšnem stanju je. Se zelo odprejo, zelo hvaležni so ti za lepo besedo. Tako da jaz s takimi nimam nobenih slabih izkušenj. Po navadi tudi kakšni metadonci, saj to je tudi lahko zraven, je pogosto kakšna kombinacija,

oni so ti pripravljeni povedat vso zgodbo, kako so začeli, v kakšnem stanju so. Če tako malo povprašam, mi vse povedo, kako priti do doze, kako to. Ni da ni, so res taki odprti, če imaš tudi ti res tak lep odnos do njega. Jaz pri teh ljudeh vem, jaz ga ne morem klasično napotit k delodajalcem, tem rednim delodajalcem, tržnim delodajalcem, če tako rečem. Oni hočejo top človeka. Pika, konec. In glede na stopnjo brezposelnosti, da je zelo veliko tistih, ki si res iščejo službo in če rečeva da je teh, ki, če je služb, če simbolično rečem, 10, imam teh 25 ljudi, ki bi radi teh 10 služb. Ali pa še več, 50 ljudi za teh 10 služb. In jih imamo, toliko ljudi. Motiviranih in ki hočejo takšno službo. Pol jih je pa mogoče še 20, ki jim mogoče čisto paše, da ne, ali pa ne zmorejo več. Jim ne smemo dat etikete, da je len, da ne more.

S: Kako to mislite? Imate morda kakšen primer?

K: Ravno letos sem videla problem, ker napotujem ljudi za možnost vključitve v javna dela za Ljubljano, ane. Polovico svoje populacije imam aktivne iskalce zaposlitve, ostalo moje delo pa je napotovanje kandidatov za javna dela za Ljubljano, plus te komisije s centri za socialno delo, ki so dvakrat na leto, z vsemi petimi ljubljanskimi centri se dobim, se pravi 10 komisij imam. No, ampak, tko hočem rečt, da... no, tistole me malo živcira. (Pokaže na telefon, ki zvoní. Smeh.) Mmm...

S: ... da ste napotili na javna dela...

K: Aha, pri napotovanju za javna dela smo imeli letos kategorijo. Drugače je to namenjeno za dolgotrajno brezposelne, nad enim letom prijave. Ker se nam pa zdaj blazno povečuje število ljudi, ki so že nad dve leti prijave pri nas, smo določili, da prednostno napotujemo tiste, ki so nad dve leti pri nas. Ampak kaj se nam je pokazalo? Pri višjih stopnjah, na primer peta, šesta, sedma (op. a. izobrazbe), za sedmo stopnjo vemo, da so ljudje zelo motivirani, da so – kaj vem – če bi vi ostala brez službe, bi postala prostovoljka, bi si probala eno mrežo naredit in bi vi ... ne bi imel službe, ampak ste drugače aktivni. In taki samo čakajo, da je priložnost, je lušno z njimi delat, tudi če so dve leti brezposelni, niso pasivni ljudje. Smo imeli pa potem te, druga, četrta stopnja, končana osnovna ali poklicna šola, se je pa pokazalo, da sta ti dve leti brezposelnosti preveč ... je bil izbran, je bil res srečen, se ti je prišel zahvalit, potem je bilo pa potrebno zdravniškega naredit, ga je pa stisnilo. Ga pa ni zmogel. In se je tam lepo zahvalil, kaj vem, je rekel, da je dobil neko drugo zaposlitev, redno službo in smo mi napotili drugega kandidata ali pa so oni med napotenimi izbrali drugega. Jaz sem pa videla, da nima druge službe. Enostavno je to že en način življenja. Je ta cona udobja, v narekovajih udobja, ane, ko točno ve, kje je. Točno ve, da bo vsak mesec dobil na centru za socialno delo, mu, kaj vem, še mogoče starši ali pa kdo kaj pomaga, da mora sicer zelo skromno živeti, zelo na minimumu, ampak točno ve, kako. Če gre pa v zaposlitev in to za določen čas, jih pa stisne. In ta cona udobja oziroma način življenja, ki ga pridobijo, je pri brezdomcih še toliko bolj očitna. Toliko težje jim je

vsak korak naredit. In tukaj vidim, koliko rabijo ta pogovor. Koliko moramo biti tudi mi zadovoljni z majhnimi koraki. Prvič mu predstaviš neko zaposlitveno rehabilitacijo, pa te niti noče slišat. Pa te ni niti slišal, kaj si mu potem razlagal. Ta tretjič pa bo mogoče že pripravljen malo poslušat, malo prisluhnit. Ampak vedno mora bit pri njemu interes, da bo zdržal. Če ga mi nekam prisilimo, potem ... dobro, saj je, hmmm, korenček pa palčka. Mi nimamo nič takega, pri nas, če se redno javlja, nimamo kaj naredit. Na centru imajo denarno socialno pomoč. Ampak mi ... če takega človeka dobiš, mu daš prijazno besedo, ima nekega sogovornika, ampak večinoma, če so v slabem stanju, se pravi, da živi na ulici, vidiš, da ima naslov verjetno preko centra za socialno delo, nima neke socialne mreže, ki mu stoji v ozadju, ane... ja, potem spet gledaš, koliko ima delovne dobe, ali bi bila smiselna invalidska upokojitev. Potem vidiš, ali je neka rešitev, da se še da poskusit. Imamo tudi zdravnika svetovalca, jaz sicer nimam kartoteke v vpogled ... no, pa saj niti ne bi razumela, kaj notri piše. Jaz ga lahko dam k zdravniku svetovalcu, seveda spet, če on želi in hoče in pride tja, da pogleda kartoteko in se z njim pogovori. In jaz dobim potem feedback informacijo, ki jo potem tudi dam naprej človeku, ali bi bila smiselna poklicna rehabilitacija ali invalidska komisija in se pravi, če je nek izhod, v vsakem primeru se mora on strinjat. Dostikrat napiše zdravnik – ko bo zdravljenje zaključeno. Tega koraka pa ne zmore, da bi kam šel in zdravje zrihtal. In če je potem, da vse te možnosti izkoristiš in vidiš, da ni nobene možnosti več, ga predlagaš potem za odstop na center za socialno delo.

S: Kaj torej to pomeni?

K: To pomeni, da v naših očeh ni več sposoben aktivnega iskanja zaposlitve. In če potem na tej komisiji odobrimo – spet se mora človek to strinjat, da se ga predstavi na tej komisiji, če na komisiji to odobrimo, matični svetovalec to predstavi pred komisijo, predhodno že napiše to mnenje, pred komisijo pošljemo mnenje na center, ker so to naše skupne stranke. Po navadi jih tudi oni poznajo. In ko se dogovorimo, da res ni več sposoben iskat zaposlitve, da je začasno nezaposljiv, potem ga ponovno povabimo, mu povemo, mu damo en ta zapisnik, mu povemo, kaj smo se pogovarjali in če se s tem strinja, mora podpisat zaposlitveni načrt. To je dogovor med nami. Vsaka stvar, ne glede ali je brezdomec ali kaj, kar se dogaja je v tem dokumentu zapisano. In tudi to mora na koncu podpisat, da se strinja, da ga z dnem, ko to podpiše, damo v evidenco začasno nezaposljivih. Mi ga potem ne spremljamo več. Potem je korak, poteza na centru za socialno delo. Oni morajo potem s temi, ki so odstopljeni, naredit pogodbo o aktivnem reševanju socialne problematike. Nekaj konkretnega morajo napisat. Tudi če je alkohol zraven, ga morajo spraviti na zdravljenje. Tule pa je potem ta palica – korenček. Se pravi, če ne greš, ne boš upravičen do denarne socialne pomoči. Ampak se moramo pa zavedat, da to ni črno belo. Ti ljudje dejansko ne zmorejo. Ti ljudje so dostikrat tako načeti, da ... Vidim pri metadoncih, prvih par minut te

spremlja, kaj sem mu povedala, potem pa ne več. Enostavno ne zmorejo in jih seveda, se jih tudi tako trdo ne obravnava.

S: Obstajajo kakšni programi konkretno za brezdomce?

K: Zdaj ... da bi imeli kakšne programe prav za brezdomce, se pravi kot imamo aktivno politiko zaposlovanja, kot sem že prej rekla, takih ljudi se na klasičnem trgu dela seveda... niso uspešni in ne morejo bit. Ali pa javna dela, ki jih urejam – Stigma, ali pa Kralji ulice; če imajo to oni odobreno, seveda probajo te, ki so jih že tako visoko speljali, da so sposobni delat vsaj neke lažje stvari. In če imajo odobreno, probajo te svoje vključit oz. zaposlit preko javnega dela. In jim dat priložnost. Ker zavod sofinancira zaposlitev; za Mestno občino Ljubljana Zavod krije 75% sredstev za plačilo udeležencev (op. a. preostanek sredstev – 25% največkrat krijejo izvajalci javnih del, redkeje naročniki). Lahko rečem kakšnemu starejšemu, ki tudi ni konkurenčen na trgu dela, ampak ima neko svojo mrežo in je dolgotrajno brezposeln: »Zdajle imamo subvencije, takšni so kriteriji, če imate kakšne prijatelje ...; povprašajte bivše sodelavce, prijatelje; raziščite to svojo socialno mrežo.« In marsikdo najde. Ker ve – zdajle bom dobil eno leto zaposlitve, zavod da najmanj 5 tisoč, če je nad 50 (op. a. let), tisoč več, največ 7 tisoč evrov lahko dobijo. To so približni stroški teh socialnih prispevkov, kar je davka in da se pokrije še vse ostalo. In ga nek znanec zaposli, za njega dela in ga dostikrat naprej potegnejo, ane. Ker so po navadi dobri delavci. In dobi to leto priložnosti, pri nas denarno nadomestilo in je že bližje do upokojitve. Ima en jasen cilj, zakaj se bo maksimalno potrudil, da bo prišel do zaposlitve. Takemu človeku, brezdomcu, ki po navadi nima te socialne mreže ... on se je v bistvu umaknil od teh ljudi. In ko se odmakne, mu ti ukrepi, ki jih imamo, v bistvu nič prav ne pridejo. Se mora postaviti toliko na noge, da je sposoben sploh te korake narediti. Saj imamo potem mi tudi razne delavnice in mentorje, da lahko dobi nek support, če je toliko sposoben iskat zaposlitev. Lahko hodi dva meseca v delavnico in se tam družijo, je med ljudmi...

S: ...se ga potem spet malo vključi v mrežo...

K: Ja, ja, se ga vključi. Ampak za vsako takšno stvar mora imeti on sam željo. Tisti, ki pa ne, sva rekli, da ne vidimo nobene več možnosti zaposlitve, ga pa center za socialno delo. Če sami pridejo do tega, da se postavijo na noge, se seveda potem lahko napiše mnenje centra, da se je toliko postavil na noge, da bi pa zdaj šla skozi zaposlitvena rehabilitacija. Se pravi, da bi bilo spet nekaj, kar bi mu zavod lahko nudil.

S: Ta komunikacija med Vami s centrom torej vseskozi poteka?

K: To poteka. Tako, da potem ta oseba lahko pride nazaj, se spet vpiše v bazo brezposelnih oseb. Itak dobimo informacijo, kaj bi se še dalo. In se še mi z njim pogovorimo. Če je pripravljen, lahko ta postopek peljemo. Saj potem se kdaj ugotovi, da enostavno res ne zmore. Ampak poskušat je treba. Mi ne smemo vreči puške v koruzo. Ker dostikrat vidiš,

da s to osebo ne bo nič. Pa se vseeno kdaj svetla točka pojavi. Vedno je treba dat priložnost in možnost. Veliko vidim, da zavod vsakemu, ki se prijavi, ne glede na to, kdo je ta človek, pride do nas, nudi ta stik. Je ta pogovor in vsaj te možnosti dobi. Ga naročiš za naslednjič. Ampak je pogosto to, da naslednjič ga pa ni. In če ga še naslednjič ni in vidiš, da naslova pa nima, to pomeni, da ga moraš dat ven iz zavoda, se ga po domače rečeno črta, oziroma se izda odločbo o prenehanju vodenja v evidenci brezposelnih oseb, kot je uradno. In se dostikrat 6 mesecev ne javijo, ko imajo zagato, gredo na center in center ugotovi, da pri nas ni prijavljen. Ker oni to ne zmorejo, se poskušamo s centrom dogovoriti, da teh ljudi ne dajejo k nam. Ker če ne pride niti na prvi razgovor... Ker, ko se prijavi, že po 14-ih dneh dobi vabilo za svetovalca. In, kot je oseba pri sebi, tisto vabilo založi, pozabi, kakorkoli, ga ni, si ga upravičen, da ga že takoj črtaš. Sploh če nimaš podatka, da je z njim kaj narobe. In potem na centru ne dobi pomoči, sploh ne ve, da ne dobi in potem ko ni denarne socialne pomoči, se po navadi pride nazaj vprašat, kaj je narobe. To je specifika. Ni pa prav nekih posebnih programov. Zdaj smo imeli posvete, zveza skupnosti centrov za socialno delo in naša centralna služba, po celi Sloveniji med centri in zavodom, da bi tem, ki so odstopljeni... kakšne programe bi naredili zanje. Te programe oz. ukrepe ureja ministrstvo, namenjene pa so tej populaciji oz. skupini, no, to sicer niso samo brezdomci, z namenom, da bi jih spet opolnomočili, da bi bili sposobni priti na trg dela. In ti programi se zdaj pripravljajo. Če se ne motim, je denar tudi zagotovljen iz Evropske unije. Tako, da naj bi naslednje leto te stvari zaživele. Vsaj okvirno.

S: Če se vrneva nazaj na ugotavljanje začasne nezaposljivosti. Koga najpogosteje »odstopite« na komisijo za ugotavljanje začasne nezaposljivosti?

K: Imamo tri kategorije, katere odstopamo. Se pravi, to so težave z odvisnostjo, težave v duševnem zdravju in večje socialne in druge podobne težave. Po navadi pridejo brezdomci v to zadnjo trojko, ampak večinoma je itak kombinacija kar vsega tega. To, se mi zdi, so zelo težki primeri. Od 2012, odkar vodim te komisije, pravzaprav sem bolj operativec, se pravi pripravljam čakalne vrste za posamezni center, da potem, ko so ljudje pri svetovalcih, in ko vidijo, da ni druge možnosti, kot da ga predlagajo na odstop, da jih takrat, če se le da, vedno damo prej k zdravniku svetovalcu, k naši psihologinji ali h kariernim svetovalkam. Da pridobimo še neko drugo mnenje, iščeš še druge rešitve. In če jih ni, če ti vsi potrdijo, da ne vidijo druge rešitve, se jih da na komisije. No, želela sem reči... sem bolj ta operativec, izberem te ljudi, zberem mnenja, stopim v kontakt s posameznim centrom, se dogovorim, kdaj bomo imeli komisijo, poskrbim, da bodo imeli dovolj kmalu ta mnenja, povabim vse te komisije. Za vsak primer je navzoča rehabilitacijska svetovalka, matični svetovalec in kolikor jih pride iz centra. Dve, tri, tudi štiri. Fino je, da so to socialne delavke, ki poznajo te primere, ni pa vedno nujno. Se oni tudi že predhodno pogovorijo. Naredi se zapisnik in ponovno povabi človeka, dobi izvod zapisnika in tako smo obveščeni

vsi o vsem, so odprte karte. Od leta 2012 je potem lažje poklicat centre, tiste stalne brez problema pokličeš, kadar potrebuješ kakšno informacijo. Imamo tudi mi novo mrežo sodelovanja narejeno. Lahko dobiš informacijo o človeku. Res pa je, da je tu varovanje osebnih podatkov. Ko pride k nam, bi rad dobil neko potrdilo, da bi lahko dobil pomoč na centru. Ampak to je cela procedura. Pa rečejo: »Ne, ne, saj mi je ona rekla, da samo to rabim.« Pa ga vprašaš potem, če lahko pokličeš, pa povprašaš, kaj sta mislila s tem. Jih dobiš, na nek način, da se strinjajo. Kar tako, za njihovim hrbtom, pa načeloma ne smeš. To je spet tanka stvar. Lahko se na splošno pogovarjaš, imam tak in tak primer, ne pa konkretno.

S: Sodelovanja je torej veliko, predvsem s centri za socialno delo.

K: Je veliko sodelovanja. Pa mislim, da bi ga bilo lahko še več.

S: Kje pa še vidite možnosti za sodelovanje?

K: Predvsem je časovna stiska. Imaš toliko brezposelnih, urnik imaš poln, iščeš razno razne informacije, vse se ti potem zavleče... Enako povejo tudi na centru. Ni več terena, ker ni časa. To so tiste pristojnosti, ki jih oni imajo, mi pa ne. Mi kot zavod za zaposlovanje imamo področje zaposlovanja, oni imajo to področje širše. In verjamem, da je lažje, da je oseba na zavodu, ker smo potem mi dolžni, da poskrbimo zanje, se oni z njimi ne ukvarjajo. En primer gospoda, starega 50 plus, mogoče 55... So ga deložirali. Prišel pred vrata, ni imel nič. Zdrav, prihaja iz Prekmurja, tukaj v Ljubljani ni imel socialne mreže. Prej je bil zaposlen ves čas pri istem delodajalcu, priden delavec. Podjetje je šlo v stečaj, po 25-ih letih se ni znal obrnit, so se mu podrla tla pod nogami. In potem denarna socialna pomoč, pa malo si je sposodil, ampak se mu je zakvačkalo in ni mogel več in so ga deložirali. In on je zelo kmalu, potem ko mi je razlagal, na cesti bil, ležal, ga je parkrat dobil dež, prehlajen... Tudi starostne težave, njegovo stanje je šlo navzdol. Ni bilo odvisnosti, niti alkohola. Sam ni iskal rešitve, je bil v slabem stanju, tudi higienskem. In ga je potem, mislim da Vincencijeva, ali kako se že reče...

S: Vincencijeva zveza dobrote, verjetno.

K: Ja, Vincencijeva zveza dobrote. Ena prostovoljka ga je pocukala in ga je najprej povabila v Ljubljano, zdaj je na Mirenskem gradu, se pa še vrača in je hvaležen. Kako je ven splezal, kako se zdaj počuti. Ima tisto svojo družino, svoje obveznosti, dela. Sama situacija ga je pripeljala do brezdomstva. Brezposelnost je bila. Nanj sem se lahko zanesla, sem ga lahko napotila k delodajalcu, in je tudi šel. Ampak zaradi starosti ni bil primeren, konkurenčen, nikjer ni čez prišel. Pa sva imela aktivnosti, delavnice, je bil za stvar. Enkrat ga je pa potem zmanjkalo. Sem ga povabila pa ga ni bilo. Dvakrat. Dve leti sva krasno sodelovala, potem pa se ne odziva na nič. Jaz bi ga lahko črtala iz seznama brezposelnih, pa ga nisem, ker sem vedela da nekaj ne štima. In sem potem, ko je bil že s to zvezo, so poklicali od tam in

povedali kako je, da vmes ni dobival pošte ter kdaj se dobiva. Smo se potem dogovorili. To je res dobra zgodba, dober primer.

S: Ni mogel sodelovati z Vami, ker je bil dejansko na cesti?

K: Tako. Ni se znal niti obrniti na center, da bi podaljšal prebivališče, po informacije, karkoli. Njemu se je vse podrlo, tla pod nogami, vse. Je pa tudi vprašanje, če bi bil takrat, ko je pristal na cesti, če bi bil zmožen iti v službo. Ja, je prišel na posvet sem, ampak pri delodajalcu se ni znal postaviti zase, ker ni imel več prave samopodobe, samozavesti. Bi rabil neko zastopstvo. Tega niti nimamo ne vem kako razvito. Je prevelika številka brezposelnih glede na svetovalce. Tukaj bi se dalo še marsikaj narediti. Novi programi, več sodelovanja ... se mi zdi, da so ti, ki so odstopljeni, če govoriva o brezdomcih, da bodo ti programi za to populacijo dobri. Tako kot imamo mi možnost napotiti brezposelne na delavnice Vseživljenjske karijerne orientacije, ki trajajo 80 ur. Prvih 14 dni hodi tja, ima mentorja in čisto praktično delajo. Da dobi informacije, kako preveriti delodajalca, kako se prijaviti, kako pripraviti vlogo, življenjepis, zaposlitveni razgovor, kako se pripraviti, spletni portali, kako se prijavljati, malo o delovno pravni zakonodaji. Se pravi tehnični suport, opolnomočiti človeka, da bo sam sposoben iskat zaposlitev, potem imajo pa spremljanje. S tem ne mislim, da potem dela sam, ampak da pridejo tja, tam pogledajo prosta delovna mesta, da vloge skupaj z mentorjem res oddajo. Ja, se res dvignejo, ta njihova intenzivnost iskanja se zelo dvigne. Je pozitiven feedback. Najprej niso za to, kasneje pridejo vsaj pogledat, nato pa razvijejo mrežo. Ko pa je tega konec, so pa kar sami. Neke zaposlitve ni dobil in kar padejo dol. Ja, nekaj je, da jih tehnično opolnomočiš, da vse to znajo, ampak kasneje rabijo pa delovno terapijo. Da oni delajo. Saj jih probaš kot prostovoljce vpeljati. Če je prostovoljec, dobi dodatke na centru za socialno delo, da vidijo spet smisel in dobijo nekaj več denarja. Morajo imeti nekaj konkretnega, da jih drži gor, da vedo »znam-zmorem«. Jih je pa težko pripraviti do tega, ker rabi vsak človek toplo besedo, če je manj motiviranosti.

S: Se pravi, mislite, da so bolj uspešni mladi brezdomni iskalci zaposlitve? Imajo več motivacije, da se vsaj še vidijo v tem?

K: Čisto odvisno. Zdaj mladi... kako tudi sprejemajo to brezdomnost. Ti imajo tudi še starše, kakšne so te relacije, koliko so se umaknili od teh odnosov... Imam primer gospe, ki ni iz Ljubljane. Popolnoma se je umaknila iz svojega kraja, ker je najbrž ta občutek sramu, jih je sram. Imela je višješolsko izobrazbo, ampak je bila vmes droga, kasneje metadon. Je točno vedela, kje lahko spiš, kam se greš lahko umiti, kje dobiš hrano. Te stvari, ki jih imajo na primer Kralji ulice, ti programi so zlata vredni. Ampak mora biti človek za to, da vsaj prodaja časopis. Mi ljudje povejo, da je to krasen denar, se dobro zasluži. Ampak je kar načelo, da hitro pride, hitro gre. Da nima takšne vrednosti. Gre tudi za samopodobo, ali res to zmorem, bom jaz to lahko počel. Da dejansko poskusi.

- S: Kako pa gledate na to, da centri za socialno delo brezdomne osebe napotujejo k Vam?
- K: Če se pride samo prijaviti in se ne pogovarjamo naprej ... najlažje vidiš po naslovu, ko so prijavljeni preko centra. Takega vprašaš, ga malo potipaš. Lahko rečeš: »A naslov je pa ta v redu, ga imate preko centra, si urejate stalnega?« Saj se ti mogoče ne odprejo na prvem srečanju. Večkrat potem omenijo, da so malo pri enem prijatelju, malo pri drugem... če imajo to mrežo prijateljev. Ti se še trudiš. Če je urejen, ima to mrežo, je bolj primeren, da ga napotimo k delodajalcu. Bo lažje uspešen. Takega lahko napotimo. Če imaš ta partnerski odnos, ti bodo povedali marsikaj. Primer ene gospe, ki je bila v slabem stanju, tako higiensko kot tudi zdravstveno... slaba protetika, neumiti lasje, telo, slaba oblačila. Pa se je znašla v situaciji, da je začela delati kot prostovoljka in je sedaj drug človek. Žari. Resda protetika še vedno ni urejena, vendar ko imaš zaupanje, lahko takšnega človeka usmeriš: »Saj imate na centru urejeno zdravstvo, postavite se v vrsto, da to uredite, zakaj pa ne.«
- S: Pa urejanje tovrstnih zadev spada tudi med vaše pristojnosti, naloge?
- K: Niti ne, samo naša naloga je, da ga spraviš na trg dela. In takega... Vidiš stvari, ki jih on ne in mu moraš povedati, da so to tudi faktorji, zakaj ni izbran. Mogoče tudi zelo negativen pristop, ki ga ima. Počasi mu lahko rečeš, na kakšen način se je pogovarjal, da bi bilo mogoče bolje, da se malo spremeni. Imamo tudi delavnice igre vlog, da tam tudi trenirajo te veščine.
- S: Kakšno vlogo pa pri iskanju in ohranitvi zaposlitve pripisujete stanovanjski varnosti?
- M: Uff, zelo veliko. Sigurno. Že če gledava čisto iz higienskega vidika ... za delodajalca je povsem drugače, če do njega pride brezdomec, ki ima nek prostor, kjer se lahko uredi, da ima kje biti na toplem, skratka, da je urejen človek. Sem že imela kakšnega posameznika in mi je povedal, kje je oblačila dobil, kam se gre lahko umiti in tako naprej. Jaz, recimo, če mi sam ne bi povedal, da nima urejenega bivanja ... Ta, ki sem ga omenila, je sicer imel možnost se, recimo, stuširati pri bratu enkrat na teden, je bil čisto urejen človek. In takšnega lahko napotuješ na prosta delovna mesta ali pa v neke ustrezne programe, ker tudi on si želi. Če pa pride človek, ki nima teh stvari urejenih, se pravi, se mu vidi, da se že nekaj časa ni preoblekel, ni umil, takšnega se pa delodajalec ustraši in ga ne želi v svoj krog sprejeti. Se pravi je to minimalni pogoj, da se jim zagotovi vsaj ta varnost bivanja, kjer se lahko stušira, si opere obleko, se uredi, da ima nek obrok, da ima neko varnost. Kaj jaz vem, stanovanjska skupnost mogoče, kaj v tem stilu, skratka, da se mu zagotovi varnost. Takšen sploh lahko potem išče zaposlitev, drugače je pa to zelo težko.
- S: Kakšna dela pa brezdomci po navadi dobijo, za kakšna se prijavijo? Motiv za katera dela imajo?
- K: Zelo različno. Odvisno predvsem od izobrazbe. Se pogosto izkaže da so zelo sposobni, ampak če znajo to pokazati v pravem trenutku. Je pa res, da so pri tistih, ki so se prijavili na javna dela, da tudi zdravniški ni šel skozi. Se vidi alkohol, pa pride prvič na srečanje,

drugič, vedno kakšen izgovor, da je bila prejšnji večer zabava. Pa jih zavohaš. Tako je na srečanja prihajal nek gospod, povsem tako, kot sem opisala, ampak... (Pogovor prekine telefon, nadaljujeva čez dobre pol minute.) O čem sva že govorili?

S: O gospodu, ki je prihajal na srečanja...

K: Ja, ja, no... ta gospod je pa potem takšen rešpekt pred mano dobil, da preden se je z mano dobil, cel teden ni pil. Ker zelo hitro potem ugotoviš, prepoznaš človeka. Tudi če je urejen, vidiš po rokah, koži... No, ta se je zelo trudil, pa ni naredil zdravniškega, ampak so bili na drugi strani, da naj bo, da ga za tri mesece vzamejo v javna dela, čez tri mesece pa kontrola. Tri mesece je bil tam in se izkazal za zelo dobrega delavca. In tudi zdravniškega je potem naredil. To je ta motiv, da jim tudi delodajalec da priložnost. Tu se je pokazal socialni čut delodajalca. Drugi, tisti tržni delodajalci, kaj takega ne bi naredili. Sploh te ranljive skupine hitro dobijo etiketo, pomislite na zapornike – takih se delodajalci ustrašijo, jih ne bodo zaposlili.

S: Kakšni pa bi recimo bili Vaši predlogi za izboljšanje zaposljivosti brezdomcev?

K: Vsekakor bi bilo treba nekako pripraviti neke ustrezne programe prav za njih. Da so ciljna skupina prav oni, ne samo da so ena od ciljnih skupin. Jaz mislim, da bo v tej smeri tudi že kaj narejeno preko našega ministrstva, ker se predvidevajo določeni programi za te odstopljene, se pravi za tiste osebe, ki smatramo, da ne zmorejo iskati zaposlitve, da so začasno nezaposljivi. Ampak tu bodo programi za vse te ljudi, morali bi pa biti posebni programi prav za brezdomce.

S: Se vam zdi, da bi morali biti ti programi organizirani s strani vladnih ali nevladnih organizacij?

K: Nevladne organizacije nekatere imajo že kar nekaj prakse s tem, npr. Kralji ulice. Po mojem mnenju bi bila najboljša neka kombinacija in enih in drugih.

S: Torej v obliki nekakšnih interdisciplinarnih skupin?

K: Ja, ja. Predvsem bi bilo treba dati glave skupaj in ZRSZ in CSD, pa potem razne nevladne organizacije, ki se s tem že ukvarjajo, nek povezovalc pa bi mogoče moral biti z ministrstva, se pravi nekdo ki ima roko čez, da bi se potem oblikovali neki programi. Te ljudi je predvsem treba opolnomočiti, da si stabilizirajo na novo življenje, da pridejo iz tega ritma, njihovega načina življenja, da si sploh želijo nekaj več. Potem bi jih bilo pa najbrž lažje motivirati na dolgi rok tudi za iskanje zaposlitve in za reševanje svoje problematike. V začetku za te čisto osnovne potrebe, za bivanje in vse ostalo. Ko pa je to urejeno, bi pa verjetno tudi razmišljali o zaposlovanju.

S: Kakšna pa se Vam zdi ideja zaposlovanja brezdomcev v okviru socialnega podjetništva? Ali tu vidite priložnosti?

M: Ja, sigurno so. Se pravi, da imajo neko varno okolje. Da imajo mogoče tudi mentorja, da nekdo to pelje in da so ciljna skupina. To bi šlo. Po mojem bi tudi marsikdo bil za to, sploh

tisti, ki so bili zaradi okoliščin vrženi v takšno življenje, za njih bi bilo to zelo dobrodošlo. Da nekaj konkretnega delajo.

S: Govorila sva tudi s Tomažem Stritarjem, strokovnjakom s področja socialnega podjetništva, ki je omenil, da delodajalci, med drugim tudi socialni podjetniki, brezdomce ne zaposlujejo, saj je z njimi težje delati, kot npr. z iskalci prve zaposlitve, ki so za večino socialnih podjetnikov najbolj zanimivi.

M: Ja, sigurno. Če ima na razpolago ranljive skupine, potem sprejmejo tiste, ki so najmanj ranljivi oz. so kljub vsemu najbolj prilagodljivi na trgu dela. Se pravi, če se pogovarjamo o socialnem podjetništvu, sicer jaz zdaj obstoječega socialnega podjetništva spet tako dobro ne poznam, da bi tu lahko kaj več povedala, ampak moral bi biti program namenjen prav njim. Prav za brezdomce kot eno ciljno skupino. Se pravi, da je res prav za njih ciljano in da se ve, da bo ta populacija, da ko se nekdo odloči, da je tudi pripravljen te ljudi sprejeti. Ker tudi, ko napotujem za javna dela, se seveda tudi tu napotujejo ranljive skupine, še vedno pa tudi izvajalci javnih del iz te množice, ki jih pošljem, najbolj zaposljive izberejo, najmanj ranljive, najbolj prilagodljive. Tudi ti so že ranljivi, ker nekdo, ki je prvi iskalec zaposlitve in je dolgotrajno brezposeln, se je pripravljen učiti, je zelo motiviran. Ti ljudje pa ponavadi niso, ali pa tudi nimajo koncentracije, ne zmorejo. In na drugi strani izvajalec enega socialnega podjetja ali pa javnega dela mora nekako vzeti v zakup, da bodo ti ljudje potrebovali daljše uvajanje v neko delo. Tako da, če bi bili prav posebni programi za njih, da že vnaprej izvajalci vedo, da je ta ciljna populacija, ki jo bodo dobili, in so pripravljeni za takšen izziv, to bi po mojem obrodilo nek sad.

S: No, postavila bi Vam še zadnje vprašanje, zanima me, kakšna je Vaša izobrazba. Zaposleni ste namreč na Zavodu za zaposlovanje, tekom pogovora pa je bilo kar nekajkrat slišati tudi izraze, ki so nam blizu v jeziku socialnega dela.

K: Ja, zaposleni tukaj imamo izobrazbe z vseh vetrov. Končano imam fakulteto za družboslovne vede, sociologijo, kadrovske menedžment. Imamo kar nekaj socialnih delavcev, veliko je dodatno doštudiralo socialni menedžment na Fakulteti za organizacijske vede, teolog, ekonomisti... Je pa res, da smo na novo zaposleni na zavodu povsem bosi, ko pride človek k nam. Osvojiti moraš računalniški program, vse ukrepe, poznati moraš zakone, biti moraš tudi tržnik... tekom dela pa moraš osvajati nova znanja, obiskovati delavnice, izobraževanja. Rad moraš imeti ljudi. Če ne sprejemaš drugačnosti ... ne smeš biti tisti, ki da etiketo, jih označiti.

S: Najlepša hvala, gospa Krejan, za Vaš čas in za vse informacije. Želim Vam, da bi bili pri svojem delu še naprej uspešni!

K: Hvala enako, upam, da vama s sošolcem uspe napisati odlično diplomu!

Intervju je bil zaključen ob 9:00.

8.7. *Intervju VII*

Intervju s Simono Stegne, vodjo Dnevnega centra za brezdomce in koordinatorko prostovoljnega dela na Društvu prostovoljcev Vincencijeve zveze dobrote, je bil opravljen 5. septembra 2016 na sedežu Dnevnega centra za brezdomce in Zavetišča za Brezdomce Vincencijeve zveze dobrote v Plečnikovem podhodu 1 v Ljubljani, s pričetkom ob 15:05 in je trajal 35 minut.

Sp – spraševalec

SS – Simona Stegne

Sp: Na samem začetku, najlepša hvala za sodelovanje, da nama pomagata pri najini diplomski nalogi in ste si vzeli čas za ta pogovor.

SS: Seveda, z veseljem.

Sp: Pa lahko kar začneva. Koliko časa ste že zaposleni pri Društvu prostovoljcev Vincencijeve zveze dobrote?

SS: Tukaj sem enajsto leto. Prej sem bila prostovoljka, sedaj od leta 2010 pa sem zaposlena tudi kot socialna delavka.

Sp: Torej Vaše delovno mesto je mesto socialne delavke. Je bilo tako tudi zahtevano oziroma mišljeno, da se zaposli socialnega delavca?

SS: Tako je.

Sp: Kakšne so vaše naloge, kakšno delo opravljate?

SS: Socialni delavec naj bi bil oz. naj bi bila deklica za vse. Sem vodja dnevnega centra za brezdomce, tako, da je naloga koordinacije, organizacije, da delo teče tako, kot smo ga načrtovali. Moje delo je tudi delo s prostovoljci, koordinacija, kdaj prostovoljci prihajajo sem pomagat delat, pogovor in delo z njimi. Pa tudi delo z brezdomci, kot ta psihosocialna pomoč, reševanje od – do; od čisto preprostih zadev, kot so urejanje socialnega statusa, do malo težjih, na primer premoženjskih zadev, kazniva dejanja. Ker ti ljudje rabijo dosti te socialne opore, supporta, kot rečemo. Mislim, da je tehnično še najlažje reševati stvari, vse se zaplete v nas. Tukaj je veliko slabih izkušenj, nezaupanja, težke preteklosti, ki jo težko prebolijo in jih tudi zaznamuje za naprej. Tudi če se ukvarjam z eno družino – največji problem še ni, da jo učiš, kako pospraviti stanovanje, kot pa, zakaj je smiselno imeti stanovanje pospravljeno, ker to tudi kaže na odnose med njimi, so destruktivni. In to je najtežje popraviti, preurediti. Tisto v duši je najtežje preurediti. Začet od samega začetka, to je izvor vsega.

Sp: Kdo je za Vas brezdomec?

- SS: Brezdomec je človek brez doma. Dom zajema tako materialne dobrine kot tudi psihosocialni kontekst, kot so socialna mreža, odnosi v družini, duševno zdravje. Dom je tudi družina. Nekaj, kjer si viden, slišan, sprejet. Je prostor za reševanje problemov, ki so del našega vsakdana. Vzrokov za brezdomstvo je veliko. Jedro – izvor pa je v porušenem domu. Po raziskavah in pričevanjih brezdomcev, pogosto vidimo, da so ti ljudje lahko doživeli tako materialno kot psihosocialno prikrajšanje. Pogosto jih zaznamujejo nasilje, zanemarjenost, zlorabe, odsotnost staršev, materialna deprivacija ali druga skrajnost, kjer je v družinah veliko materialnih dobrin, ni pa družine in doma, otroci so največkrat prepuščeni sami sebi in brez novodobne tehnologije in načina komuniciranja ne znajo in ne morejo več živeti. Touch telefoni, glasba na ušesih, prekomerno gledanje TV, facebook, itd. Tudi to so stvari, ki privedejo do novodobnega brezdomstva, česar se pogosto niti ne zavedamo.
- Sp: Torej se je populacija, s katero delate, precej razširila oz. spremenila od tiste včasih?
- SS: Res je. Danes brezdomec ni samo tisti, ki spi na ulici. Brezdomec je tudi tisti, ki nima doma. Dom pa je malo večja zadeva, kot pa samo postelja. Lahko namestim enega brezdomca v stanovanje. Kaj mi pomaga, če se tam še vedno zadeva, pije, razgraja. Če si najde, recimo na primer sopotnico, imata otroka. Otrok je pa brezdomec, ko sta starša pijana, zadeta, ko je nasilje.
- Sp: Bi lahko rekli, da delujete po konceptih socialnega dela?
- SS: Ja, koncepti socialnega dela so potrebni. Potrebno pa jih je tudi pravilno uporabljati. Seveda pomaga koncept perspektive moči, da ga opolnomočiš je seveda dobro. Paziti moramo, da človeka ne poškodujemo pri hitri socialni aktivaciji. Pri delu z brezdomci vidimo, da je najprej potrebna socialna rehabilitacija, kako dolga, je odvisno od posameznika, da človeka opolnomoči in usposobi za nadaljnjo življenje. Nato primerno socialno okolje, kjer se bo lahko osebno razvijal in šele nato socialna aktivacija v smislu iskanja zaposlitve, zaposlitev. Delamo z ljudmi, ki so zelo na robu, je treba biti pazljiv. In tudi vzpostavitev delovnega odnosa mora biti prilagojena.
- Sp: Kakšno pomoč Vi nudite brezdomcu, ki se želi zaposliti? Je kak primer, ko pride kdo do Vas in reče, da bi se rad zaposlil?
- SS: Oh, takih je veliko, ane. Ampak, ko pa prideš do tega, da bi se pa res zaposlil, ko obrazložiš, da moraš nekatere stvari tudi spremenit pri sebi, tukaj se pa zatakne. Vsak reče, da lahko takoj neha pit, da se lahko takoj neha drogirati, da lahko takoj spremeni način življenja in mu bo zaposlitev rešila življenje, pa ni tako. Že s samo zasvojenostjo se zatakne, ko vsak misli, da ni zasvojen in da on bo pa že zmogel. Čisto praktičen primer, recimo – smo našli nekemu stanovanje, službo, pa tega ni obdržal. Ker ni zmogel. Se je zopet pojavil alkohol in je bil potem delodajalec kriv, da službe ni obdržal. Če tukaj niso sposobni biti niti dve uri v socialni rehabilitaciji, kako bodo potem osemurni šiht naredil.

Tako da precej delamo na tej rehabilitaciji, da se najprej srečamo z realnim stanjem, potem pa skušamo najti zaposlitev na tem prilagojenem področju. Da boš razumela, kot imajo na primer invalidi. Spet pa je tu problem motivacije, ali hoče ali noče. Ni tako lahko dobit službe. Delodajalci menda ne bodo zaposlili nekoga, ki je odvisen od alkohola in droge. Nočem, da se to zdaj grdo sliši.

Sp: Verjetno se vse skupaj zatakne že pri samem zdravniškem pregledu pred zaposlitvijo...

SS: A, to so profesionalci. Dan danes ni več tipičnega alkohola in droge, se lahko na urinu in krvi nič ne opazi. So neke nove tablete, substance in nove psihoaktivne snovi, ko fant zgleda čisto normalen. Kasneje ugotoviš, da je kar konkretno zadet, v zasvojenosti. Sem imela tudi konkreten primer, ko je sam predlagal, da greva na urinski test in pregled krvi, pa da bom videla da ni nič. Bo že tako naredil, da ne bo na krvi nič pokazalo, še vedno je pa odvisnik. To je hud primer, ker vsi pravijo, da imajo tudi brezdomci pravico do zaposlitve. Tudi sami brezdomci pravijo, da bi vse delali, da lahko delajo karkoli, ampak ne vem, zakaj potem tolikokrat zamenjajo poklic, službo. Pa okrivijo delodajalce, pa ne verjamem, da so vedno delodajalci krivi. Verjetno problem tiči še kje drugje.

Sp: Kako potem rešujete primere, ko se nekdo želi zaposlit?

SS: Zdaj, da bi mi rekli, da gremo takoj v zaposlitev, ne gremo. Mi ne vidimo v tem rešitve. Mi vidimo rešitev v tem, da sprejmemo človeka tam, kot je, tudi če on pravi, da ni zasvojen ali kaj takega, ga skušamo bolje spoznat in potem pripeljat do realne slike. Da ga potem lahko vpeljemo v rehabilitacijo, v odnos, v socialno mrežo, da se bo sploh naučil socialnih veščin in mu bomo potem pomagali pri zaposlitvi. Tudi če ima osvojene socialne veščine, nima pa socialne mreže, bo težko preživel. Oziroma speljal zaposlitev in jo obdržal.

Sp: Katere programe izvajate v Društvu prostovoljcev Vincencijeve zveze dobrote?

SS: Imamo dnevni center za brezdomce, kjer trenutno poteka kuharska delavnica, tamle, kot vidiš, skupaj skuhamo in pripravimo kosilo, večerjo, se počisti, vse delamo skupaj. Tu se tudi pogovarjamo, izvajamo tudi individualne pogovore, rešujemo konflikte, stvari se povejo tako kot so, se tudi skregajo. Zato je tu veliko osebnega dela, pogovora, občutka v bistvu, da se gradi nek dom, če tako rečem. Damo jim občutek, da jih sprejemamo, da vedo, da imajo nekoga, ki ga lahko pokličejo, če na primer pristanejo v bolnišnici. To je zelo osnovno. Potem imamo zavetišče, ko s temi fanti malo bolj delamo na tem, da bi se vključili, namestitvena podpora, in pa program Resettlement, na Primorskem, kjer pa konkretno poprimajo za delo na vrtu, njivi, zgradili so rastlinjake in nove bivalne prostore. Da imajo skrb in da se naučijo življenja v nekem občestvu, skupnosti. Naučijo se teh veščin, da je treba tudi potrpet, si pomagat, delat in to je veliko. Torej imamo tudi namestitveni center. Lahko so tam čez teden, ali pa bivajo za stalno. Nekateri se za vikend vračajo v Ljubljano, trije pa so tam stalno. Enega smo tam na Primorskem tudi zaposlili. Pred kratkim je zapadel v krizo, je bil prej zasvojen, ampak je krizo premagal in sedaj spet

normalno dela. Ponudili smo tudi javna dela, da bi se brezdomci lahko zaposlili. Edini pogoj je bil ta, da se zasvojenost odpravi. Tu smo pa naleteli na to, da še vedno ostajajo le v socialni rehabilitaciji in ne v javnih delih. Poskušajo že, samo ko pa pride do odločilnih korakov, pa ne. Smo tudi za to odpravo zasvojenosti ponudili dodatno pomoč, pa ni šlo. Ti programi so prav za brezdomce. Drugače pa je Društvo prostovoljcev Vincencijeve zveze dobrote zelo široko. Imamo tudi družinski center, ki se ukvarja z otroci, družinami, posamezniki, zakonci, da tudi njim prisluhnemo v stiski. Ker je problem v tem, da obstaja veliko vrst pomoči, takih, da se vse reši na hitro. Ampak da bi se pa vsedli in pogovorili, to se pa ne. Zato ima toliko družin težave. Že delo s prostovoljci je posebnost, ker se tudi njim prisluhne, ker tudi oni prihajajo s svojimi težavami, stiskami. Bo potrebno še širše začeti delovati, ker brezdomstvo res ni več samo to, da je nekdo na klopci.

Sp: Pa se Vam zdi, da je uspešen ta program rehabilitacije, ki ga izvajate?

SS: Odvisno kako gledaš, ane. Če gledava, koliko jih je zaposlenih, sem ti povedala, da je samo eden. Bilo je veliko takih, ki so bili tik pred zaposlitvijo. Pa so potem odšli. Največji problem je zasvojenost. In da moraš začeti spreminjati stvari pri sebi. Če bi spustili standard, da bi se zaposlovalo tudi ljudi, ki imajo z zasvojenostjo probleme, bi že šlo. Ampak ne vemo, kaj s tem naredimo, ane. Mu damo več dostojanstva ali manj dostojanstva? Ker cilj je, da človeka ovrednotiš, ne, da ga še bolj zapiješ. Z veseljem mu pomagam do socialne pomoči ali še več, do zaposlitve, ampak če je človek potem cele dneve v gostilni... Okej, lahko debatiramo, da je to njegova pravica. Ni pa cilj, da se človek uničuje. S tem nismo naredili potem popolnoma nič.

Sp: Torej so zasvojenosti poglobljena težava pri zaposlitvi brezdomne osebe?

SS: Zelo velika težava. Ker vemo, da se udeležijo enega, dveh srečanj na zavodu ali na centru, ki tudi urejajo to področje, potem jih pa kar naenkrat ni. Če boste pa poslušali njihove zgodbe, boste pa slišali ravno obratno. Kakšni so bili, kako jih niso upoštevali, ane. Mislim, saj je logično, če nekdo pride na razgovor zanemarjen, kako ga boš sprejel. Ali pa pijan, ali zadet. Čeprav delam z brezdomci, sem zelo kritična. Verjamem pa v to, da je možno. Ampak le z odnosom. Moramo vedeti kje človek je, da pridemo do tja, da ga soočimo z realnim stanjem, ker ga lahko z neko zaposlitvijo bistveno bolj poškodujemo, ker bo več neuspehov in se mu bo porušila samopodoba, se bo obtoževal, da je zguba, da nič ne zna. In potem mislijo, da je edino denar vse in bo vse rešil. To pa ni res, ker denar ne reši vsega. Tukaj je nekaj ljudi, ki so, bi rekla, bogati, pa so tako nesrečni in neuspešni. Se pa strinjam, da nek normalen standard za kvaliteto življenja si pa zasluži vsakdo in v bistvu fantje, ki hodijo k nam, imajo vse. Samo denarja ne. Če bi ga imel, bi bil pa samo še bolj zapit ali pa zadrogiran, na tableti.

Sp: So se za program rehabilitacije odločili sami?

- SS: Seveda, tukaj jih spodbujamo v dnevnem centru. Preko delavnic jih tudi spoznaš in ljudje v bistvu hočejo delat. To je tudi v naši naravi. Večkrat, ko se pogovarjamo tu pri meni, mi reče kdo, naj mu zrihtam službo, stanovanje in lepo ženo. To so že lepe želje in prav je, da imaš želje, pa da kaj tudi uresničiš, ampak je treba za to tudi nekaj naredit, spremenit. Tu se pa zatakne. Ker to pa boli, ker je na samem sebi najtežje delat.
- Sp: Se pri svojem delu povezujete tudi z drugimi organizacijami? Sploh če govoriva o zaposlovanju?
- SS: Seveda se povežemo tudi z drugimi. Če govoriva konkretno o zaposlovanju, mu že tukaj skušamo čim bolj pomagat, oblikovat prošnjo, poiskat delovna mesta, obenem pa mu z nekim občutkom tudi pokažeš realno stanje. Mu lepo z ljubeznijo poveš, da si želiš, da bi si našel službo, naj poskuša, ampak precej globoko pogleda v kozarec in kako to misli, da bo delovalo. Pa reče, da ko bo služba, bo vse drugače. In res dobi službo, se pohvali, čez en mesec je pa dostikrat nimajo več. Da so ga izkoristili, ni bilo nobene pogodbe sklenjene ... Sicer pa ja, po navadi takšne osebe Center za socialno delo pošlje k nam. Gremo z njimi na ustanove, jih spremljamo, sploh kadar gre za urejanje kakšnega socialnega statusa, prebivališča. Če želiš pogledat celotno sliko o osebi, kar je pri mojem delu nujno, se moraš povezovat z drugimi. Brezdomci ti bo povedal svojo zgodbo. In preko te zgodbe slišiš, kdo je že bil vpleten v njegovo življenjsko zgodbo. Je zelo dobro stopit z njimi v kontakt, da ti tudi oni podajo svojo sliko, potem vidiš, kaj so oni poskušali s to osebo. Ker ne delajo na sebi, nimajo volje, ane, se potem dostikrat predstavljajo iz ene organizacije na drugo, da bi kdo naredil nekaj zanje, tako kot oni hočejo. Pa moraš delat skupaj z njim. Ali pa da bi Kralji ulice in mi istočasno pomagali isti osebi, to je nesmiselno. Sodelovanje je nujno, tako z drugimi društvi, centri, zavodom in tudi bolnišnicami. Bi izpostavila tudi velik problem funkcionalne nepismenosti, ko brezdomci ne znajo izpolnit kakšne pole, uredit stalnega bivališča, si poiskat zdravnika. Enostavno ne znajo in takrat moraš biti z njimi, iti po ustanovah in jim pomagat. Dostikrat tudi ne prenesejo institucij, ponorijo in potem okrivijo, da se ne da z njimi nič uredit, zato jih vedno spremljamo, ker tudi vem, da sicer sam ne bi sploh šel.
- Sp: Izvajate kakšno dejavnost, ki bi ustrezala ideji socialnega podjetništva? Vam je to kaj blizu?
- SS: Smo ful razmišljali o socialnem podjetništvu, hodili na seminarje in se izobraževali, ampak je tako, da je dejansko problem to, da ne padeš noter v razpis. Če se prav spomnim, so pogoji taki, da jih ne moreš zagotovit z brezdomci. Z ljudmi, za katere ne veš, ali ga boš jutri imel ali ga ne boš imel. To je problem že pri naši rehabilitaciji, ker danes je, jutri ga ni, se ga napije in gre. Imamo mizarsko delavnico, se delajo okna, mize, imamo delo, ki mora biti dokončano. Na nek način to je podjetništvo, po drugi strani pa tudi ne, ker nimaš človeka za stalno.

- Sp: Ko sva z Blažem delala intervjuje z brezdomci sva zasledila, da precej omenjajo dolgove iz preteklosti. To je tudi velik problem brezdomcev, kajne?
- SS: To je vedno bil problem. Že ko se nekdo odloči za zdravljenje, nekdo, ki nima prijavljenega prebivališča, je vse lepo in mirno. Ko se človek želi postaviti na svoje noge, ko se hoče registrirati, prijaviti, pa se vse podre. Uredimo mu prebivališče, uredimo socialno pomoč in potem dobi en kup pošte. Raznorazni dolgovi, od preživnin, položnic, obresti, kršenja javnega reda in miru ... Potrebna je pomoč naše organizacije, da obrazložiš, da je oseba v spremljanju, v določenih programih, prosiš, če lahko počakajo z odplačilom dolga, ali pa da se uredi na obroke. Smo pa spet na začetku, kot sva rekli. Tudi zasvojenost terja svoj denar in potem nimaš s čim odplačevati. Tudi če imaš zaposlitev, je težko odplačevati dolgove, če je pa tu še zasvojenost, je pa res skoraj nemogoče.
- Sp: Imam še eno vprašanje, med pogovorom namreč še nisem nič zasledila o terenskem delu ...
- SS: Je, ga izvajamo. Hodimo prav po ulicah, spoznavamo ljudi, ki so na ulici. Z nekaterimi smo že imeli izkušnje, so že bili pri nas, jih poznamo, radi vidijo, da jih ponovno opazimo, jim priskočimo na pomoč. Po navadi so ti bolj odklonilni do institucij, zato tudi niso vztrajali pri nas. Pa jim ponovno ponudimo pomoč tu v centru, hrano, stvari za osebno higieno, previjemo rane. Nudimo jim pa potem tudi urejanje socialnega statusa ali pa napredujemo naprej, v kakšnih delavnicah, programu.
- Sp: Super, mislim da bi bilo to vse. Najlepša hvala za Vaš čas in pomoč!
- SS: Malenkost, želim vama, da vama uspe!

Intervju je bil zaključen ob 15:40.

Univerza
v Ljubljani

Fakulteta
za socialno delo

Topniška ul. 31
1001 Ljubljana, Slovenija
p.p. 2509
tajništvo/dekanat: 01 280 92 40
referat: 01 280 92 59, 01 280 92
računovodstvo: 01 280 92 57
faks: 01 280 92 70
dekanat@fsd.uni-lj.si
info@fsd.uni-lj.si

IZJAVA

■

Potrjujem, da je po moji oceni diplomsko delo študenta/šudentke _____

vsebinsko, jezikovno in strokovno ustrezno.

Potrjujem, da sem seznanjen/a s poročilom iz programa TURNITIN.

Dne:

Mentor/mentorica:

IZJAVA

Spodaj podpisana Blaž Izlakar in Marina Humar, študenta univerzitetnega dodiplomskega študija Socialno delo, Fakultete za socialno delo Univerze v Ljubljani, z vpisnima številka 06051004 (Blaž) in 06050880 (Marina), s svojim podpisom izjavljata, da sva avtorja diplomskega dela z naslovom:

» Problematika zaposljivosti brezdomcev «.

S svojim podpisom zagotavljata:

- da je predloženo diplomsko delo rezultat najinega samostojnega raziskovalnega dela ter da so vsa dela in mnenja drugih avtorjev citirana in navedena v seznamu virov, ki je sestavni del predloženega diplomskega dela;
- da se zavedata, da je plagiatorstvo, ne glede na obliko in način predstavljanja tujega avtorskega dela kot svojega, v nasprotju z akademsko etiko in s pričakovanimi moralnimi prepričanji ter pomeni hujšo kršitev pravil in predpisov, ki urejajo to področje, kot tudi posledic, ki jih ima takšno dejanje za predloženo delo in z njim povezani status;
- da sva seznanjena z določili Pravilnika o diplomskem delu in diplomskem izpitu;
- da je predloženo pisno delo identično elektronski verziji istega dela;
- da v skladu s 1. odstavkom 21. člena Zakona o avtorskih in sorodnih pravicah (Ur. l. RS, št. 16/07, 68/08 in 110/13) dovoljujeva, da se zgoraj navedeno diplomsko delo objavi v digitalni zbirki eGradiva in repozitoriju UL.

V Ljubljani, 20. 09. 2016

Podpis avtorjev:

S svojim podpisom:

- dovoljujeva knjižnici Fakultete za socialno delo Univerze v Ljubljani uporabo najinih rojstnih datumov za namen obdelave diplomskega dela v sistemu COBISS;
- soglašava z objavo najinega diplomskega dela na svetovnem spletu.

V Ljubljani, 20. 09. 2016

Podpis avtorjev: